

**VILNIAUS UNIVERSITETAS
KAUNO HUMANITARINIS FAKULTETAS**

VERSLO EKONOMIKOS IR VADYBOS KATEDRA

Verslo administravimo studijų programa
Kodas 62103S101

LAURA JURAITYTĖ

MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS

**“PROTŲ NUTEKĖJIMO” PROBLEMA EUROPOS SĄJUNGOJE
(LIETUVOS PAVYZDŽIU)**

Kaunas 2007

**VILNIAUS UNIVERSITETAS
KAUNO HUMANITARINIS FAKULTETAS**

VERSLO EKONOMIKOS IR VADYBOS KATEDRA

LAURA JURAITYTĖ

MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS

**“PROTŲ NUTEKĖJIMO” PROBLEMA EUROPOS SĄJUNGOJE
(LIETUVOS PAVYZDŽIU)**

Darbo vadovas _____
(parašas)

(darbo vadovo mokslo laipsnis, mokslo
pedagoginis vardas, vardas ir pavardė)

Magistrantas _____
(parašas)

Darbo įteikimo data _____

Registracijos Nr. _____

Kaunas 2007

TURINYS

TURINYS	2
SANTRUMPŲ SĄRAŠAS	3
LENTELIŲ SĄRAŠAS	4
PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS	4
ĮVADAS	6
1. MIGRACIJA	9
1.1 Gyventojų migracija.....	9
1.2 Emigracijos priežastys ir motyvai	10
1.2.1 <i>Ekonominiai emigracijos motyvai</i>	10
1.3 „Protų nutekėjimas“: pagrindinės koncepcijos	15
2. „PROTŲ NUTEKĖJIMAS“ IR „PROTŲ SULAIKYMAS“	17
2.1 Emigracija iš Lietuvos.....	17
2.1.1 <i>Mastai: emigracijos statistika</i>	18
2.1.2 <i>Tendencijos ir prognozės</i>	20
2.2 Laisvas asmenų judėjimas kaip socialinis ir kultūrinis reiškinys.....	21
2.3 Migravimas ir Europa.....	22
2.4 Migravimas ir Centrinė - Rytų Europa.....	24
2.5 ES-15 keliami reikalavimai naujoms narėms.....	26
2.6 Europiečių migravimas į Jungtines Amerikos Valstijas	26
2.7 Europiečių migravimas į Kanadą	29
2.8 Europiečių migravimas į Australiją.....	30
2.9 Europiečių migravimas į Naująją Zelandiją.....	31
2.11 „Protų nutekėjimas“ iš Lietuvos.....	31
2.12 Protų sulaikymo politika: mokslininkų susigrąžinimas	35
2.12.1 „Protų sulaikymo“ politikos pavyzdžiai	38
2.12.2 „Protų sugrąžinimo“ politikos pavyzdžiai:.....	38
2.12.3 <i>Lietuvos organizacijų veikla emigracijos klausimais</i>	39
3. „PROTŲ NUTEKĖJIMO“ TYRIMAS	41
3.1. Tyrimo tikslas ir uždaviniai.....	41
3.2. Tyrimo metodika ir instrumentarijus.....	42
3.3. Tyrimo duomenų analizė.....	44
3.3.1. <i>Potencialių emigrantų apklausos duomenų analizė</i>	44
3.3.2. <i>Emigravusių specialistų apklausos duomenų analizė</i>	53
3.4. Tyrimo hipotezių pagrindimas, pasiūlymų pateikimas	69
PASIŪLYMAI	71
IŠVADOS	73
SANTRAUKA (anglų k.)	75
LITERATŪRA	76
1 PRIEDAS	79
2 PRIEDAS	84

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

ES – Europos Sąjunga;

EBPO – ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos šalys;

BVP – bendrasis vidaus produktas;

CRE – Centrinė Rytų Europa.

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė „Stūmimo-traukimo“ veiksniai	11
2 lentelė Emigracijos poveikis	13
3 lentelė Emigracijos poveikio vertinimas	14
4 lentelė Potencialių specialistų emigrantų anketinės apklausos instrumentarijus	42
5 lentelė Emigrantų anketinės apklausos instrumentarijus	43
6 lentelė Lyginamajai analizei atlikti pasirinkti klausimai.....	64
7 lentelė Pasiūlymai ir priemonės specialistų migracijai mažinti	71

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Išvykstančių iš Lietuvos ilgalaikės ir trumpalaikės migracijos tendencijos.....	12
2 pav. Lietuvių emigracijos mastas 2004 m.....	12
3 pav. Emigracija 2001 – 2005 m	17
4 pav. Oficiali tarptautinė migracija.....	19
5 pav. Emigrantai, nedeklaravę išvykimo, pagal šalį, į kurią išvyko 2001-2005 m.	19
6 pav. Išvykstančių svetur tendencija artimiausiais 2005-2010 m.....	20
7 pav. 1996 m. Išvykusių į JAV iš ES pagal specialybes.....	28
8 pav. Investavimo lygių į mokslą palyginimas (2001 metų duomenys).....	33
9 pav. Lietuvos institucijos dirbančios emigracijos klausimais	39
11 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal pajamas , proc.....	45
12 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal specializaciją , proc.	46
13 pav. Respondentų kompetencijos įvertinimas , proc.....	46
14 pav. Laikas, kuriam respondentai norėtų emigruoti iš Lietuvos , proc.	47
15 pav. Šalys į kurias respondentai norėtų emigruoti , proc.	47
16 pav. Asmeniniais veiksniais skatinantys specialistų emigraciją , proc.....	48
17 pav. Išoriniai veiksniai skatinantys specialistų emigraciją , proc.	49
18 pav. Aplinkos įtaka respondentų sprendimui emigruoti, proc.	49
19 pav. Informacijos šaltiniai respondentų naudojami informacijai surinkti, proc.....	50
20 pav. Sąlygos, kurioms esant respondentai ryžtųsi emigruoti, proc.	50
21 pav. Lūkesčiai, kuriuos respondentai tikisi labiausiai pateisinti emigracija, proc.	51
22 pav. Pokyčiai, kurie paskatintų respondentus pasilikti Lietuvoje, proc.....	51
23 pav. Darbdavių požiūrio į specialistų įtakos specialistų apsisprendimui likti Lietuvoje, įvertinimas, proc.....	52
24 pav. Priemonių, skirtų specialistų emigracijos mažinimui, įvertinimas, proc.....	52
25 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal amžiaus grupes, proc.	53

26 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal pajamas esant Lietuvoje , proc.	53
27 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal specializaciją , proc.	54
28 pav. Respondentų kompetencijos įvertinimas , proc.	54
29 pav. Respondentų praleistas laikas emigracijoje, proc.	55
31 pav. Pagrindiniai politiniai veiksniai įtakoję respondentų sprendimą emigruoti, proc.	56
32 pav. Pagrindiniai politiniai veiksniai įtakoję respondentų sprendimą emigruoti, proc.	56
33 pav. Pagrindinės socialinės priežastys įtakojusios respondentų sprendimą emigruoti, proc.	57
34 pav. Profesinės priežastys įtakojusios respondentų sprendimą emigruoti, proc.	57
35 pav. Išoriniai veiksniai lėmę specialistų apsisprendimą emigruoti , proc.	58
36 pav. Alternatyvų emigracijai įvertinimas, proc.	58
37 pav. Laikas, kurio prireikė priimti sprendimą emigruoti, proc.	59
38 pav. Aplinkos įtaka respondentų apsisprendimui emigruoti, proc.	59
39 pav. Informacijos šaltiniai respondentų naudojami informacijai surinkti, proc.	60
40 pav. Sąlygos dėl kurių respondentai ryžosi emigruoti, proc.	60
41 pav. Specialistų išsilavinimo ir kompetencijos atitikimo užsienyje įvertinimas, proc.	61
42 pav. Emigracijos lūkesčių pasiteisinimo įvertinimas, proc.	61
43 pav. Lūkesčiai, kuriuos migracija pateisino labiausiai, proc.	62
44 pav. Respondentų pozicija dėl galimybės sugrįžti į Lietuvą, proc.	62
45 pav. Pokyčiai, kurie paskatintų respondentus sugrįžti į Lietuvą, proc.	63
46 pav. Darbdavių požiūrio į specialistų įtakos specialistų apsisprendimui sugrįžti į Lietuvą, įvertinimas, proc.	63
47 pav. Priemonių, skirtų specialistų emigracijos mažinimui, įvertinimas, proc.	64
48 pav. Išoriniai veiksniai skatinantys specialistų emigraciją , proc.	65
50 pav. Lūkesčiai, kuriuos migracija pateisino labiausiai, proc.	66
51 pav. Pokyčiai, kurie paskatintų respondentus pasilikti Lietuvoje, proc.	67
52 pav. Priemonių, skirtų specialistų emigracijos mažinimui, įvertinimas, proc.	68
53 pav. Laikas, kuriam respondentai norėtų/ ketina emigruoti iš Lietuvos, proc.	68

ĮVADAS

Nors Europos Sąjungos plėtra lemia Lietuvos politinę, ekonominę, socialinę bei kultūrinę transformaciją, o laisvas asmenų judėjimas, reglamentuojamas ES teisės, yra esminė prielaida šiai transformacijai vykti, galima teigti, kad laisvo asmenų judėjimo poveikis įvairioms Lietuvos gyvenimo sritims yra nevienareikšmiškas ir nevienodas. Narystė ES teikia Lietuvai daug pranašumų - skatina visuomenės demokratizaciją, gerovės didėjimą, industrializaciją, ekonomikos augimą, urbanizaciją, komunikacijų plėtrą bei užtikrina didesnę saugumą. Kita vertus, tam tikri šių išvardintų „modernėjimo“ tendencijų bruožai bei globalizacijos, socialinės ir kultūrinės diferenciacijos ypatumai turi daug neigiamų pasekmių, o viena svarbiausių ir prieštaringai vertinamų tokių Lietuvos narystės Europos Sąjungoje pasekmių yra specialistų emigracija arba „protų nutekėjimas“. (Labanauskas L., 2006)

Emigracija suvokiama visų pirma kaip ekonominė migracija, dėmesio neskiriama protų ir specialistų nutekėjimui, bene opiausiai Lietuvai kylančių emigracijos problemų. Tad šiuo atžvilgiu dabartinė Lietuvos valdžia gerokai atsilieka netgi nuo prieškarinės, turėjusios aiškia strategiją ir vykdydžiusios nuoseklią šviečiamąją bei nuomonės formuojamąją politiką emigracijos procesams pakreipti. Dabartinės sąlygos ir šiuolaikinių visuomenės mokslų metodai įgalina žymiai tiksliau modeliuoti, aprašyti ir prognozuoti emigracijos procesus bei jų pasekmes Lietuvai. Dabarties valstybės rankose taip pat yra ir daugiau instrumentų, leidžiančių emigracijos procesus įtakoti bei panaudoti valstybės labui. Tačiau tam reikalingas ne tik kompleksinis probleminio reiškinio matymas, bet ir politinė valia spręsti iškylančius uždavinius ir problemas. Svarbesniausias ir giliausias emigracijos pasekmes Lietuva pajus po 10–15 metų. Šiame darbe sieksiu apibendrinti preliminarias išvalgas, duomenis ir pasiūlymus „protų nutekėjimo“ bei emigracijos klausimais, apžvelgti su jais susijusius klausimus ir problemas.

Temos aktualumas – aukštos kvalifikacijos gyventojų emigracija šiuo metu yra labai aktuali problema daugumai Europos Sąjungos valstybių, nes prarandamas šalies intelektualinis potencialas. Šis mano tyrimas yra svarbus ir aktualus savo galimomis išvadamis ir tendencijų įvardinimu

Problemos ištirimo lygis - pasak L.Labanausko (2006) „Protų nutekėjimo“ reiškinio tyrimo pradžia Lietuvoje galima laikyti 1995 m. Lietuvos filosofijos ir sociologijos institute atliktą Lietuvos mokslininkų mobilumo tyrimą kaip dalį jungtinio tarptautinio projekto, vykusio dešimtyje Vidurio ir Rytų Europos šalių, kurį inicijavo ir finansavo Europos Komisija. Iki Lietuvos narystės Europos Sąjungoje (ir po Lietuvos įstojimo) paskelbta ir daugiau darbų:

- Kazlauskienė (2002) nagrinėjo „protų nutekėjimą“ ir darbo jėgos migraciją,

- Čiurlionytė, Mikulionienė, Sipavičienė (1996) tyrė potencialią Lietuvos mokslininkų migraciją.
- Sližys ir Stankūnienė (1996) analizavo pereinamojo laikotarpio pasikeitimus Lietuvos moksle.
- Jucevičienės (2002) žvalgomajame tyrime konstatuota, kad dėl „protų nutekėjimo“ fenomeno mažėja šalies intelektinis kapitalas.

Darbo objektas – „protų nutekėjimo“ problema ES.

Darbo tikslas – remiantis moksline literatūra, statistine duomenų analize bei anketinės apklausos rezultatais išnagrinėti „protų nutekėjimo“ srautus, priežastis bei pateikti pagrindinius teiginius „protų nutekėjimui“ sustabdyti.

Darbo uždaviniai:

- Išanalizuoti veiksnius, įtakojančius emigraciją;
- Aptarti „protų nutekėjimo“ reiškinių ir raidą ES;
- Nustatyti pagrindines šalis, į kurias imigruoja ES kvalifikuoti specialistai;
- Palyginti kitų Europos Sąjungos šalių „protų nutekėjimo“ ir specialistų migracijos esminius aspektus ir išnagrinėti jų specifiką;
- Aptarti priemones, kurios yra naudojamos Europos Sąjungoje „protų nutekėjimui“ sustabdyti;
- Pateikti pasiūlymus, kurie galėtų sumažinti „protų nutekėjimą“ iš ES bei Lietuvos.

Darbe iškėliau sekančias **tyrimo hipotezes**:

1. Lietuvos narystė Europos Sąjungoje skatina specialistų „protų nutekėjimą“.
2. Lietuvoje įgyta profesinė kompetencija leidžia Lietuvos piliečiams palyginus lengvai prisitaikyti kitose Europos Sąjungos šalyse.
3. „Protų nutekėjimą“ sąlygoja socialiniai bei ekonominiai veiksniai.
4. Valstybės ir darbdavių motyvacija sumažintų „protų nutekėjimo“ mastus.

Specialistų emigracija jau dabar turi tiesioginę neigiamą įtaką šalies ekonominiam ir socialiniam vystymuisi, ateityje šis neigiamas poveikis tik dar labiau stiprės. Atlikto tyrimo rezultatai padės surasti efektyvesnius „protų nutekėjimo“ problemos sprendimo būdus.

Darbo struktūra - magistrinį darbą sudaro trys pagrindinės dalys:

Pirmoje dalyje aptariami migracijos veiksniai, motyvai, pasekmės bei protų nutekėjimo reiškiny.

Antroje dalyje pateikiama statistinių duomenų analizė: protų nutekėjimas iš Europos Sąjungos bei iš Lietuvos, taip pat bus apžvelgtos priemonės, kurias taiko Europos Sąjungos šalys „protų nutekėjimui“ mažinti bei Lietuvos institucijų veikla emigracijos klausimais.

Trečioje, projektinėje dalyje bus atskleistos pagrindinės „protų nutekėjimo“ iš Lietuvos priežastys bei suformuluosiu pasiūlymus problemos sprendimui / sušvelninimui

Darbe taikomi **tyrimo metodai** - tyrimui atlikti naudotas kiekybinis anketinės apklausos metodas. Tyrimui atlikti numatyta apklausti dvi tikslines grupes specialistus potencialius emigrantus, bei specialistus jau emigravusius į užsienį. Tam tikslui parengti du tyrimo instrumentarijai. Atsakymai buvo renkami nuo 2006 m. gruodžio mėn. iki 2007 m. kovo mėn. Taip pat atlikta mokslinės literatūros analizė, kuri nagrinėja „protų nutekėjimo“ bei migracijos reiškinius bei statistinių duomenų sisteminė analizė bei jų apibendrinimas, grafinė statistinių duomenų analizė, palyginimas.

Magistriniame darbe naudotasi straipsniais, monografijomis, disertacijų tezėmis ir kitomis publikacijomis. Taip pat statistikos rinkiniais, leidiniais, knygomis, straipsniais ir t.t.

Darbo apribojimai ir sunkumai – rengiant darbą susidūriau su naujausių statistinių duomenų stoka. Statistikos departamentas teikia pakankamai senus duomenis.

Darbo apimtis: 77 puslapiai, jame yra pateikti 53 paveikslai ir 7 lentelės. Literatūros sąrašą sudaro 34 šaltiniai. Darbo pabaigoje pateikiami 2 priedai.

1. MIGRACIJA

1.1 Gyventojų migracija

Migracija (lot. *Migration – kėlimasis, kraustimasis*) – tai žmonių kėlimasis gyventi iš vienos gyvenamosios vietos į kitą. Ji daro poveikį gyventojų pasiskirstymui, skaičiui bei sudėčiai.

Dabartinėje mokslinėje literatūroje terminas „gyventojų migracija“ neturi tikslaus apibrėžimo. Plačiaja prasme migracija apima įvairias gyventojų persikėlimo formas:

- išvykimas iš vieno kontinento į kitą
- kasdieninės kaimo ar mažesnio miesto gyventojų kelionės į kitas gyvenvietes.

Migracija apima ir tokius gyventojų judėjimus:

- vykimas atostogauti,
- mokytis,
- kasdienį važinėjimasi į darbovietę, mokyklą.

Kai kurie mokslininkai pateikia konkrečiausią migracijos sampratą. Pagal juos ji yra susijusi su nuolatinės gyvenamosios vietos pakeitimu. Dėl to kasdieną vykimas į darbą iš vieno miesto į kitą neturėtų būti laikomas gyventojų migracija. Žmonės migruoja jau nuo senų laikų. Šis procesas vyksta ir mūsų dienomis. Tai turi didelę įtaką ne tik atskirų miestų ar rajonų, bet ir ištisu kontinentų ar valstybių gyventojų struktūrai, jų nacionalinei, rasinei, religinei sudėčiai. Migracijos lemia gyventojų pasiskirstymą pasaulyje, naujų teritorijų, žemynų apgyvendinimą. Dėl jų įtakos keičiasi gyventojų amžiaus struktūra, vyrų ir moterų skaičiaus santykis, miesto ir kaimo gyventojų skaičius, krašto ekonominė raida. Aktyviausiai migruoja jauni, darbingo amžiaus žmonės, (ypač vyrai). Dėl to rajonuose, iš kur išvykstama, sumažėja darbingo amžiaus žmonių dalis, pakinta vyrų ir moterų skaičiaus pusiausvyra, o rajonuose, į kur atvykstama, padidėja darbingo amžiaus žmonių dalis, daugiau yra vyrų negu moterų. Visa tai turi įtakos natūraliajam gyventojų judėjimui. Pirmuosiuose rajonuose gimstamumas sumažėja, antruosiuose – priešingai – padidėja.

1.2 Emigracijos priežastys ir motyvai

Emigracija – socialinis ir kultūrinis reiškinys. Kalbant apie emigraciją, pirmiausia kalbama kaip apie ekonominį reiškinį ar politinio prieglobsčio ieškojimą. Emigracijos motyvus lemia ne vien ekonominis procesas. Tiriant ir vertinant migraciją, svarbūs socialiniai bei kultūriniai aspektai. Tradiciškai gyvenimo būdas, laikytas socialiniu-kultūriniu reiškiniu, bet paverčiamas ekonominės, materialios būsenos atributu ir simboliu. Taip pat reikia pažymėti ir tai, kad pasaulyje yra „migracijos amžius“ ir nuo to Lietuva nėra apsaugota.. Migracija pakeičia ne tik dalyvaujančias valstybes, bet ir jų visuomenes. Lietuvos emigracijos procesus geriau atspindi vadinamoji „transnacionalizmo samprata“ (Kuzmickaitė, 2004). Pasak jos, svarbi yra istorinė emigracijos patirtis. Praeityje patirtų ekonominių ir pragyvenimo sunkumų sukelta emigracija tampa tautos įpročiu, atmintimi. O šie įpročiai palankiomis sąlygomis pasikartoja globaliame pasaulyje. Kultūrinė migracijos atmintis tampa tarsi „pramintas takas“, ir taip istoriniu tapęs migravimo įprotis tampa svarbus migracijos tąsai. Pasaulyje migravimas reiškia ne tik gimimo vietos apleidimą, o greičiau buvimą keliose vietose (kelių tėviškių samprata). Migravimas vertintinas kaip pasikartojančios kelionės su aiškiai išreikšta socialine – ekonomine pozicija. Migrantai linkę išlaikyti ryšius su gimtąja šalimi. Tai reikštų, kad globalizacijos sąlygomis Lietuvos migrantai liks susiję su Lietuva. Lietuvai savo ruožtu tenka pareiga neužmiršti tų, kurie tikriausiai niekad nesugrįš. Globalizacijos ir šiuolaikinių komunikacijų sąlygomis emigrantams turi būti sudarytos sąlygos gyventi kartu su mumis. Kita vertus, globalizacijos reiškinų fone iškyla ir „fatališkoji“ emigracijos pusė – ieškodami lietuvių emigracijos priežasčių, nerasime jų tik Lietuvoje. Emigravimą lemia visuotiniai, makroekonominiai veiksniai, išsivystę ir neišsivystę šalių ekonominiai santykiai. Analizuojant žiniasklaidos šaltinius, žodis *emigracija*, viešojoje vartosenoje išryškėja „išėivių“ ir „emigrantų“ reikšme. Kalbant apie senuosius išėivius, konotacija beveik visuomet teigiama. Kalbant apie šiuolaikinę emigraciją, irgi esama neutralių pasakymų, tačiau didžiąją dalį sudaro neigiami vertinimai. Kalbant apie valstybę ir politinius dalykus, emigracija dažnai politizuojama – pirmiausia kaip neigiamas reiškinys. Emigraciją reikia vienaip ar kitaip mažinti, mėginti jos išvengti.

1.2.1 Ekonominiai emigracijos motyvai

Ekonominiu požiūriu migracija yra atsakas į ekonomines galimybes geriau gyventi, kurios keičiasi priklausomai nuo darbo rinkos sąlygų (pvz. darbo užmokesčio skirtumų). Migracija negali būti vertinama vienareikšmiškai: viena vertus, tai galimybės šaliai, į kurią migruojama (augantis darbo jėgos skaičius), kita vertus, galimybės šaliai ir iš kurios migruojama (nedarbo lygio

mažėjimas). Tačiau šalyje, iš kurios išvykstama, mažėja dirbančiųjų skaičius, dėl to aštrėja socialinės šalpos, ekonominės plėtros problemos. Migracijos procese svarbios dvi veiksmų grupės – stūmimo ir traukos. (Gliosaitė, K., 2004, psl.10)

1 lentelė

„Stūmimo-traukimo“ veiksniai

Stūmimo veiksniai	Traukos veiksniai
<p>Demografiniai (darbingo amžiaus gyventojų mažėjimas ir dėl to silpstanti socialinė sistema).</p> <p>Ekonominiai veiksniai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • atlyginimų skirtumai (tiek tarpregioniniai, tiek ir tarpsektoriniai); • lėtas pereinamasis laikotarpis; • silpna socialinė sistema; • nedarbo lygio augimas; <p>mažos pajamos vienam gyventojui.</p>	<p>Demografinė politika (pvz., siekis pritraukti kuo daugiau jaunos darbo jėgos)</p> <p>Geografinė padėtis</p> <p>Kultūrinis suderinamumas</p> <p>Santykiniai pranašumai</p> <p>Didesnės pajamos</p> <p>Geresnė gyvenimo aplinka/ infrastruktūra.</p>

Šaltinis: GLIOSAITĖ, K., 2004, „Stūmimo-traukimo“ veiksniai, p.10

Bendri lietuvių emigranto tipiniai motyvai ir bruožai:

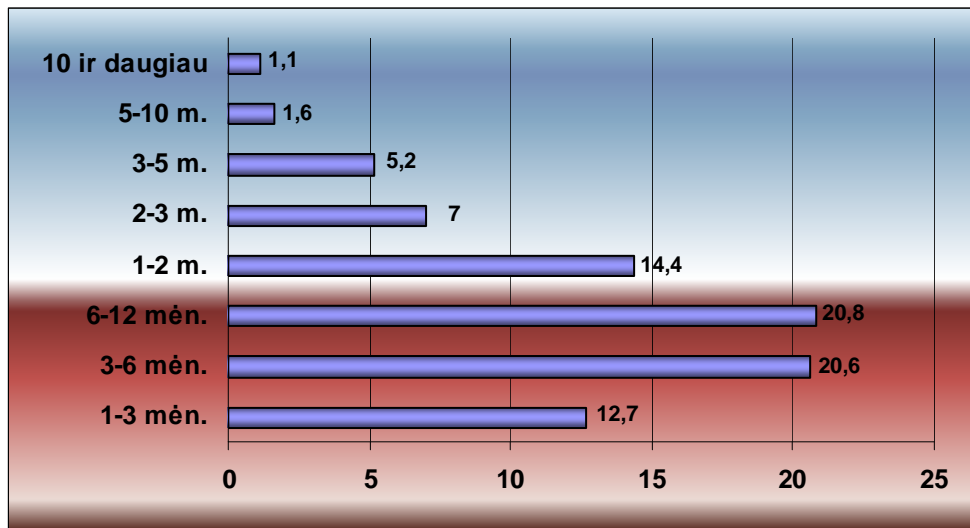
Lemiami „stūmimo“ motyvai emigruoti yra: (Gliosaitė, K., 2004, psl.10)

- ✓ Sunkumai susirandant darbą savo šalyje (30-40 proc.)
- ✓ Netenkinantis užmokesčio lygis (20-25 proc.)
- ✓ Blogos gyvenimo sąlygos (10-14 proc.)
- ✓ Siekis gyventi kartu su savo šeima (8-10 proc.)

„Traukos“ veiksniams galima priskirti kultūrinį suderinamumą, administracinių kaštų mažėjimas (pereinamųjų laikotarpių nebuvimas).

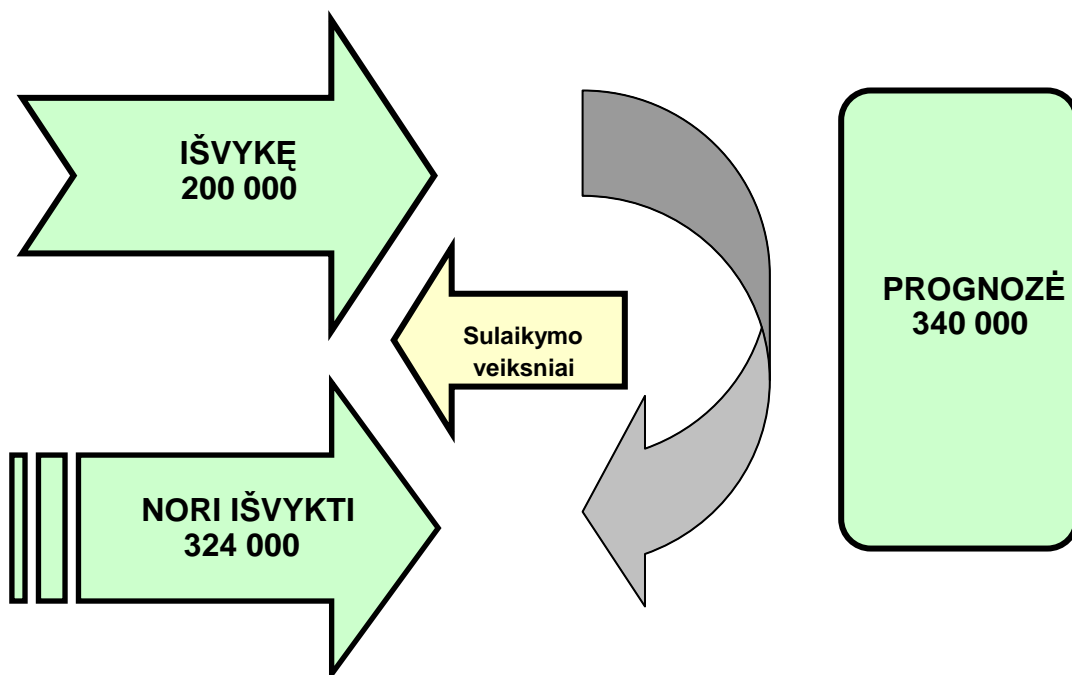
Pagal socialinę –demografinę struktūrą labiau linkę išvykti (Gliosaitė, K., 2004, psl.11):

- ✓ jaunesni asmenys (iki 34 metų amžiaus), negu vyresni;
- ✓ moterys dažniau negu vyrai (tačiau moterims daugiau negu vyrams būdingos neįsidarbinimo, o kitos priežastys, kaip susijungimas su šeima bei studijos);
- ✓ turintys aukštesnį išsilavinimą;
- ✓ bedarbiai, studentai, samdomi tarnautojai, tačiau ne vadovai.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas, 2004

1 pav. Išvykstančių iš Lietuvos ilgalaikės ir trumpalaikės migracijos tendencijos

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas, 2004

2 pav. Lietuvių emigracijos mastas 2004 m.

Emigracijos poveikis

		Poveikis „kilmės“ valstybei	Poveikis „tikslo“ valstybei
Ilgalaikė migracija	Trūkumai	Prarandamos lėšos, kurios buvo investuotos į žmogaus išsilavinimą Prarandamas specialistas Demografinės situacijos blogėjimas	Asimiliaciniai iššūkiai ir su tuo susiję kaštai
	Privalumai	Migrantų sugrįžimas su nauja patirtimi	Imigrantai linkę investuoti į savo gebėjimus ir prisitaikymą prie naujų sąlygų BVP didinimas, mokami mokesčiai
Trumpalaikė migracija	Trūkumai	Socialinio draudimo einamojo finansavimo sumažėjimas Staigus atlyginimų kilimas sektoriuose, iš kurių nuteka reikalinga darbo jėga	Išvežamos lėšos Imigrantų vartojimas mažas, nes jie tikisi sukaupti lėšų ir grįžti į kilmės valstybę
	Privalumai	Nedarbo lygio sumažėjimas Migrantų sugrįžimas su nauja patirtimi	Sukuriamas BVP Mokami mokesčiai Užpildomos darbo vietos, kurios vietinių gyventojų tarpe nepageidaujamos

Šaltinis: GLIOSAITĖ K., 2004, Emigracijos poveikis, p 9

Ilgalaikė migracija kilmės valstybei yra žalingesnė: prarandamos lėšos, investuotos į žmonių išsilavinimą, prarandami specialistai, blogėja demografinė situacija. Tarp privalumų galima paminėti nebent su grįžtančiais emigrantais įgyjamą patirtį ir kompetenciją (tačiau tik tuo atveju, jeigu emigrantai grįžta dar darbingo amžiaus). Geresnė išeitis kilmės valstybei yra trumpalaikė migracija.

Trumpalaikės migracijos trūkumai: socialinio draudimo einamojo finansavimo mažėjimas ir staigus atlyginimų kilimas sektoriuose, iš kurių nuteka reikalinga darbo jėga. Jos privalumai: nedarbo lygio mažėjimas (Lietuvai šis sumetimas svarbus tik iš dalies, nes specialistų darbo vietų pasiūla didesnė, negu paklausa), migrantų su nauja patirtimi grįžimas, į kilmės šalį srūvantys pinigų srautai. (iš dalies pastaraisiais reikėtų aiškinti tą paradoksą, kad vidutinė lietuvių perkamoji galia neproporcingai aukšta uždarbių atžvilgiu; tai yra, Lietuvoje išleidžiama daugiau lėšų, negu uždirbama). (Gliosaitė K., 2004, p 9)

Šiuo metu labiausiai problematiška migracijos sritis – tai migracija, susijusi su legalaus ir nelegalaus darbo paieška. Šis reiškinys gali turėti grėsmingų pasekmių Lietuvos ateičiai. Demografinių tyrimų centro studijos duomenys leidžia vertinti daugiausia tik trumpalaikę darbo migraciją, bei darbo migracijos potencialą, tačiau neleidžia įvertinti šiuo metu užsienio šalyse dirbančių Lietuvos piliečių skaičiaus. (Sipavičienė, A., 2001, p 88)

Viena iš labiausiai paplitusių nuomonių, daugiausia žiniasklaidoje, kad vykstančią migraciją dėl darbo, ypač nelegalaus, galima prilyginti taip vadinamam protų švaistymui, nes migrantai dirba tik kvalifikacijos nereikalingus ir su jų specialybe nesusijusius darbus. (Sipavičienė, A., 2001, p 88)

Didžioji dalis Lietuvos gyventojų migracijos, ir ypač trumpalaikės išvykos į užsienio šalis, vyksta dėl ekonominių priežasčių. Šią migraciją skatina gana plati migrantų verbavimo infrastruktūra bei pozityvi visuomenės nuomonė net apie nelegalų darbą užsienyje.

Šešėlinei ekonomikai smukti trukdo nemažėjanti – ir, manoma, augianti – mokesčių našta, mokesčių politikos nenuoseklumas ir nenuspėjamumas, griežti darbo santykių reguliavimai, cigarečių, degalų akcizai, pablogėjusios individualių įmonių verslo sąlygos.

Mažesnius ekonomikos augimo tempus lemia reformų strateginėse srityse nebuvimas, didėjančios šešėlinės ekonomikos apimtys, kuri laiką neaugusios ir dabar dar, palyginti su ankstesniais metais bei kaimyninėmis šalimis, labai negausios užsienio investicijos, gyventojų emigracija bei augantis kvalifikuotos darbo jėgos trūkumas.

3 lentelė

Emigracijos poveikio vertinimas

Teigiamas	Neigiamas
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Tikėtina, kad didžioji dauguma emigrantų grįš į Lietuvą; ▪ Didelė dalis uždirbtų lėšų suvartojamos ir investuojamos Lietuvoje; ▪ Mažėja bedarbių skaičius, tuo pačiu ir poreikis soc. paramai; ▪ Migrantai įgyja naujos patirties. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Demografinės situacijos pokyčiai (socialinės sistemos problemos, produktyvumo mažėjimas); ▪ Investicijų į žmogų praradimas; ▪ Staigus atlyginimų šuolis kai kuriuose sektoriuose, jei nėra susiję su produktyvumo didėjimu; ▪ Gali dar labiau paskatinti kai kurių regionų socialinę atskirtį.

Šaltinis: GLIOSAITĖ K., 2004, Emigracijos poveikio vertinimas, p 10

Vertinant poveikį Lietuvai, kaip teigiamus emigracijos aspektus galima nurodyti: tikėtinumą, kad nemaža dalis migrantų sugrįš (nors dėl šios prognozės ir kyla daugiausia abejonių); didelė dalis lėšų suvartojamos ir investuojamos Lietuvoje; mažėja bedarbių skaičius, kartu ir socialinės paramos poreikis; migrantai įgyja naujos patirties.

Neigiami emigracijos poveikiai: demografinės situacijos pokyčiai (darbingo amžiaus žmonių mažėjimas, produktyvumo mažėjimas, socialinei sistemai išskylančios problemos dėl mokesčių mokėtojų pasitraukimo), investicijų į žmogų praradimas; staigus atlyginimų šuolis kai kuriuose sektoriuose. Ne gana to, vis didės kvalifikuotų specialistų poreikis. Jeigu jų išvykimo nepavyks pristabdyti tikslinėmis socialinio bei ekonominio pobūdžio priemonėmis, o jų skaičiaus mažėjimas nebus kompensuotas strategiškai orientuoto švietimo svertais, tokių specialistų reikės įsivežti iš svetur. Tai savo ruožtu sukels naujų socialinio, kultūrinio ir politinio pobūdžio problemų. (Gliosaitė K., 2004, p 10)

1.3 „Protų nutekėjimas“: pagrindinės koncepcijos

Civilizuotai „protų nutekėjimas“ vadinamas mokslininkų mobilumu (lietuviško vertimo variantai – „paslankumas, judrumas“). „Protų nutekėjimas“ yra natūrali tam tikros visuomenės dalies reakcija į padėtį savo šalyje ir išimtinai priklauso nuo tos padėties evoliucijos (Kalytis, R., 2004, p 17).

Protų nutekėjimą (angl. brain drain) Encyclopaedia Britannica apibrėžia kaip „išsilavinusių ar profesionalių žmonių išvykimą iš vienos šalies, ekonomikos sektoriaus ar srities į kitą, paprastai dėl geresnio atlyginimo ar geresnių gyvenimo sąlygų“. Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (OECD) 1997 m. pranešimas apie aukštos kvalifikacijos žmonių mobilumą išskiria dar dvi pagrindines sąvokas, susijusias su protų nutekėjimu tai:

- ✓ „keitimasis protais“ (*brain exchange*);
- ✓ „protų nuostolis“ (*brain waste*).

Keitimasis protais reiškia kompetencijos dviejų kryptių judėjimą tarp išvykimo šalies ir priimančios šalies. Tačiau tuomet, kai aiškiai vyrauja viena judėjimo kryptis, vartojami terminai „protų įgijimas“ (*brain gain*) ir „protų nutekėjimas“ (*brain drain*).

Terminas „protų nuostolis“ (*brain waste*) apibūdina kvalifikacijų praradimą, atsirandantį, kai aukštos kvalifikacijos darbuotojai migruoja į tas užimtumo formas, kurioms nereikalinga patirtis ir įgūdžiai, įgyti ankstesniame darbe. Apskritai kalbant, būtina skirti du skirtingus fenomenus: laikiną išvykimą siekiant praplėsti savo mokslinį akiratį, ir išvykimą visam laikui – „protų nutekėjimą“ griežtąja prasme.

Neseniai imta vartoti naują sąvoką – „protų apytaka“ (*brain circulation*), kai kalbama apie judėjimo ciklą – išvykstama į užsienį studijuoti, ten įsidarbinama, o po to grįžtama namo, norint pasinaudoti gimtojoje šalyje atsivėrusiomis galimybėmis. Manoma, jog ši migracijos forma ateityje vis labiau plis, ypač tuomet, jei mažės ekonominiai netolygumai tarp valstybių. Nuo pat aštuntojo dešimtmečio įvairių šalių tyrėjai mėgino nustatyti, kokia politika geriausiai padėtų šaliai išsaugoti savo aukštos kvalifikacijos potencialą. Šiuo metu daugumos paprastai sutariama, jog kol pasaulyje tebėra nevienodo lygio darbo rinkos, o keliauti tampa vis lengviau, tarptautinis specialistų mobilumas tik didės, ir šios tendencijos neįmanoma sustabdyti. Tačiau protų nutekėjimą stengiamasi lėtinti ar bent jau kontroliuoti, mėginant sulaikyti geriausius specialistus nuo išvykimo bei įvairiai skatinant jų grįžimą. Derindamos apmąstytą nacionalinę politiką ir tarptautinį bendradarbiavimą, šalys gali paversti „protų nutekėjimą“ „proto banku“ (*brain bank*). Labai bendrais bruožais tokią politiką galima apibūdinti taip: reikia remti žmogiškojo kapitalo plėtrą, gerinti aplinką naujoms technologijoms kurti, intensyvuoti pramonės ir tyrimo institucijų

kooperaciją, plėtoti socialinį dialogą, kad visuomenė remtų mokslo ir technologijų plėtrą. (Stepanauskas R., p 18)

„Protų nutekėjimo“ reiškinys yra užimtumo, migracijos, ekonominės ir socialinės politikos objektas, kuriam didelį poveikį daro valstybės švietimo ir konkurencijos politika, apimanti tokias sritis, kaip šalies intelektualio potencialo didinimas, tyrimai ir plėtra (angl. *research and development*) bei investicijos į naujovių ir technologijų infrastruktūrą. „Protų nutekėjimas“ dar yra sąlygotas europietiškos kultūros, globalizacijos ir transnacionalizmo (angl. *transnationalism*) reiškinys. Transnacionalizmas yra suprantamas kaip ne vienoje erdvėje pasireiškiantys socialiniai, ekonominiai ir kultūriniai asmens interesai, kaip žinių, įgūdžių, išteklių ir asmens identiteto dviejų kryptų mobilumas toje erdvėje. Šiuo aspektu migravimas laikytinas neužbaigtu procesu – tai yra migravimas vertintinas kaip pasikartojančios kelionės, kurioms būdinga ne vienoje šalyje išreikšta socialinių ekonominių santykių pozicija, kuri suprantama ir kaip „protų nutekėjimo“ fenomeno dalis“. Pagal R. Marcinkevičienę (2004) „protų nutekėjimo“ metafora aiškinama kaip emigracija. Metafora „protų nutekėjimas“ sukelia neigiamas asociacijas ir reiškia intelekto, gebėjimų, talento, žinių bei išminties dingimą ir nykimą. Skirtingų autorių darbuose ši metafora suprantama skirtingai. Vieni – Bosch 2003; Jucevičienė ir kt. 2002; Stankūnienė 1996 akcentuoja mokslininkų, tyrėjų bei įvairių sričių mokslų daktarų „nutekėjimą“, kiti - Cervantes, Guellec 2002; Ushkalov, Malakha 2001 išskiria profesionalų, aukštos kvalifikacijos specialistų, turinčių aukštąjį išsilavinimą (angl. *tertiary education*), tarptautinį mobilumą.

Nagrinėjant šį reiškinį profesiniu aspektu dažniausiai yra minimas:

- universitetų studentų,
- sveikatos priežiūros darbuotojų,
- informacinių technologijų specialistų,
- aukštos kvalifikacijos inžinierių,
- vadybininkų,
- statybos,
- konstravimo pramonės darbuotojų „nutekėjimas“.

2. „PROTŲ NUTEKĖJIMAS“ IR „PROTŲ SULAIKYMAS“

2.1 Emigracija iš Lietuvos

Emigracija – tradicija, turinti gilius šaknis Lietuvoje. Žmonės važiavo iš šalies prieš ir po Pasaulinių karų. Apskaičiuota, kad į Lietuvą grįžo tik apie 5 proc. tuomet emigravusiųjų. Reikia pažymėti tai, kad pastaruosius dešimt metų gimstamumas buvo mažesnis už mirtingumą. Taigi gyventojų skaičius ėmė sparčiai mažėti.

Po nepriklausomybės atkūrimo iš Lietuvos įvairiais paskaičiavimais išvažiavo apie 300 tūkst. žmonių. Dauguma ieškodami geresnio gyvenimo išvyko į Jungtines Valstijas ar Vakarų Europos šalis. Valdžia tikisi, kad užsidirbę pinigų bent jau didžioji emigrantų dalis, anksčiau ar vėliau, grįš. Tačiau mažėjantis gyventojų skaičius - ne tik ateinančio šimtmečio problema. Jau šiandien pranešama, kad kai kurios šalies ūkio sritys susiduria su darbo jėgos trūkumu. Statybos bendrovėms trūksta statybininkų, tekstilininkams - siuvėjų, informacinių technologijų įmonėms - programuotojų. Pradedama kalbėti apie tai, kad specialistų trūkumą teks kompensuoti „atsivežtais“ žmonėmis iš kitų šalių.

Lietuvoje darbo jėgos deficitas ateityje – neišvengiamas. Ir spręsti šią problemą teks tradiciškai, pritraukiant darbo jėgos iš užsienio. Tačiau gali kilti imigrantų atskirtis, todėl būtina sukurti jų įsiliejimo į šalies visuomenę sistemą. Būtina imigrantams ar jų vaikams užtikrinti lygiai tokias pačias karjeros galimybes, kaip "seniesiems" gyventojams.

Šaltinis: Lietuvos Statistikos departamentas, Skelbimų kalendorius 2006.

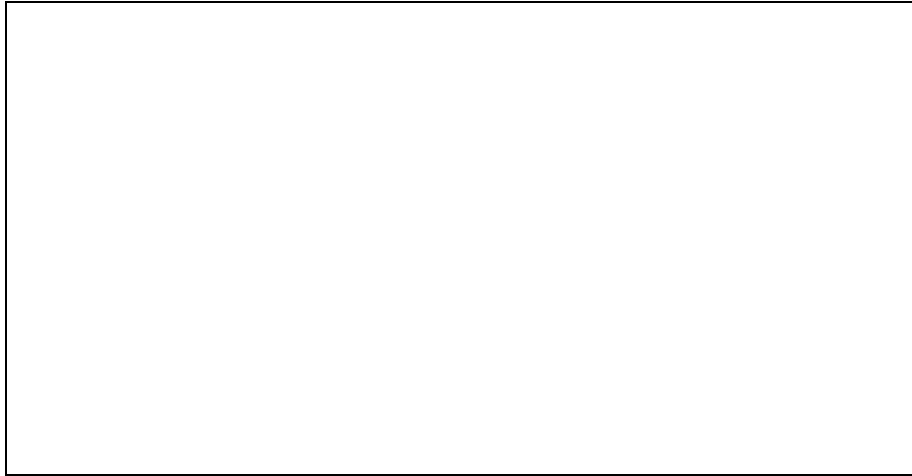
3 pav. Emigracija 2001 – 2005 m

Iš diagramos matyti aiškų migracijos į kitas šalis padidėjimą 2004-2005 m. Tai, kaip žinome, turėjo didelės įtakos Lietuvos išstojimas į Europos Sąjungą (ES). Atsivėrus „durims“ į Europą dauguma žmonių pasinaudojo galimybe išvykti svetur, ieškoti geresnio gyvenimo. Taip pat Lietuvos išstojimas į Europos Sąjungą turėjo teigiamos įtakos tiems emigrantams, kurie anksčiau buvę nelegalūs tapo legaliais emigrantais, t.y. legalizavosi.

2.1.1 Mastai: emigracijos statistika

Kaip emigracijos problema atrodo iliustruota skaičiais? Faktas yra tas, kad tikslų duomenų, kiek yra išvykstančių iš šalies, nėra. Statistikos departamento turimi duomenys pateikia kelis skaičius, padedančius apytiksliai įsivaizduoti proceso mastą, nors galutinio atsakymo dėl emigracijos apimtį šie skaičiai neduoda. Statistikos departamento duomenimis, nuo 1990 iki 2003 m. iš Lietuvos išvyko apie 303000 gyventojų, o vien 2004 m. – 15165 gyv. (t. y. apie 4000 daugiau negu ankstesniais metais; preliminarūs Statistikos departamento duomenys).

Skaičiuojant atvykimo-išvykimo saldo, nuo 1990 iki 2003 m. iš Lietuvos išvyko 236500 žmonių daugiau negu atvyko. Pradedant 1992 m., Lietuvos gyventojų skaičius pradėjo mažėti ir iki 2003 metų jis sumažėjo maždaug 250 tūkst. (*2003 Demografijos metraštis*). Statistikos departamento turimi duomenys susiję su keliomis problemomis, kurios neleidžia jų laikyti tiksliai emigracijos mastų paveikslu. Emigracijos apibrėžimas – emigravusiais laikomi tik tie žmonės, kurie oficialiai pranešė apie savo išvykimą iš šalies. Pvz. žmonės, pragyvenę užsienyje kad ir daugelį metų, tačiau oficialiai apie tai nepranešę ir vieną ar du kartus per metus į ją sugrįžtantys, emigrantais nelaikomi ir statistikoje neatsispindi, nors jų situacija realiai – socialiai, kultūriškai ir ekonomiškai – atitinka „emigranto“ statusą. Dalis atvykusiųjų į šalį yra imigrantai, o ne grįžtantieji emigrantai; taigi, emigrantų skaičius didesnis, negu atvykimo-išvykimo saldo. Išvykstantieji dažnai slepia savo išvykimą ir buvimą užsienio šalyse. Todėl šis reiškinys turi įtakos netikslų duomenų sudarymui. Jungtines Karalystes Vidaus reikalų ministerijos (*Home Office*) duomenimis, po naujų narių priėmimo į Europos Sąjungą, 2004 m. gegužės – gruodžio mėnesiais, darbo leidimo Didžiojoje Britanijoje pasiprašė 20095 lietuviai (*Accession Monitoring Report*, p. 8). Be abejo, tai ne visi žmonės yra naujai atvykę; tačiau tai – tik vienos šalies duomenys. Kiti pateikti emigracijos mastu vertinimai tokie: 200–250 tūkst. žmonių iš kurių apytiksliai 50 tūkst. JAV, 50 tūkst. Didžiojoje Britanijoje, po 30 tūkst. Airijoje ir Ispanijoje, 10 tūkst. Vokietijoje, 5 tūkst. Norvegijoje, po 1 tūkst. Kanadoje, Australijoje, Švedijoje, Danijoje, po kelis šimtus

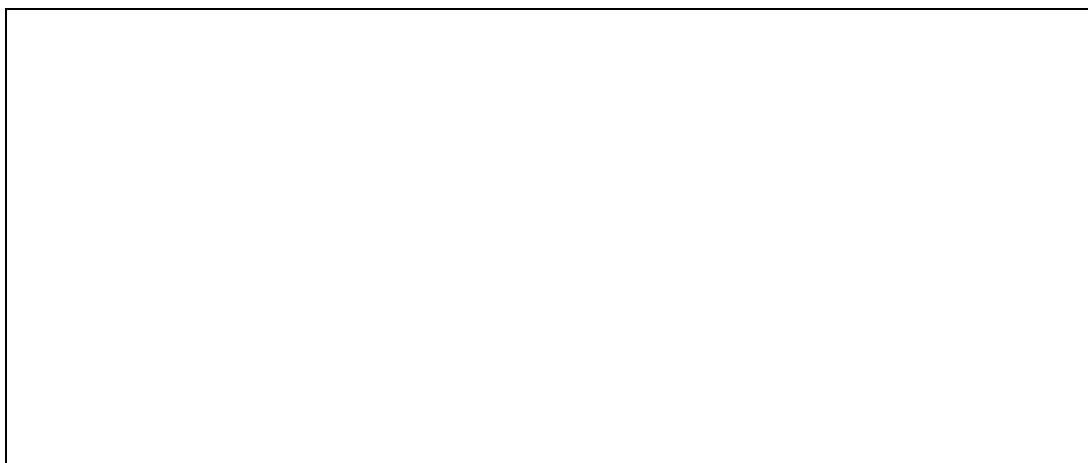
Šaltinis: Lietuvos Statistikos departamentas, Skelbimų lenta 2006.

4 pav. Oficiali tarptautinė migracija.

Kryptys

Atsivėrus „durims į Europą, pagrindinės emigracijos kryptys yra šios:

- Airija,
- Didžioji Britanija,
- Vokietija,
- Ispanija,
- taip pat JAV.

Šaltinis: Lietuvos Statistikos departamentas, Skelbimų lenta 2006.

5 pav. Emigrantai, nedeklaravę išvykimo, pagal šalį, į kurią išvyko 2001-2005 m.

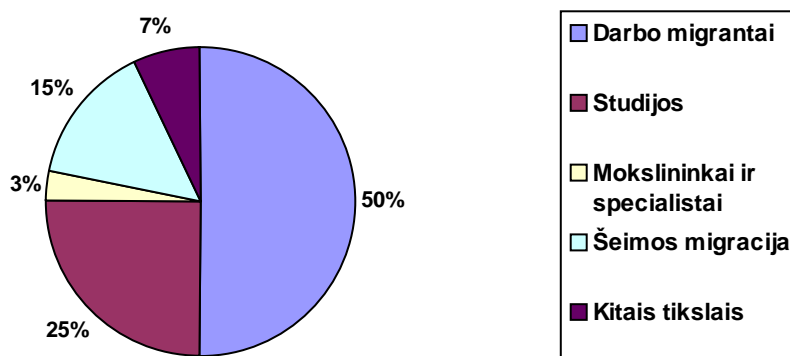
2.1.2 Tendencijos ir prognozės

Statistiniai šaltiniai prognozuoja, kad emigracija didės ir 2008 metais. Emigrantų kiekis gali pasiekti 320 tūkst žmonių. Statistikos departamento paskelbtos Lietuvos gyventojų skaičiaus kaitos prognozės teigia, kad iki 2010 m. iš Lietuvos kasmet emigruos apie 15000 žmonių, po to emigruojančių skaičius mažės, tačiau iki 2030 m. kasmet maždaug 2000–3000 žmonių išvyks daugiau negu atvyks. Iki 2030 m. Lietuvos gyventojų skaičius turėtų sumažėti maždaug 300000 gyv. Po įstojimo į Europos Sąjungą emigracijos iš Lietuvos mastai po pirminio „šūolio“ ilginiui turėtų mažėti ir normalizuotis. stabilumo priežastys:

- migracija daug kainuoja patiems migrantams dėl gana griežtai reguliuojamos darbo rinkos ir darbo santykių;
- šalys panašėja ir pajamų bei užimtumo skirtumai nustoja būti svarbiu emigracijos motyvu.

Kita vertus, tokios prognozes galbūt nepakankamai diferencijuotos ir tinka daugiausia mažai kvalifikuotos darbo jėgos judėjimui.

Specialistų migracija ir protų nutekėjimas išsibėgėja lėčiau ir pasireišk vėliau, negu pirmoji emigracijos banga, kilusi iškart po įstojimo į Europos Sąjungą.

Šaltinis: ADOMĖNAS M. Lietuvių emigracija – priežastys, tendencijos, pasekmės, 2006.

6 pav. Išvykstančių svetur tendencija artimiausiais 2005-2010 m.

2.2 Laisvas asmenų judėjimas kaip socialinis ir kultūrinis reiškinys

Aptariant laisvo asmenų judėjimo procesus, Lietuvoje dažniausiai kalbama tik apie ekonominę migraciją ar politinio prieglobsčio ieškojimą.

Tačiau pirmiausia dėmesį reikėtų atkreipti į tai, kad emigracija toli gražu nėra vien ekonominis procesas. Emigraciniais polinkiais lenkai ir lietuviai išsiskiria tarp Vidurio ir Rytų Europos tautų (iš visų naujųjų ES narių piliečių, 2004 m. gegužės - gruodžio mėn. prašiusių darbo leidimo Didžiojoje Britanijoje, toli gražu daugiausia yra lenkų (56 %) ir lietuvių (15 %; *Accession Monitoring Report*), - visiškai neproporcingai Lietuvos gyventojų skaičiui lyginamajam svoriui tarp Rytų Europos tautų). Sakydami, kad lietuvius migruoti verčia tik ekonominės priežastys, šias tendencijas ignoruojame: juk zonoje tarp Slovakijos ir Estijos vyrauja daugmaž vienodos ekonominės sąlygos, tačiau emigruojama nevienodai. Migraciją, kaip ir savižudybes, socialinės - kultūrinės nuostatos lemia ne mažiau, negu ekonominiai motyvai.

Tiriant ir vertinant migraciją, itin svarbus ne tik ekonominis, bet ir socialinis bei kultūrinis aspektai. Deja, šių aspektų svarbą temdo tai, kad gyvenimo būdas, tradiciškai laikytas socialiniu - kultūriniu būsenos aspektu, paverčiamas ekonominės, materialios būsenos atributu ir simboliu.

Negana to, į migracijos reiškinį dera žvelgti kaip į pasaulinės pokyčių grandinės dalį, dinamišką ir įvairialypį procesą, kuris vyksta sąveikaujant įvairiems faktoriams. Lietuvių migracija nėra izoliuota nuo šiuolaikinio tautų kraustymosi, nuo dabartinio „migracijos amžiaus“. Migracija pakeičia ne tik dalyvaujančias valstybes, bet ir jų visuomenes.

Lietuvos emigracijos procesus geriau atspindi vadinamoji „transnacionalizmo samprata“ (Kuzmickaitė, 2004). Pasak jos, svarbi yra istorinė emigracijos patirtis. Praeityje patirtų ekonominių ir pragyvenimo sunkumų sukelta emigracija tampa tautos įpročiu, atmintimi. Šie emigracijos įpročiai, susidarius palankioms sąlygoms, pasikartoja globaliame pasaulyje. Kultūrinė migracijos atmintis tampa tarsi „pramintas takas“, ir taip istoriniu tapęs migravimo įprotis tampa svarbus migracijos tāsai - į istorinį migracijos sandą svarbu atkreipti dėmesį, tiriant migracijos procesus.

Globaliame pasaulyje migravimas nebūtinai reiškia gimimo vietos apleidimą, o greičiau buvimą keliose vietose (kelių tėviškių samprata). Migravimas vertintinas kaip pasikartojančios kelionės su aiškiai išreikšta socioekonominė pozicija. Migrantai linkę išlaikyti ryšius su kilmės šalimi; jie kuria transnacionalias bendruomenes, transnacionalias erdves.

Viena vertus, tai reikštų, kad globalizacijos sąlygomis Lietuvos migrantai liks atsigėžę į Lietuvą. Lietuvai savo ruožtu tenka pareiga neužmiršti tų, kurie tikriausiai niekadės galutinai fiziškai į ją nesugrįš. Globalizacijos ir šiuolaikinių komunikacijų sąlygomis emigrantams turi būti sudarytos sąlygos gyventi kartu su mumis.

Kita vertus, globalizacijos reiškinių fone iškyla ir „fatališkoji“ emigracijos pusė — ieškodami lietuvių emigracijos priežasčių, nerasime jų tik Lietuvoje. Neretai emigravimą nulemia ir sąlygoja globalūs, makroekonominiai veiksniai, asimetrinis išsivysčiusių ir neišsivysčiusių šalių ekonominis santykis. Kaip atskirus grėsmingus, nuo Lietuvos nepriklausančius veiksnius dera įvardyti ekonomiškai stipresnių šalių taikomą selektyvios imigracijos politiką: pavyzdžiui, Vokietija, siūlanti aukšto lygio specialistų trumpalaikį įsivežimą (į Lietuvą jie grįžta nualinti), bei JAV „žaliosios kortelės“ loterija, kurios dėka prisitraukiami tie žmonės, kurių Jungtinėms Valstijoms reikia - Lietuvai tai reiškia viduriniojo sluoksnio, aukštąjį mokslą gavusiųjų praradimą. Viena iš grėsmių yra ir didžiųjų valstybių nelegalios imigracijos *de facto* toleravimas.

2.3 Migravimas ir Europa

Kai kurios Europos šalys skelbia štai tokius duomenis (Hansen W., 2003, p. 3):

Imigracija į **Suomiją** tęsiasi ir nuolat nuo 2001 m rodikliai didėja. Nuo 1995 iki 2001 metų užsieniečių emigrantų skaičius į Suomiją išaugo vienu trečdaliu ir pralenkė 11 000. Imigrantų tarpe, didžiausias kontingentas buvo iš Rusijos (beveik viena ketvirtoji), iš Estijos (viena dešimtoji) ir iš Švedijos (viena dvidešimtoji). Iš kitos pusės, daugiausia suomių renkasi Švediją, kitas šalis kaip Vokietija, Norvegija, JAV, Ispanija, Didžioji Britanija, Danija, renkasi mažiau gyventojų. Kiekvienais metais užsieniečiams išduodamas didelis skaičius darbo leidimų: pavyzdžiui, 2001 metais, išduota daugiau nei 21 000 darbo leidimų, tai dvigubai nei nuo 1990 kiekvienais metais. 2002 metais, dešimties mėnesių laikotarpyje išduoti 1426 darbo leidimai dirbti technologijų srityje.

2000 metais, **Norvegijoje** buvo užregistruoti 184 300 užsieniečių. Nuo 1990 metų šis skaičius išaugo 29 proc. Per vieną dešimtmetį iš ES migracija pakilo nuo 39 proc. iki 43 proc. Pagrindiniai migrantų tiekėja buvo Danija, o nuo 2000 pagrindine tapo Švedija. 2001 metais 43 000 žmonių buvo įdarbinti technologijų srityje, ir 20 000 kitose specialistų reikalaujančiose srityse. Daugiau nei iš 16 000 mokytojų, iš dešimties vienas buvo užsienietis, iš 121 000 sveikatos specialistų (įskaitant ir seseles) buvo 5,7 proc. užsieniečiai.

2002 metais **Švedija** pajuto didžiausią srautą migrantų nuo 1990. Migrantų skaičius 1990 metais buvo nuo 5 proc. iki 6 proc. 2000 metais laikinų darbo leidimų buvo išduota 19 000, daugumą jų buvo išduota vasaros darbams, ir tik apie 400 darbo leidimų buvo išduota kvalifikuotiems specialistams norintiems dirbti pagal specialybes.

Danijoje, 2002 metais 266 729 migrantų, viena trečiąja daugiau nei 1990 metais. 30 proc. užsieniečių buvo iš Skandinavijos šalių, ES, ir Šiaurės Amerikos. 2001 metais išduoti 38 591 darbo leidimai, iš jų 13 proc. kvalifikuotiems specialistams. 2002 metais birželio mėnesį buvo pakoreguotas įstatymas kvalifikuotiems imigrantams, ir nuo antros pusės 2002 metų iš 805 darbo

leidimų buvo išduota: 47 proc. technologijos specialistams, 35 proc. daktarams, viena penktoji kitų specialybių darbininkams.

Tikriausiai, **Didžioji Britanija** sulaukė didžiausią skaičių imigrantų, taip pat ir išsiuntė didelį skaičių kvalifikuotų mokslininkų ir inžinierių už jūros, į JAV ir Kanadą. 2000 metais, Didžioji Britanija išdavė 64 574 darbo leidimų: daugiau nei puse jų specialistams/inžinieriams, viena ketvirtoji - specialistams gamtos moksluose ir mokytojams, ir vienas iš penkių darbo leidimai buvo išduoti vadybininkams ir administratoriams. 2001 metais, 6,4 proc. – kompiuterių technologų, 7,8 proc. – sveikatos apsaugos darbuotojams.

Airijos darbo leidimų programa, bei socialinės ir politinės aplinkos keitimas Europai atnešė žymius pasikeitimus, nes jie vykdė tokią politiką, kuri imigrantus turėjo priversti domėtis ir vykdyti vietos reikalavimus. 2000 metais buvo išduoti

18 000 darbo leidimų, lyginant su ankstesniais dviem metais kai jų buvo išduota 5 700. Toks staigus šuolis atsirado, kai pradėjo plūsti migrantai iš Centrinės ir Rytų Europos. 2001 metais trys ketvirtadaliai darbo leidimų buvo išduoti aptarnavimo srities specialistams.

Prancūzijoje, kaip ir kitose šalyse, daktaro laipsnis ir iki daktaro laipsnio dėstomos studijos pritraukia nemažai užsienyje gimusių talentų. 1999 – 2000 metais, buvo daugiau nei 129 000 užsienio studentų Prancūzijos universitetuose, vadinasi, jog užsienio studentų rodikliai pakilo iki 9 proc., o prancūzų studentų rodiklis nukrito vienu procentu. 2000 metais, iš viso iš ES buvo 21 proc. studentų, iš ne ES europiečių buvo 9 proc. studentai, 13 proc. iš Azijos šalių, ir 7 proc. iš Amerikos. Pagrindinė studentų „tiekėja“ buvo Vokietija, ne ES šalis – Rumunija. Prancūzijos užsienio reikalų ministras pareiškė, jog 1998 metais į užsienį išvyko 1,8 milijono prancūzų su aukštuoju išsilavinimu. Dabartiniai skaičiai rodo pagrindines priežastis, kodėl prancūzų mokslininkai įgiję daktaro laipsnį, emigruoja į Jungtines Valstijas - nes nėra tam tikrų galimybių Prancūzijoje, ir dėl to kad įgijimas ar tobulinimas daktaro kvalifikacijos Jungtinėse Valstijose yra būtina sąlyga norint siekti aukšto karjeros lygio tyrinėjimuose Prancūzijoje.

Nuo 1992 iki 1994 metų, iš Rytų Europos didžiuliai skaičiai žmogiškojo kapitalo tariamai buvo pelnas **Vokietijai**: statistika rodo, jog 82 000 aukštąjį išsilavinimą turintys žmonės imigravo į Vokietiją. Kaip bebūtų, ne kaip kitos Europos valstybės, Vokietijai sunku pritraukti užsienio mokslininkus, aukšto lygio specialistus. Užsienio specialistų, Vokietijoje svyruoja apie 9 proc., tipiniai užsienio darbininkai, žemesnio lygio, sudaro apie 12 proc. Tik 2 proc. Vokietijos studentų stoja į užsienio universitetus, o į Vokietiją atvyksta tik keletas studentų. Vokietija yra pirmose vietose kaip „tiekėja“ daktaro laipsnį turinčių studentų į Jungtines Valstijas, motyvuodama tuo, jog svarbiausia yra įgyti patirties.

2000 metais, keturios ES valstybės (Vokietija, Belgija, Didžioji Britanija ir Ispanija) buvo pirmose eilėse iš 15 „tiekėjų“ į **Olandiją**, ir sudarė 14 procentų atvykusių užsienio gyventojų, prieš

dešimt metų jos sudarė 19 procentų atvykusių užsieniečių. 1987 metais užsienio darbininkų buvo 176 000, iš kurių 47 proc. buvo iš ES; po aštuonių metų ar vėliau (1995 metais) buvo 221 000 užsienio darbininkų, iš kurių 43 proc. iš ES. 1995 metais, 36 000 (arba 16 proc.) užsienio darbuotojų turėjo įvairias mokslinės pakraipos specialybių, iš šių specialybių daugiau nei trys ketvirtadaliai buvo iš ES. 2001 metų duomenimis užsienio darbuotojų sumažėjo: tik 2,8 proc. dirba technologijų srityse, ir tik 1,4 proc. sveikatos priežiūroje.

Belgijoje užfiksuota, jog 1998 metais užimtumas buvo 3,8 milijonai. Vadybos ir administravimo srityse buvo 424 000, vienas iš dešimt buvo ne Belgijos gyventojas, beveik visi jie (88 proc.) buvo ES ir kitų išsivysčiusių šalių gyventojai. Taip pat 1,1 mln. kvalifikuotų specialistų, iš kurių tik 5 proc. ne vietos gyventojai (devyni iš dešimties ES gyventojai). 2001 metais, statistika rodo, jog dirbo 6 proc. IT specialistų, 2,4 proc. mokytojų iš ES. Šie maži skaičiai rodo jog yra keliami dideli reikalavimai užsienio specialistams bei mokslininkams lyginant su vietos specialistais.

Ispanijoje, darbo jėga iš ES po truputį mažėja: 1987 metais buvo 50 proc., o 2001 metais tik 25 proc. iš ES. 2001 metais su universitetiniu laipsniu sudarė 30 proc. užsienio darbuotojų.

1995 metais, **Graikijoje** buvo išduota 27 435 darbo leidimai, iš kurių 8 826 buvo skirti mokslininkams, specialistams, verslininkams, ir kiti 5 110 technikos specialistams. 1998 metais iš užsienio darbuotojų, vienas iš dešimties turėjo aukštąjį išsilavinimą, tačiau dauguma jų dirbo ne pagal specialybes.

1998 metais, **Portugalijoje**, buvo 88 605 užsienio darbuotojai. 30 proc. buvo įvairūs specialistai, vadybininkai, technikos specialistai; 70 proc. buvo vidurinio ar žemesnio išsilavinimo. 1998 metais, iš ES migrantai sudarė 52 proc., kita dalis Brazilijos gyventojai. 2000 metais. 46 proc. ES gyventojų buvo su aukštuoju išsilavinimu, lyginant su Brazilija jų buvo tik 23 proc.

Italija yra šalis kuri tiekia talentus Europai ir Amerikai: 1960 metais, Šveicarija pritraukė didelį skaičių Italijos specialistų, 1966 – 2000 inžinierių ir 540 gydytojų, kurie pateikė prašymus įgyti Šveicarijos pasui. 1990 metų pabaigoje Italija sunkiai nukentėjo nuo protų nutekėjimo, nuo 1996 iki 1999 Italija neteko 2 300 specialistų. 2002 metais vyriausybė ėmėsi priemonių, kaip sustabdyti protų nutekėjimą ir pritraukti užsienio specialistus.

2.4 Migravimas ir Centrinė - Rytų Europa

Centrinės Rytų Europos šalių gyventojų migracijos tendencijos, tarp Europos Valstybių ir už Europos ribų, atspindi politinius apribojimus praeityje bei dabartyje, bei greitus pasikeitimus ekonomikos, socialiniuose ir politiniuose sektoriuose. Atvėrus ekonomines ir geografines sienas,

įvyko didžiuliai pasikeitimai ekonomikos ir socialinėse srityse, tačiau davė ir spaudimą kelti gyventojų žmogiškąjį kapitalą, tam kad atitiktų pasaulinį lygį. (Hansen W., 2003, p. 8)

Protų nutekėjimas **Bulgarijai** buvo didžiulis rūpestis jau nuo 1990 metų. Dabartinais duomenimis kiekvienais metais išvyksta nuo 55 000 iki 60 000 išsimokslinusių Bulgarijos gyventojų. Tipiniai jų tikslai yra Jungtinės Valstijos, Kanada, Vokietija, Didžioji Britanija, Skandinavija. Bulgarija dar nesulaukė didelio srauto imigrantų su aukštuoju išsilavinimu iš Jungtinių Valstijų, Rusijos, Didžiosios Britanijos ir Graikijos. Pagrindinis sektorius, kuris kenčia protų nutekėjimą yra chemija, biologija, medicina ir fizika. Taip pat pastebėta jog daugiau nei puse studentų yra potencialūs emigrantai. Pavyzdžiui, Jungtinės Valstijos praneša, jog 1993 metais bulgarų studentų mokėsi universitetuose 898, o 2001 metais šis skaičius patrigubėjo – 3 270.

Pereinamuoju laikotarpiu **Estijoje**, intensyvi mobilizacija buvo sukelta tyrinėjimo ir mokslo institucijų restruktūrizacijos. Tuo metu mokslinis personalas paliko šalį ir tęsia savo darbą toliau kitose šalyse: 65 proc. tęsia mokslinį darbą ir daugiau nei 81 proc. tęsia inžinieriaus ir technikos mokslus. Valstybė tuo metu neteko 30 proc. specialistų. Estija yra trečioje vietoje po Rumunijos ir Lenkijos, kurios neteko didelio skaičiaus specialistų. Dabartiniai duomenys rodo, jog Estijos mokslininkai šiandien turi mažesnę polinkį tarptautinei migracijai, viena iš priežasčių – amžius.

Nuo 1995 iki 1999 metų dauguma kvalifikuotų specialistų atvyko į **Vengriją**, imigrantų antplūdis iš ES buvo nuo 500 iki 650 kasmet. Dauguma vengrų keliauja į Vokietiją, Austriją, Didžiąją Britaniją, Švediją, Italiją, ir Olandiją. Vokietijoje dirba nuo 5 000 iki 6 000 IT Vengrijos specialistų.

1991 metais, su **Lietuvos** nepriklausomybės atkūrimu, užsienio kapitalas tapo įdomus Lietuvos rinkai ir išsilavinusių specialistų srautai iš užsienio tapo žymūs. Šiandienos duomenys rodo, jog daugiausia užsieniečių atvyksta į IT sektorių. Direktorai, instruktoriai, profesoriai ir tyrinėtojai yra dominuojantys užsieniečiai Lietuvoje. Kvalifikuoti specialistai iš ES sudaro apie 35 proc. protų gavimo; daugiausia jų atvyksta iš Suomijos ir Švedijos; dalis atvyksta iš Jungtinių Valstijų ir Kanados.

Pagal statistiką, nuo 1991 iki 1993 metų daugiau nei 12 000 lietuvių su aukštuoju išsilavinimu emigravo iš Lietuvos. Šiuo metu daugiausia lietuvių dirba Vokietijoje, Jungtinėse Valstijose, Airijoje, Anglijoje, Ispanijoje. Dauguma jų turintys aukštąjį ar aukštesnįjį išsilavinimą dirba ne pagal specialybę.

Daugiau nei metai, išsimokslinimo lygis **Lenkijoje**, pradėjo kilti, mokslas kitose šalyse vis labiau pripažįstamas. 1996/97 metais beveik 20 000 lenkų dirbo Vokietijoje su darbo sutartimis; 3 000 ar daugiau buvo įdarbinti Didžiojoje Britanijoje įvairių sričių specialistais (daugiausia prekybos kompanijose). Pagrindiniai lenkų tikslai yra Vokietija, Jungtinės Valstijos, Italija, Didžioji Britanija ir Prancūzija. 2000 metais emigravo iš Lenkijos daugiau nei 27 000 gyventojų. Įdomu tai, kad

specialistų – emigrantų skaičius didesnis, nei likęs Lenkijos Moksliniuose centruose. 2000 metais darbo leidimų išduota 10 031 su aukštuoju išsilavinimu: 73 proc. iš Europos įskaitant 42 proc. vien tik iš ES, 18 proc. iš Azijos ir 7 proc. iš Jungtinių Valstijų.

2.5 ES-15 keliami reikalavimai naujoms narėms

Visos 15 Europos Sąjungos narių nustatė tam tikrus reikalavimus ir apribojimus aštuonioms iš 10 prisijungusių narių. Buvo pažymėta, jog tik iš Kipro ir Maltos gyventojai galės patekti į senas ES-15 be jokių suvaržymų. Keletas pavyzdžių, kokių priemonių, ir apribojimų imasi šalys: (*BBC NEWS*, 2006)

Austrija įtvirtino griežtus apribojimus. Valstybė toliau palaikys darbo leidimų politiką iki 2009 metų. Austrija kaip ir Vokietija savo veiksmus argumentuoja prasta darbo situacija šalyje bei geografinė situacija.

Belgija dar neplanuoja panaikinti apribojimų, tačiau pagerins priėjimą naujoms ES narėms prie kai kurių darbo rinkų.

Iki 2004 m. Danija leido imigrantams atvykti į šalį ne daugiau kaip šešioms mėnesiams, be laisvo įvažiavimo. Jei imigrantai randa darbą, jie gali pasilikti gyventi bei gauti darbo leidimus. Ši šalis žada koreguoti esamą sistemą 2006-2009 metų laikotarpyje.

Suomija nuo 2006 m. gegužės 1 d. panaikino visus apribojimus. Iki šiol naujų narių gyventojai galėjo dirbti šalyje, jei darbo birža nusprendė, jog nereikalingas darbo leidimas tam asmeniui.

Nuo 2006 m. gegužės 1 d. apribojimus taip pat panaikino ir Ispanija, Portugalija bei Graikija, Olandija planuoja panaikinti nuo 2007 m.

Daugiausia šie apribojimai naudojami Rytų Europos valstybėms, tačiau ar gali sustabdyti protų nutekėjimą iš Rytų Europos į Vakarų Europą paskelbti apribojimai? Nes dauguma studentų, jaunų žmonių išvyksta į turtingesnes Vakarų Europos šalis nelegaliai.

2.6 Europiečių migravimas į Jungtines Amerikos Valstijas

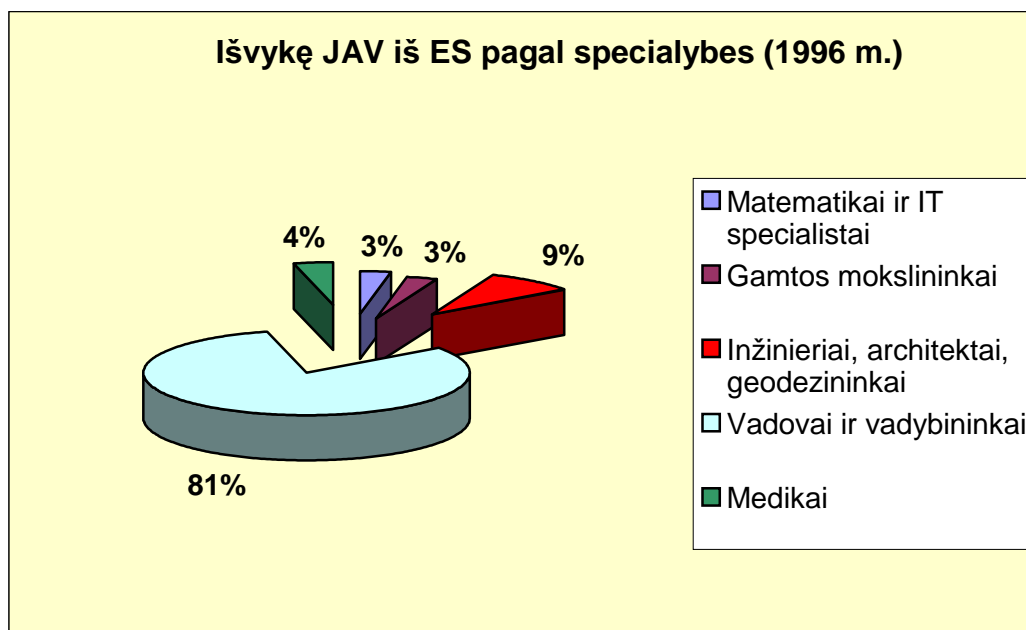
Vykstant globalizacijai didžiausia protų traukos iš viso pasaulio zona tapo JAV. Kita talentų traukos zona susiformavo Europoje. Tokios valstybės, kaip Didžioji Britanija, Vokietija, Švedija, o pastaruoju metu – ir Airija, pritraukia didžiąją dalį talentingiausių ir gabiausių darbuotojų iš likusios Europos dalies, Azijos bei Afrikos.

Nors JAV ir yra svarbiausias Europos protų migracijos tikslas, iš esmės šiuos protus ypač traukia tik keletas regionų, iš kurių svarbiausi yra Kalifornija, Niujorko valstija bei Masačusetsas.

Šios vietos pasižymi tam tikra infrastruktūra ir specifine dinamika, teikiančia pranašumo pritraukiant geriausius mokslininkus ir inžinierius. Tokių išskirtinių centrų (*centres of excellence*) buvimas tam tikrose vietose ir jų nebuvimas kitose yra svarbus migracijos „traukos ir stūmimo“ faktorius. Amerikoje tokių centrų yra daug; be to, JAV pasižymi ir kitais privalumais: lanksti ir atvira karjeros sistema, stipri verslininkystės kultūra bei aukštas gyvenimo lygis. Panašiai yra ir Šveicarijoje, kur yra keletas svarbių mokslinių tyrimų ir akademinų centrų, ir kuri pasižymi vienu aukščiausių gyvenimo lygiu Europoje. Ši šalis sėkmingai patraukia universitetų absolventus iš kitų Europos šalių. Tačiau nors kai kuriose srityse Europos mokslinio tyrimo institutai ir yra pajėgesni negu JAV, jiems trūksta tos traukos, kuri galėtų paversti juos savo srities centrais: antai Europos universitetai patraukia mažiau užsienio studentų, negu JAV universitetai, nepaisant to, kad daugelyje Europos universitetų studijos yra nemokamos. Aukštos kvalifikacijos darbuotojų mobilumas skirtingai veikia išsivysčiusias ir besivystančias šalis. Besivystančios šalys, kurių darbuotojai išvyksta, gali turėti iš to ir akivaizdžios naudos, nes išvykusieji paprastai siunčia namo nemažas pinigų sumas. Tačiau Europos šalims šis aspektas nėra svarbus, nes dėl mažesnių gyvenimo lygio skirtumų aukštos kvalifikacijos specialistų netekimo nekompensuoja jų siunčiama valiuta. Europoje protų nutekėjimo problemos centre yra vadinamoji „grietinė“ – žymiausi ir talentingiausi mokslininkai. Juos į užsienį traukia kiti motyvai, negu besivystančių šalių mokslininkus – tai, visų pirma, būtent išskirtiniai mokslo centrai. Po kiek laiko išvykusieji paprastai patraukia išvykti ir gabesnius savo studentus. Jei besivystančiose ar menkai išsivysčiusiose Afrikos, Azijos šalyse protų nutekėjimą ypač skatina nekokybiškas aukštasis mokslas, tai Rytų Europos valstybėms, kurių intelektualinis kapitalas yra didesnis, svarbesnis yra kitas protų nutekėjimo ryšio su aukštuoju mokslu aspektas, kai aukštojo mokslo kokybė sukuria pasiūlą protų nutekėjimui. Šis ryšys įvardijamas kaip „aukštojo mokslo paradoksas“, kadangi, viena vertus, aukštojo mokslo nekokybiškumas skatina mokslo ir studijų srityje veikiančius asmenis emigruoti į užsienį, o kita vertus, padidėjusi aukštojo mokslo kokybė ir aukšta paruošiamų specialistų kvalifikacija padidina „protų“ pasiūlą, o tai daro įtaką protų nutekėjimo iš šalies stiprėjimui. (Stepanuskas R., 2004, p.19)

Europa yra senbuvė tarp „tiekėjų“ gyventojų į Jungtines Valstijas. Europiečių emigravimas į Jungtines Valstijas buvo nusistovėjęs paskutiniaisiais dešimt metų 1994, 1995, 1996 metais išvyko 62 658; 44 870; 46 776 emigrantai atitinkamai. 1994 metais skaičius buvo žymiai didesnis dėl migracijos įstatymų, kurie leido studentams pasilikti šalyje. (Sami Mahroum, 2003)

1996 metais specialistai įgiję nuolatinės vizas dirbo pagrindė administratoriais, architektais, inžinieriais, geodezininkais ir kartografijos specialistais, matematikais ir kompiuterininkais, gamtos mokslininkais, seselėmis – slaugėmis, įvairių lygių mokyklų mokytojais.

Šaltinis: MAHROUM S., 2003

7 pav. 1996 m. Išvykusių į JAV iš ES pagal specialybes

2001 metais, beveik 50 000 imigrantų patvirtino, iš daugiau kaip vieno milijono imigrantų, jog yra iš ES; pagrindiniai tiekėjai Didžioji Britanija, Vokietija ir Prancūzija. (DG Research, MERIT)

2000 metais, tarp 15 valstybių, kurios yra pagrindinės „tiekėjos“, iš viso buvo 257640 kvalifikuotų imigrantų, Didžioji Britanija pateko į ketvirtą vietą, išsiuntusi 7937 kvalifikuotus gyventojus, toliau Vokietija pateko į vienuoliką vietą su 3534 imigrantais, ir Prancūzija – dvyliktoje vietoje su 3415 kvalifikuotais imigrantais.

Darbuotojų amžiaus vidurkis, kurie išvyko trumpam laikotarpiui iš Didžiosios Britanijos, Vokietijos ir Prancūzijos buvo 29.

2000 metais, laikinųjų darbuotojų iš Didžiosios Britanijos vidutinės pajamos buvo 70 000 JAV dolerių, tai daugiausia iš visų kitų „tiekėjų“; Vokietijos kvalifikuotų darbuotojų vidutinės pajamos – 55 412 JAV dolerių, Prancūzijos 57 000 JAV dolerių.

Daugiau nei pusė laikinai dirbančių imigrantų buvo susiję su kompiuteriais ir IT mokslais ar artimais jiems. 2001 metais 22 proc. ES darbuotojų išvyko kompiuterių ar artimų specialybių gyventojai, 17 proc. inžinieriai, architektai, ir tik vienas iš dešimties buvo vadybos ar administracijos specialybių darbuotojas. (DG Research, MERIT)

2.6.1 Kodėl Europa netenka puikių specialistų?

Keletas statistinių duomenų apie Europiečių daktaro laipsnių įgijimą Jungtinėse Valstijose. (Hansen W., 2003 p. 11)

2000 metais, ES piliečių daktaro laipsnį gavo 1 493 iš visų 41 638 doktorantų. Du trečdaliai iš ES piliečių, gavusių daktaro laipsnį, buvo tik iš keturių šalių: Vokietijos, Didžiosios Britanijos, Prancūzijos ir Italijos. Daugiau nei pusė šių studentų buvo su laikinomis vizomis (studentiškomis vizomis) ir vienas iš penkių turėjo nuolatinę vizą. Tarp didžiųjų ES valstybių, Italija turėjo didžiausią skaičių laikinųjų vizų (63 proc.), ir Didžioji Britanija žemesnį skaičių (44 proc.) vizų; beveik trys ketvirtadaliai CRE šalių daktaro laipsnio gavėjai Jungtinėse Valstijose buvo su laikinomis vizomis.

Nuo 1990 metų mažiausiai du trečdaliai ES piliečių, įgijusių daktaro laipsnį, Jungtinėse Valstijose studijavo gamtos mokslus ir inžineriją (S&E). Tai buvo paplitę anglų tarpe, tačiau 2000 metais 73 proc. iš visų vokiečių doktorantų baigė S&E lyginant su anglais, jų baigė šia sritį tik 55 proc. CRE šalių studentai parodė aiškia pirmenybę S&E mokslams – aštuoni iš dešimties studijavo šią specialybę.

Septyni iš dešimties ES piliečiai gavę daktaro laipsnį nuo 1991 iki 2000 metų jie planavo pasilikti Jungtinėse Valstijose, t.y., beveik 11 000 iš 15 600 doktorantų planavo pasilikti Jungtinėse Valstijose. CRE turėjo panašią tendenciją: septyni iš dešimties planavo pasilikti Jungtinėse Valstijose.

Nuo 1996 iki 2000 metų, Europa uždirbo Jungtinėms Valstijoms 7 728 doktorantų; iš jų 46 proc. turėjo planą pasilikti dėl darbo pasiūlymų firmose. Iš CRE piliečių pareiškusių savo ateities planus, 38 proc. turėjo darbo pasiūlymus dirbti Jungtinėse Valstijose.

2.7 Europiečių migravimas į Kanadą

2001 metais ES gimusių imigrantų Kanadoje buvo 30 proc. iš 5,4 mln. imigrantų, daugiausia jų buvo iš Didžiosios Britanijos, Italijos, Vokietijos ir Portugalijos. Beveik 400 000 atvyko iš CRE šalių, pažymėtinos: Lenkija, Rumunija ir Vengrija. Nieko nuostabaus, kad į Kanadą iš Rytų Europos šalių srautai imigrantų buvo dideli, tai įtakojė ekonomikos ir socialinės politikos restruktūrizacija Europoje, tai davė didžiausius migracijos srautus iš Bulgarijos, Lenkijos ir Slovėnijos.

Pasak statistikos, mažiausiai vienas iš penkių atvykusių ES piliečių buvo su bakalauro laipsniu. Pavyzdžiui, 1996 metais, Kanadoje atvyko 12 000 ES piliečių su daktaro laipsniu.

Dabartiniais duomenimis nuo 13 000 iki 15 000 gyventojų išvyksta iš ES kiekvienais metais, šie rodikliai mažėja lyginant su 1980-1990 laikotarpiu. 2002 metais iš CRE atvyko 11 551 imigrantų, šie skaičiai iš šių šalių kyla, daugiausia atvyksta iš Rumunijos.

Galima pastebėti, jog kvalifikuotų specialistų nutekėjimas mažėja, pavyzdžiui 1980 metais, iš ES išvyko 18 proc. su bakalauro laipsniu ir 23 proc. su daktaro laipsniu, o 2002 metais tik 3 proc.

su bakalauro laipsniu ir 18 proc. su daktaro laipsniu; iš CRE atvykusių yra nuo 4 proc. iki 5 proc. su bakalauro laipsniu ir nuo 2 iki 4 proc. su daktaro laipsniu, dominuojančios šalys yra Rumunija ir Lenkija.

Europa šiek tiek sumažino viso migrantų skaičių į Kanadą, tačiau nesumažėjo tik kvalifikuotų specialistų (gamtos mokslų, inžinierių) migracija. Pavyzdžiui, dabartiniu laikotarpiu, ilgam laikui išvykę nuo 1 400 iki 1 700 gamtos mokslų ir inžinierių specialistų iš ES, taip pat panašūs skaičiai ir iš CRE.

2002 metais iš ES išvyko daugiau nei 22 000 vadybininkų, gamtos mokslininkų, socialinių mokslų specialistų ir mokytojų. Pavyzdžiui, 2002 metais iš ES išvyko 16 proc., iš visų laikinų darbuotojų 12 545, vadybininkų ir administratorių, 28 proc. iš 16 422 gamtos mokslų specialistų, 28 proc. iš 2 625 inžinierių, 14 proc. iš 2 104 kompiuterinių sistemų specialistų, ir 36 proc. iš 6 443 technikų, technologų. Taip pat 16 proc. iš 2 143 universitetų profesorių ir 9 proc. iš 2 113 koledžų dėstytojų. (Hansen W., 2003 p. 12)

2.8 Europiečių migravimas į Australiją

Australija tradiciškai pritraukia nuolatinius gyventojus iš užsienio ir aktyviai tęsia pro-imigracijos politiką per visą jos istoriją. Jau nuo 1990 metų pabaigos daugiau nei puse vizų kiekvienais metais, iš visų vizų, yra „specialybinės“ vizos.

2001/2002 metais iš ES atvykėlių į Australiją buvo 11 689 iš visų atvykusių 88 900. Trys ketvirtadaliai iš Didžiosios Britanijos.

Trijų metų laikotarpyje nuo 1997/98 iki 1999/00, iš ES atvyko 16 proc. iš 121 000; ir vėl trys ketvirtadaliai iš Didžiosios Britanijos. Į Australiją, taip pat imigravo ir iš CRE – 1 800 imigrantų, šių trijų metų laikotarpyje.

Iš ES emigravo šių sričių specialistai, pavyzdžiui 14-9 proc. IT, ES parūpina 17 proc. iš 334 IT vadybininkų, 16 proc. iš 480 chemikų/vaistininkų, 18 proc. iš 462 gamtos mokslininkų, 19 proc. iš 474 aplinkosaugininkų, agronomų, 17 proc. iš 3 738 inžinierių, 15 proc. iš 184 matematikų, ir 19 proc. iš 4 293 kompiuterininkų. Išskirtinai reikia pažymėti, jog iš ES emigravo daugiausia geologų: 26 proc. iš 437.

Europos Sąjunga taip pat išsiuntė daug mokytojų, iš visų atvykusių imigrantų į Australiją, 14 proc. buvo iš ES, taip pat iš 1 500 universitetų dėstytojų vienas iš dešimties buvo taip pat iš ES. (Hansen W, 2003 p. 14)

2.9 Europiečių migravimas į Naująją Zelandiją

Istoriškai, Naujoji Zelandija buvo imigracijos šalimi. Po Antrojo Pasaulinio Karo, imigracijos schemos pasikeitė atnešdamos specialius reikalavimus europiečių specialistams. 1974 metais imigrantų srautai liovėsi, kai vyriausybė atstatė tuos pačius reikalavimus Didžiajai Britanijai ir Airijai, kaip ir kitoms šalims. Paskutinius dvidešimt metų migrantų skaičius iš Didžiosios Britanijos labai sumažėjo. 2001 metais, Naujosios Zelandijos gyventojų su europietiška kilme buvo inžinieriai ar artimos technologijoms specialistai, taip pat visuomeninių ir kultūros mokslų žinovai.

Pagal dabartinę apklausą, 900 ekspatriantų (dauguma aktyvus IT moksluose), politika yra sufokusuota į protų nutekėjimą, o turėtų atkreipti dėmesį kaip skatinti sugrįžimą išsilavinusių zelandiečių. (Hansen W, 2003 p. 14)

2.11 „Protų nutekėjimas“ iš Lietuvos

Lietuva jau irgi susiduria su protų nutekėjimo problema. Jau dabar Lietuvoje jaučiamas kvalifikuotos darbo jėgos trūkumas. Tiek teoretikai, tiek statistikos duomenys rodo, kad daugiausia emigruoja aukštos kvalifikacijos ir išsilavinę asmenys. Padidėjus šių asmenų emigracijai, didėja kvalifikuotos darbo jėgos trūkumas, o ne kvalifikuotos darbo jėgos – perteklius. Ši problema paaštrėjo tapus Europos Sąjungos nare, nes šios šalys mielai priima aukštos kvalifikacijos specialistus, kaip programuotojus, medikus, mokslininkus. Išvykusių kvalifikuotų darbuotojų vietas nebūtinai užims kiti, nes tokių specialistų gali ir pritrūkti. Dėl to BVP gamybos apimtys gali sumažėti, o technologinė pažanga sulėtėti. Tuo pačiu Lietuva patirs nuostolių, praradusi investicijas, įdėtas į išvykusių asmenų žmogaus kapitalą. Pasak R. Stepanausko, ilgalaikėje perspektyvoje neigiamos pasekmės nebebus svarbios, nes „protų nutekėjimą“ kompensuos „protų sugrįžimas“. Grįžę iš Vakarų Europos darbuotojai bus įgiję naujų darbo ir vadovavimo įgūdžių. O tai skatins Lietuvos ekonomikos augimą. (Stepanauskas R., 2003)

Lietuvoje šiuo metu vyksta spartus protų nutekėjimas, turintis didžiulę neigiamą įtaką Lietuvos mokslo raidai bei bendrajai šalies pažangai. Iš Lietuvos kasmet išvažiuoja dešimtys ar net šimtai gambiausių mokslininkų, gydytojų, inžinierių, kitų aukštos kvalifikacijos specialistų. Iš talentingiausių studentų, kurių šimtai ar net tūkstančiai studijuoja užsienyje, į Lietuvą grįžta palyginti nedaug. Tačiau tikrąją situaciją įvertinti sunku, kadangi protų nutekėjimas visame migracijos diskurse yra savotiška pilkoji zona. Statistiškai protų nutekėjimas sudaro menką emigracijos procentą. Į žiniasklaidos akiratį išvažiuojantys mokslininkai nepatenka, nes nekelia problemų priimančiam kraštui. Jų išvažiavimas nėra registruojamas ir Lietuvoje. Užsienio lietuvių mokslo forumo paskaičiavimu, per nepriklausomybės metus užsienyje daktaro laipsnį apsigynė arba

artimiausiu metu ketina gintis apie tūkstantį Lietuvos piliečių (tuo tarpu – Lietuvoje per metus apsiginama apie 150 daktaro disertacijų; (Stepanauskas R., 2003, psl.15). Be abejo, Lietuvos studentų ir jaunų mokslininkų išvykimas į Vakarų universitetus ir aukštųjų technologijų įmones turi ir teigiamų aspektų: ten įgyjami išsilavinimas ir patirtis, kuriuos būtų sunku ar neįmanoma įgyti Lietuvoje. Beveik visais atvejais šį išsilavinimą finansuoja ne Lietuva, o priimančiosios šalys, tad Lietuvai jis nieko nekainuoja. Problema Lietuvai yra ne pats specialistų išvažiavimas, o tai, kad išvažiavę jie nebegrįžta. (Stepanauskas, R. 2003)

Protų nutekėjimo priežastis nėra vien bendrasis ekonominis Lietuvos atsilikimas. Protų nutekėjimą taip pat itin skatina Lietuvos mokslo bei studijų sistemos ydos, rimtos ir įsisenėję jos struktūrinės problemos. Pasaulio Banko atliktos analizės rodo, kad Lietuva yra viena iš labiausiai atsilikusių šalių mokslinės produkcijos ir inovacijų srityje – netgi tarp Vidurio ir Rytų Europos šalių. Vienas svarbiausių protų nutekėjimą skatinančių veiksnių – Lietuvos valdžios pozicija mokslo atžvilgiu. Mokslo tyrimų finansavimo Lietuvoje dinamika tokia: 2001–2004 mokslo tyrimų finansavimas išaugo nuo 1,35 iki 2 % BVP. (Stepanauskas R., 2003, p.16).

Jucevičienė P., Viržintaitė R., Jucevičius G., protų nutekėjimo priežastis siūlo skirstyti į tris stambias grupes:

- ✓ individo;
- ✓ organizacijos;
- ✓ aplinkos lygio priežastys.

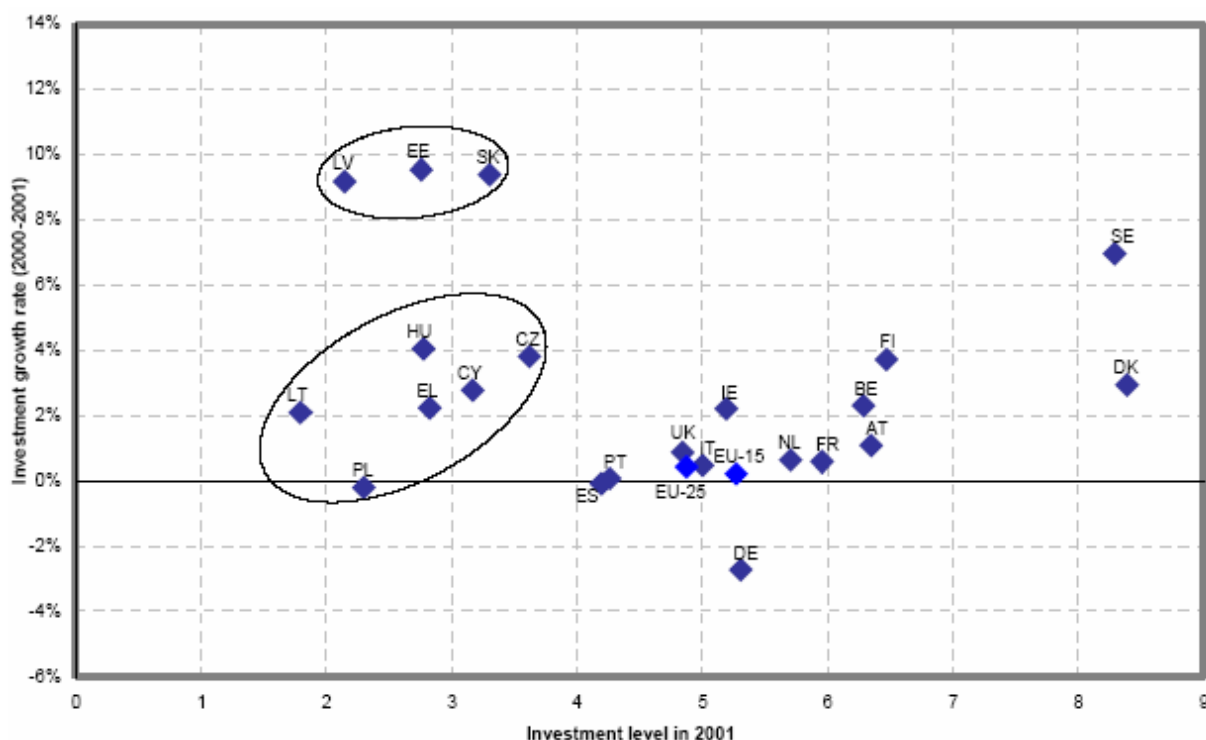
Aplinkos lygio protų nutekėjimo „traukos“ priežastys apima švietimo ir mokslo tarptautiškumą, specialistų trūkumą ir agresyvią imigrantų pritraukimo politiką, atskirų ekonomikos sektorių staigų augimą, aukštos kvalifikacijos darbuotojų tinklus. Aplinkos lygio protų nutekėjimo „stūmos“ priežastys apima hierarchinę valdymo struktūrą, mokslo ir studijų priemonių trūkumą bei šalyje susiklosčiusią socialinę, politinę, kultūrinę aplinką. Organizacijos lygio protų nutekėjimo priežastys apima karjeros, geresnio atlyginimo ir tinkamesnio darbo krūvio siekimą. Nagrinėjant protų nutekėjimo priežastis individo lygmenyje galima išskirti individo išsimokslinimą, kompetenciją ir darbo pagal kvalifikaciją siekį. Protų nutekėjimas iš Lietuvos daugiausiai vyksta dėl geresnių finansinių ir savirealizacijos galimybių (poreikis būti aprūpintam reikalingomis darbui priemonėmis, poreikis dirbti pagal įgytą kvalifikaciją ir turimą kompetenciją, asmeninės savirealizacijos ir pasirinkimo galimybės ir kt.). Dauguma aukštos kvalifikacijos specialistų iš Lietuvos išvyksta ne siekdami išvengti skurdo, bet norėdami pasinaudoti užsienio šalių teikiamais privalumais. (Jucevičienė P., Viržintaitė R., Jucevičius G., 2004, p. 60)

Tikriausiai seniausias klausimas ekonomikoje yra: kodėl kai kurios šalys yra turtingos, o kitos – ne? Šiame klausime galima išvelgti ir atsakymą į klausimą kodėl vyksta „protų nutekėjimas“. Ekonomikos teorija pabrėžia, jog skirtumai tarp gyventojų išsilavinimo lygių yra

svarbi atsakymo dalis į šią temą. Taip pat ji pabrėžia, jog studijavimo galimybės tobulinimas turėtų padidinti įplaukas besivystančiose šalyse. (William J. Carrington, E.Detrache, 1999)

Vis dar yra keletas abejonių, jog išsilavinę žmonės retai pasitaiko besivystančiose šalyse, tiesa yra tai, kad jų dauguma (mokslininkų, inžinierių, gydytojų, ir kitų sričių specialistų) dirba Kanadoje, JAV ir Vakarų Europoje.

Turbūt viena svarbiausių išvadų, kodėl vyksta „protų nutekėjimas“, tai yra kad besivystančiose šalyse investavimas į mokslo sritis nepasiveja augančios ekonomikos, dėl to daug išsimokslinusių žmonių palieka gimtąją šalį (DG Research, 2001)

Šaltinis: DG Research, 2001.

8 pav. Investavimo lygių į mokslą palyginimas (2001 metų duomenys)

Galima paanalizuoti, kokie skirtumai buvo tarp besiruošiančių stoti į ES ir ES-15 (2000-2001 m. duomenys):

Matome akivaizdų skirtumą tarp besirengiančių prisijungti ir jau esančių narių

- Besiruošiančios šalys visais investavimo lygiais atsiliko nuo Europos vidutinio lygio (2001m.). Tačiau 2000-2001 m jos visos buvo besivejančios kitas Europos šalis. Pirmoji grupė susidedanti iš Slovakijos, Latvijos ir Estijos buvo greičiausiai besivejanti grupė.
- Antroji grupė: Lietuva, Vengrija, Čekija ir Lenkija turėjo šiek tiek žemesnius investavimo rodiklius. Tik Lenkija buvo žymiai žemiau už vidutinį augimą.

Daugelis apžvalgininkų, aptardami spartėjančius išvažiuojančiųjų iš Lietuvos tempus, akcentuoja ekonominį aspektą, kuris yra pagrindinis tokio reiškinio faktorius: „ekonominė emigracija“ – dar vienas šalutinis laisvos rinkos poveikis. Įžvalgesni stebėtojai atkreipia dėmesį į išėivijos priežastis, kurios slypi ne tik piniguose. Pilietinės visuomenės instituto iniciatyva atliktos lietuvių svetur apklausos dėka siekta išaiškinti kaip išvykę svetur Lietuvos gyventojai suvokia savo išvažiavimą ir galimą sugrįžimą. Jų nuomonė, be abejo, nėra objektyvi – ji atspindi pasiteisinimo prieš visuomenę motyvą (kodėl išvažiavau iš jūsų tarpo?), - todėl ji turi būti kritiškai pasverta palyginant išvažiavimo priežastis ir jų galimam apsisprendimui sugrįžti. (Ruzgys J., Eriksonas L. 2004, p. 19)

Liutauras Labanauskas (2006) teigia „kad lietuvių emigracija į Europos šalis suintensyvės trečiaisiais narystės metais, t.y. 2007 metais. Tačiau ši tendencija taikoma mažai kvalifikuotos darbo jėgos judėjimui. O specialistų migracija ir „protų nutekėjimas“ įsibėgėja lėčiau ir pasireiškė vėliau, negu pirmoji suintensyvėjusios emigracijos banga, kilusi iškart po įstojimo į Europos Sąjungą.“

Taip pat šiame L. Labanausko (2006) straipsnyje dėmesį patraukia ši mintis: „Ar adekvati Lietuvos valdžios reakcija į migracijos problemą? 2006 m. vasario pradžioje Europos Komisija paskelbė išvadas apie tai, koks naudingas Europos Sąjungos senbuvėms buvo vietinių darbo rinkų atvėrimas naujosioms 10-čiai šalių narių. Išvadose tvirtinama, kad ekonominiu pakilimu ypač džiaugiasi be apribojimų sienas atvėrusios Jungtinė Karalystė, Švedija bei Airija, o Tarptautinė migracijos komisija imigraciją į Europą įvardija kaip „jaunystės eliksyrą“ (Europos jaunystės eliksyras 2006). Labai tikslinga būtų, jei Europos Komisijos išvados apie laisvo asmenų judėjimo poveikį Europos Sąjungos senbuvėms prisidėtų prie to, kad migracijos srautų valdymo aktualijos taptų Lietuvos politinės darbotvarkės dalimi“. Taigi darytina išvada, kad Europos Sąjungos teisė įtvirtina liberalų migracijos, laisvo asmenų judėjimo ir įdarbinimo politikos modelį, o visų didžiausia emigracijos grėsmė – intelektualinio kapitalo praradimas. Tai reiškia, kad turtingos šalys pritraukia kvalifikuotą darbo jėgą, dėl to netenkama tų protų, į kuriuos yra įdedamos valstybės lėšos. Be to, šalies bendrojo vidaus produkto augimą lemia kvalifikuoti, jauni ir aktyvūs piliečiai, kurie ir yra labiausiai linkę išvykti (taip vertina Lietuvos mokslininkai). Mažėjant dirbančiųjų skaičiui ir dėl gyventojų senėjimo atsiranda finansinės problemos pensijų ir kitų socialinių išmokų sistemose. Lietuvoje jau dabar ryškus struktūrinis nedarbas, o dėl emigracijos nekvalifikuotos darbo jėgos perteklius auga ir daug kur pradeda trūkti gerų specialistų.

Dar vienas emigracijos aspektų yra tai, kad išsivysčiusiose šalyse vidurinė klasė (aukščiausio lygio specialistai, gydytojai, mokslininkai, vadybininkai) sudaro apie 50–60% gyventojų, tačiau Lietuvoje, prof. M. Taljūnaitės vertinimu, tik 10–20% (M. Taljūnaitė, 2005). Taigi

specialistų emigracija ir „protų nutekėjimo“ fenomenas kelia didelę grėsmę socialinei politinei šalies raidai.

Dėl migracijos bei „protų nutekėjimo“ problemų sprendimo ir viešumo prisideda daug vyriausybinių ir nevyriausybinių organizacijų:

- Finansų analitikų asociacija,
- Lietuvių išėivijos institutas,
- Lietuvos mokslo taryba,
- Migracijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos,
- Pilietinės visuomenės institutas,
- Socialinės apsaugos ir darbo ministerija,
- ir kt.

Tačiau „protų nutekėjimo“ iš Lietuvos problema profesiniu aspektu yra mažai nagrinėta. Įvairiuose tyrimuose ar pranešimuose teigiama, kad emigracija būdinga jauniems, išsilavinusiems specialistams, kurių žinios (įgytos Lietuvos aukštojo mokslo sistemoje) yra lengvai perkeliama į kitų šalių ekonomiką, bei pabrėžiama, kad gera Lietuvos specialistų kvalifikacija ir kompetencija sukuria pasiūlą „protų nutekėjimui“ iš Lietuvos į kitas šalis. (L.Labanauskas, 2006)

L.Labanauskas (2006) išskyrė tris profesines grupes, kurios būdingos „protų nutekėjimui“:

- mokslininkus ir tyrėjus (studentus),
- informacinių technologijų specialistai,
- sveikatos priežiūros specialistus.

2.12 Protų sulaikymo politika: mokslininkų susigrąžinimas

Bendroje specialistų grupėje tyrinėtojai ir mokslininkai vaidina ypatingus vaidmenis. Svarbūs statistiniai duomenys rodo, jog pagrindiniai mokslininkų šrantai nukreipti į JAV iš ES-15 ir ES-25. Tam kad sustabdyti protų nutekėjimą, pasaulio vyriausybės koreguoja šalies politiką, kad pagerintų savo šalies įvaizdį, išlaikytų vietinius mokslininkus ir susigrąžintų juos iš kitų šalių.

Pavyzdžiui, Kinija visų pirma stengiasi privilioti atgal į šalį geriausius mokslininkus „prarastus“ Jungtinėse Valstijose. Šioje šalyje siūlomos programos kaip “863 nacionalinė programa”, “Nacionalinė kilimo programa” ar kitos programos, kurios siūlo dideles pinigų sumas tam kad susigrąžintų mokslininkus. Dalis jų yra bebaigiantys JAV universitetus, t.y., perspektyvūs, jauni, ateities mokslininkai. Panašios programos naudojamos ir susigrąžinimui iš Australijos bei Kanados.

„Euroverslo“ žiniomis, žymiausi Europos mokslininkai sukritikavo Europos Sąjungos vykdomą mokslo politiką, bei paragino vykdyti reformas ir skirti daugiau lėšų, kad būtų sustabdytas

protų nutekėjimas į Jungtines Valstijas. Mokslininkų manymu, be užsibrėžto tikslo mažinti mokslo tyrimų finansavimo atotrūkį tarp ES ir kitų EBPO šalių, būtina vykdyti mokslo reformas. 2000 metais Lisabonoje vykusiame ES viršūnių susitikime 15 šalių narių sutarė mokslo ir tyrimų finansavimą padidinti nuo 1,9 BVP procento 2000-aisiais iki 3 BVP procentų 2010 metais siekiant, kad ES taptų “konkurencingiausia pasaulyje žinių ekonomika”. Remiantis EBPO duomenimis, 2000 metais Jungtinės Valstijos mokslo tyrimams išleido 2,7 procento savo BVP, o Japonija šiam tikslui skyrė 3 BVP procento. Tuo tarpu ES mokslo finansavimo srityje atsilieka. Taip pat Europos mokslininkai pažymėjo, kad beveik pusė ES biudžeto išleidžiama žemės ūkiui, o mokslo finansavimas gerokai atsilieka. (Stepanauskas R., 2003). Mėginant neutralizuoti proto nutekėjimo priežastis svarbus vaidmuo tenka mokslo ir technologijų politikai. Plėtodama išskirtinius mokslinių tyrimų centrus ir kurdama sąlygas naujovių diegimui bei pažangių technologijų verslui, šalis gali tapti patraukli tiek vietos, tiek užsienio kvalifikuotiems specialistams.

Protų nutekėjimo problemą nagrinėjantys mokslininkai ir ekspertai paprastai sutaria dėl vieno – kad geriausi specialistai nepaliktų savo šalies, pirmiausia reikia, kad ji būtų trokštama vieta dirbti ir siekti karjeros. Šviesiausi protai visada prarandami ten, kur aukštesnės pareigos, karjera ir atlyginimas priklauso ne nuo gebėjimų ir nuopelnų, o nuo pažinčių, protekcijų ar politinės konjunktūros. Tai ypač aktualu valstybiniam sektoriui, taip pat ir aukštosioms mokykloms bei mokslo institutams, nes profesionalai lieka tik tai tuomet, kai profesionalumas yra vertinamas. Lygiai taip pat svarbus yra atlyginimas. Emigracijos lygį gali lemti ir studijų finansavimo sistema. Įvairiose valstybėse smarkiai subsidijuojamas aukštasis mokslas sukuria prielaidas absolventams išvykti – tokių subsidijų pakeitimas paskolų sistema leistų išlaikyti valstybėje daugiau kvalifikuotų specialistų. Mėginant neutralizuoti proto nutekėjimo priežastis svarbus vaidmuo tenka mokslo ir technologijų politikai. Plėtodama išskirtinius mokslinių tyrimų centrus ir kurdama sąlygas naujovių diegimui bei pažangių technologijų verslui, šalis gali tapti patraukli tiek vietos, tiek užsienio kvalifikuotiems specialistams. Tačiau šis uždavinys reikalauja nemažai laiko; Indija pradėjo investuoti į šiuos sektorius jau šeštajame dešimtmetyje. Kinija neseniai pradėjo programą, kuria siekiama 100 universitetų paversti pasaulinės klasės mokslinių tyrimų centrais. Svarbus veiksnys, stabdant protų nutekėjimą, yra tinkamas tyrimų finansavimo mechanizmas. Industrinėse šalyse tyrimų finansavimas yra paremtas visiškai kitais principais, negu Lietuvoje veikiantieji, o tai savo ruožtu kuria kitokio tipo darbo aplinką. Valstybė ir privatusis sektorius formuoja savo tyrimų ir plėtros strategijas ir pagal jas sudaro tyrimų rėmimo programas. Per įvairius fondus šių programų lėšos yra konkursiniu būdu paskirstomos atskirų tyrėjų projektams. Dalis projektams skirtų lėšų, vadinamieji *overheads*, pervedama mokslinių institucijų vadovybei administracinėms bei logistinėms išlaidoms padengti. Veikiant šiems principams, visas mokslinės įstaigos kolektyvas suinteresuotas į savo būrį prisitraukti kuo geresnių mokslininkų, kurie sugebėtų dalyvauti bendruose

tyrimuose, ir taip garantuotą sėkmę gaunant projektų finansavimą. Kad būtų atnešta naujų idėjų, palyginti retai įdarbinami specialistai, paruošti tame pačiame universitete ar mokslo įstaigoje. Jeigu tokie finansavimo principai įsigaliootų Lietuvoje, Vakaruose lavintų specialistų grįžimas būtų natūralus ir visiems naudingas procesas. (Stepanauskas. R, 2003 p. 23) Remiantis kitų šalių patirtimi galima būtų išskirti tokius bendrus bruožus ir juos taikyti Lietuvoje:

- aukštos kvalifikacijos darbo jėgos panaudojimas šalies ekonomikoje, palaikant tiesiogines užsienio investicijas į gamybos šakas ir paslaugas, susijusias su informacinėmis technologijomis. Realios vaslybės priemonės (gal net privilegijos), skatinančios nedidelių pažangios technologijos firmų kūrimasi, gali teigiamai paveikti informacinių technologijų, biotechnologijų, tikslųjų ir gamtos mokslų specialistų grįžimą.
- parama stipendijų skyrimui - kitų kraštų mokslininkams, tyrinėjantiems Lietuvą ir jos gyvenimo procesus (ekonomiką, politiką, verslą, visuomenės gyvenimą, kultūrą bei istoriją). Jų patirtis gali būti vertingas naujų idėjų ir sprendimų šaltinis.

Europos Komisija (EK) išdėstė eilę numatomų priemonių, mokslininkų karjeros struktūroms gerinimui. Vienas pagrindinis tikslas yra sustabdyti ES protų nutekėjimą. Komisija akcentuoja, jog būtina „užkirsti kelią geriausiems Europos mokslininkams atsisakyti karjeros Europoje ir iškeisti į pelningas galimybes Jungtinėse Valstijose ar kitose šalyse“. Vienoje iš Europos Mokslų ir Technologijų ataskaitoje rašoma, jog 75 proc. mokslininkų, kurie išvyko į Jungtines Valstijas kvalifikacijos kėlimui, pasirinko gyvenimą ten, vietoj grįžimo namo. (Europos Komisijos programa, 2003)

Dabartiniai komisijos žingsniai, plėtoti: „Europos Tyrėjų Chartiją“; „tyrėjų įdarbinimo sistemos pertvarkymą“; bendrų nuostatų įregistravimą; tyrėjų įgūdžių, kvalifikacijos ir pasiekimų; progresyvių mokymo priemonių; leidimai į atitinkamus fondus; ir minimalios socialinės paramos filosofijos daktaro laipsnio studentams.

Pagal atitinkamus duomenis ES „gamina“ daugiau mokslininkų palyginus su Jungtinėmis Valstijomis, tačiau turi žymiai mažiau dirbančiųjų (5,36 iš tūkstančio dirbančiųjų – ES; 8,66 – Jungtinės Valstijos; 9,72 – Japonija). Dėl to skubiai reikalinga pagerinti tyrėjų reputaciją visuomenės akyse, pritraukti kuo daugiau jaunų mokslininko karjeros trokštančių studentų ir skatinti mobilumą per visą Europą, ir sugrąžinimą iš kitų pasaulio regionų.

Pagal pranešimą, imtis iniciatyvos reikia:

- Pradėti „Europos Tyrėjų Chartiją“, žmogiškųjų išteklių naudojimui R&D srityse;
- Tyrėjų įdarbinimo sistemos pertvarkymo, Europos lygiu;
- Plėtoti struktūrą, kuri įregistruoja ir pripažįsta tyrėjų profesionalius pasiekimus jų karjeros laikotarpiu;

- Plėtoti mokslininkų, tyrėjų visuotinių pasisakymų tribūną;
- Kurti būtinus prietaisus, tam kad vystytusi tyrėjų, bei mokslininkų kapitalas;
- Specialaus mechanizmo vystymas, kuris kandidatus į daktaro laipsnį, suteiktų visus leidimus į adekvačius fondus ir socialines garantijas.

2.12.1 „Protų sulaikymo“ politikos pavyzdžiai

VOKIETIJA. Humboldto universitetas skiria stipendijas (*Kosmos Award*) užsienio mokslininkams, kuriantiems mokslininkų grupes darbui Vokietijoje, taip prisidedami prie to, kad jauni mokslų daktarai nevyktų į užsienį.

JUNGTINĖS KARALYSTĖS vyriausybė 2002 m. paskelbė ketinanti 25% pakelti baigusių doktorantūrą mokslininkų atlyginimus ir skirti daugiau lėšų universiteto profesoriams samdyti. Dėstytojus bandoma sulaikyti, nurašant studijų paskolų išmokėjimą tiems, kurie įsidarbina dėstytojais.

PRANCŪZIJOJE, siekiant išsaugoti talentingiausius ir paskatinti grįžti po doktorantūros užsienyje likusius mokslininkus, buvo sukurta 7 000 dėstytojų-mokslininkų darbo vietų.

MALAIZIJOJE siekiama liberalizuoti e-ekonomiką mokestinėmis bei kitokiomis lengvatomis informacijos ir komunikacijų technologijos pramonei.

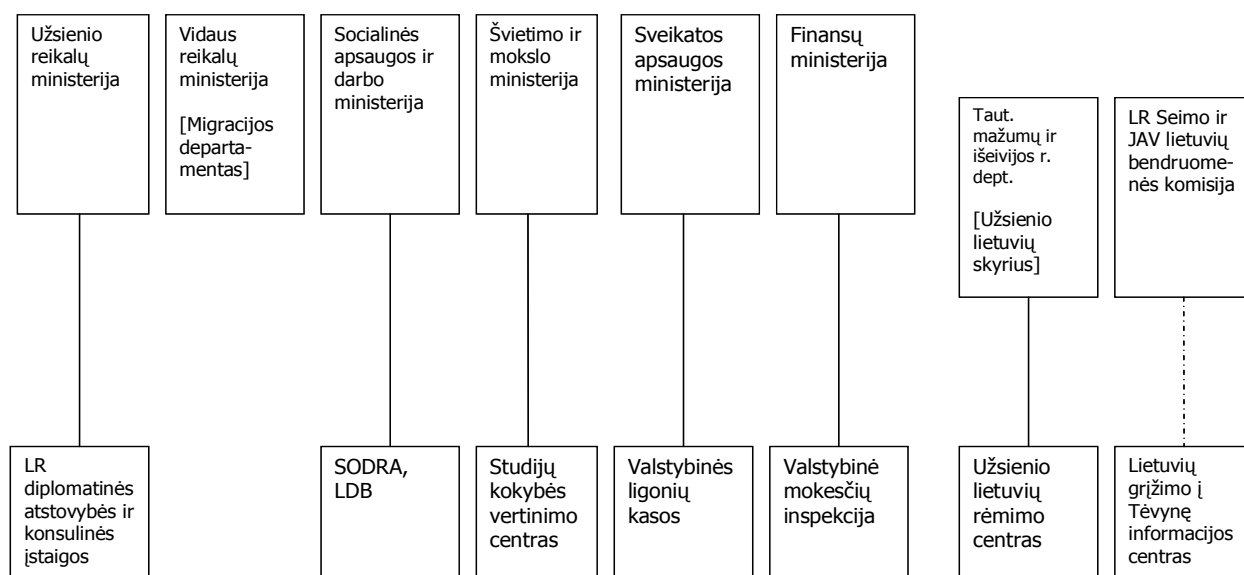
2.12.2 „Protų sugražinimo“ politikos pavyzdžiai:

AIRIJOS kalėdinis verbavimas (*Irish Christmas recruitment*). 1999 m. Verslo, prekybos ir plėtros ministerija verbavo airių išseivius grįžti ir prisidėti prie programinės įrangos pramonės kūrimo; šios politikos taikinyms buvo išseiviai, atvykstantys į Airiją Kalėdų atostogų.

KANADOJE kurį laiką galiojo tvarka, kai grįžę kvalifikuoti emigrantai buvo iki trejų metų atleidžiami nuo federalinio pajamų mokesčio (dabar šios praktikos nebėra).

MEKSIKOJE vyriausybės programa *Becas CONACYT* teikia paskolas studijuojantiems užsienyje; jei jie sugrįžta, didelė skolos dalis yra dovanojama, o jei įsidarbina Meksikos universitetuose – dovanojama visa skola. Malaizijoje specialistų grįžimas skatinamas, suteikiant mokesčių lengvatas bei nuolatinio gyventojų statusą šeimos nariams. Internetu specialus puslapis informuoja išseivius apie vakuojančias aukštos kvalifikacijos reikalaujančias darbo vietas tėvynėje.

2.12.3 Lietuvos organizacijų veikla emigracijos klausimais

Šaltinis: sukurta autorės

9 pav. Lietuvos institucijos dirbančios emigracijos klausimais

DIPLOMATINĖ TARNYBA pasiekia nemažą dalį po pasaulį išsibarsčiusių lietuvių kolonijų ir skiria dėmesį santykiams su išeivija. Svarbi diplomatų pagalba; atstovybės tapo traukos centrais išeiviams. Prie ambasadų ir konsulatų veikia lituanistinės mokyklėlės, diplomatai dalyvauja išeivijos kultūriniuose renginiuose ir atlieka „cementuojantį“ vaidmenį. Taip emigrantai gali jausti dvasinį palengvėjimą, kad jie nėra visiškai atskirti nuo Lietuvos gyvenimo, kultūros, tradicijų.

TAUTINIŲ MAŽUMŲ IR IŠEIVIJOS DEPARTAMENTAS šis departamentas taip pat formaliai yra atsakingas už NVO tipo lietuvių bendruomenių kūrimą ir jų veiklos palaikymą. Departamento veikla aprėpia du aspektus:

1. paslaugas išvykusiesiems (švietimas, kultūra, informacijos sklaida bei socialiniai bendruomenių projektai);
2. informaciją besirengiantiems išvykti žmonėms.

Sėkminga šio departamento veikla svarbi, padedant išlaikyti lietuvių užsienyje. LIETUVIŲ GRĮŽIMO Į TĖVYNĘ INFORMACIJOS CENTRAS užsiima informacijos įvairiais grįžimo į tėvynę aspektais platinimu. Nė viena iš institucijų neatlieka vaidmens, kurį kitos Europos šalys teikia su išeivija bendradarbiaujančioms savo institucijoms: būtent, nėra numatyta tikslingų institucinių priemonių:

1. per išeiviją skleisti savo nacionalinę kultūrą pasaulyje;
2. išnaudoti emigrantų įtaką Lietuvos labui užsienio šalyse.

VDU LIETUVIŲ IŠEIVIJOS INSTITUTAS vykdo išėivijos organizacijų ir atskirų asmenų kultūrinio, politinio bei mokslinio palikimo kaupimo, tyrimo, publikavimo, išsaugojimo ir eksponavimo funkcijas.

ŠVIETIMO IR MOKSLO MINISTERIJA remia išėivijos lituanistinio švietimo programas, išlaiko tremtinių vaikaičiams ir emigrantų Rytų šalyse vaikams skirtą mokyklą „Lietuvių namai“ Vilniuje.

Lietuvių grįžimo į tėvynę informacijos centras

Centras įkurtas 1998 metais. Nuo to laiko šis centras atlieka informacinį – konsultacinį darbą. Lankytojams padedama išspręsti keliavimo ir visiško įsikūrimo Lietuvoje klausimus. Svarbu paminėti, kad šio centro darbo kryptys yra susijusios su išėivija ir Lietuvos institucijomis, kurioms teikiami siūlymai dėl įstatymų pakeitimų ar papildymų. Į šį centrą gali kreiptis bet kas. Jei žmogus išvyko nelegaliai jis nebus baudžiamas, o bus jam padedama grįžti.

„Grįžtančiojo į Lietuvą žinynas“ yra leidžiamas šios organizacijos.

Ši atmintinė duodama kiekvienam apsilankiusiam šiame centre. Jame galima rasti įvairios informacijos, reikalingos emigrantui. Pavyzdžiui: pateikiami duomenys apie Lietuvą, mokesčius, pilietybę, studijas, sveikatos draudimą. Apibendrinus, galima pasakyti, kad čia suteikiama pradinė socialinė pagalba žmogui, kuris atvyko ar dar tik ruošiasi atvykti į Lietuvą. Centras turi savo interneto svetainę, todėl kiekvienas gali pasiekti informaciją iš bet kurios pasaulio vietos (žinoma, jei yra galimybė naudotis internetu). Taip pat su šiuo centru galima susisiekti per Lietuvos ambasadas užsienio valstybėse.

3. „PROTŲ NUTEKĖJIMO“ TYRIMAS

Tyrimo objektas – potencialūs Lietuvos specialistai, kurie ketina išvykti iš Lietuvos bei jau emigravę specialistai.

Tyrimo metodai:

- Mokslinės literatūros analizė;
- Anketinė apklausa;
- Statistinis tyrimo rezultatų apdorojimas Microsoft Excel programa.

Tyrimo hipotezės:

1. Lietuvos narystė Europos Sąjungoje skatina specialistų „protų nutekėjimą“.
2. Lietuvoje įgyta profesinė kompetencija leidžia Lietuvos piliečiams palyginus lengvai prisitaikyti kitose Europos Sąjungos šalyse.
3. „Protų nutekėjimą“ sąlygoja politiniai, socialiniai bei ekonominiai pokyčiai.
4. Valstybės ir darbdavių motyvacija sumažintų „protų nutekėjimo“ mastus.

3.1. Tyrimo tikslas ir uždaviniai

Tyrimo problema: „protų nutekėjimo“ sąvoka Lietuvoje įgauna vis platesnę reikšmę ir virsta masiniu reiškiniu, kuris apima profesionalų, aukštos kvalifikacijos specialistų, turinčių aukštąjį išsilavinimą, tarptautinį mobilumą. Nagrinėjant šį reiškinį profesiniu aspektu dažniausiai yra minimas universitetų studentų, sveikatos priežiūros darbuotojų, informacinių technologijų specialistų, aukštos kvalifikacijos inžinierių, vadybininkų ir statybos bei konstravimo pramonės darbuotojų „nutekėjimas“ (L.Labanauskas, 2006, p. 1-2). Specialistų emigracija jau dabar turi tiesioginę neigiamą įtaką šalies ekonomiam ir socialiniam vystymuisi, ateityje šis neigiamas poveikis tik dar labiau stiprės.

Tyrimo tikslas - ištirti veiksnius skatinančius, protų nutekėjimą, bei priemones, kuriomis būtų efektyviai mažinama specialistų emigracija iš Lietuvos.

Tyrimo uždaviniai:

- Išsiaiškinti kodėl ir kokių tikslu emigruoja Lietuvos specialistai;
- Išsiaiškinti emigruojančiųjų asmenines charakteristikas bei socialinę-ekonominę padėtį;
- Atlikti palyginamąją gautų rezultatų analizę;
- Pateikti pasiūlymus „protų nutekėjimo“ mažinimui.

3.2. Tyrimo metodika ir instrumentarijus

Tyrimui atlikti naudotas kiekybinis anketinės apklausos metodas. Tyrimui atlikti numatyta apklausti dvi tikslines grupes specialistus potencialius emigrantus, bei specialistus jau emigravusius į užsienį. Tam tikslui parengti du tyrimo instrumentarijai (3 ir 4 lentelės).

Pirmajai respondentų grupei apklausti buvo parengtas 15 – os klausimų tyrimo instrumentarijus (4 lentelė).

4 lentelė

Potencialių specialistų emigrantų anketinės apklausos instrumentarijus

Nr.	Klausimas
1	Kokiai amžiaus grupei priklausote?
2	Pagal pajamas kokiam socialiniam sluoksniui priklausėte? Uždirbote:
3	Kokios srities specialistas esate?
4	Įvertinkite savo kaip specialisto kompetenciją pagal pateiktus kriterijus (galimas daugiau nei vienas pasirinkimas).
5	Kuriam laikui norėtumėte emigruoti iš Lietuvos?
6	Kur norėtumėte emigruoti?
7	Kas skatina Jus emigruoti?
8	Kuris iš šių veiksnių labiausiai įtakoja Jūsų sprendimą emigruoti?
9	Kokią įtaką Jūsų sprendimui emigruoti turi draugų, aplinkinių nuomonė?
10	Ruošiantis emigruoti, kur ieškote informacijos?
11	Kokias garantijas turėdami emigruotumėte iš Lietuvos?
12	Kaip manote, kokius Jūsų lūkesčius migracija pateisins labiausiai?
13	Kokie pagrindiniai pokyčiai paskatintų Jus pasilikti Lietuvoje (pasirinkite vieną pagal svarbą).
14	Ar darbdavių požiūrio kitimas į specialistus paskatintų Jus pasilikti Lietuvą?
15	Kokios priemonės Jūsų nuomone padėtų efektyviai kovoti su specialistų emigracija iš Lietuvos? (galimas daugiau nei vienas pasirinkimas).

Šaltinis: sukurta autorės

Antrajai tikslinei grupei apklausti parengtas 23 - jų klausimų tyrimo instrumentarijus (5 lentelė).

5 lentelė

Emigrantų anketinės apklausos instrumentarijus

Nr.	Klausimas
1	Kokiai amžiaus grupei priklausote?
2	Pagal pajamas kokiam socialiniam sluoksniui priklausėte būdamas Lietuvoje? Uždirbote:
3	Kokios srities specialistas esate?
4	Įvertinkite savo kaip specialisto kompetencija pagal pateiktu kriterijus (galimas daugiau nei vienas pasirinkimas).
5	Kiek laiko esate emigravę iš Lietuvos?
6	Kur emigravote?
7	Kokie pagrindiniai politiniai veiksniai paskatino Jus emigruoti iš Lietuvos?
8	Kokios pagrindinės ekonominės priežastys paskatino Jus emigruoti iš Lietuvos?
9	Kokios pagrindinės socialinės priežastys paskatino Jus emigruoti iš Lietuvos?
10	Kokios pagrindinės profesinės priežastys paskatino Jus emigruoti iš Lietuvos?
11	Kuris iš veiksnių buvo svarbiausias Jūsų sprendimui emigruoti?
12	Ar prieš emigruojant įvertinote visus galimus problemos sprendimo būdus, kurie leistų pasilikti Lietuvoje?
13	Kiek laiko Jums prireikė apsispręsti dėl emigracijos?
14	Įvertinkite draugų, aplinkinių įtaką Jūsų sprendimui emigruoti?
15	Ruošiantis emigruoti, kur ieškojote informacijos?
16	Kokias garantijas turėdami emigruotumėte iš Lietuvos?
17	Ar emigravus Jums pakako išsilavinimo ir specialybinės kompetencijos, kad sėkmingai integruotis į darbo rinką pagal specialybę?
18	Ar emigravimas pateisino Jūsų lūkesčius?
19	Kokius Jūsų lūkesčius migracija pateisino labiausiai?
20	Ar svarstote galimybę kada nors sugrįžti į Lietuvą?
21	Kokie pagrindiniai veiksniai paskatintų Jus sugrįžti į Lietuvą (pasirinkite vieną pagal svarbą).
22	Ar darbdavių požiūrio kitimas į specialistus paskatintų Jus sugrįžti į Lietuvą?
23	Kokios priemonės Jūsų nuomone padėtų efektyviai kovoti su specialistų emigracija iš Lietuvos? (galimas daugiau nei vienas pasirinkimas).

Šaltinis: sukurta autorės

Abiejuose tyrimo instrumentarijuose klausimai buvo grupuojami į tris pagrindines grupes: 1 grupelė pateikiami klausimai, kurie skirti respondento socialiniai padėčiai ir požiūriui emigracijos klausimu nustatyti; 2 grupėje pateikiami klausimai, kurių pagalba identifikuojami veiksniai skatinantys respondentą emigruoti. 3 klausimų grupė skirta nustatyti kokie veiksniai paskatintų respondentą pasilikti/sugrįžti į Lietuvą.

Antrame tyrimo instrumentarijuje papildomai pateikiami klausimai, kuriais siekiama nustatyti ar emigracija pateisino specialisto lūkesčius.

3.3. Tyrimo duomenų analizė

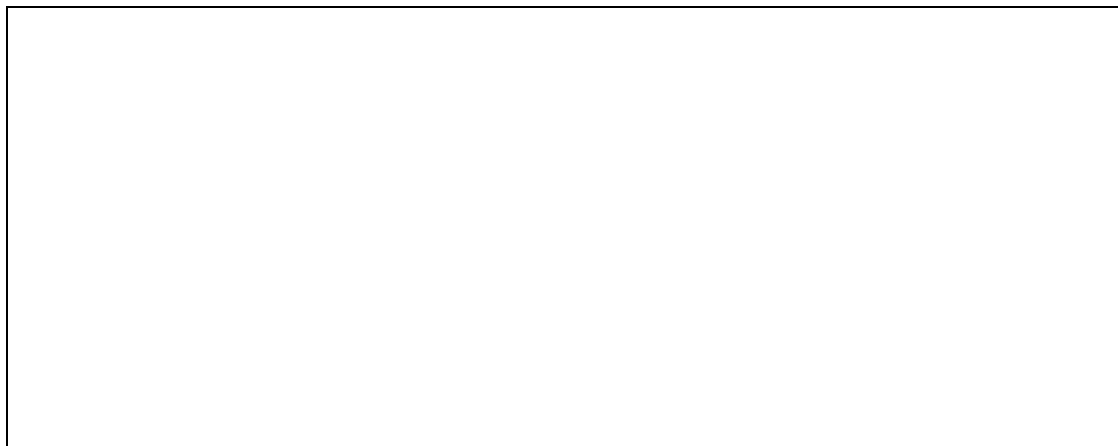
Tyrimas buvo pradėtas 2006 m. gruodžio mėn., baigtas 2007 m. kovo mėn. Tyrimo metu buvo siekiama apklausti 110 specialistų esančių Lietuvoje, tačiau svarstančių galimybę emigruoti, bei 40 specialistų, kurie jau yra emigravę.

Specialistų esančių Lietuvoje apklausa buvo organizuojama per tris Lietuvos miestus (Kauną, Vilnių ir Klaipėdą). Anketos respondentams buvo siunčiamos paštu arba el.paštu prieš tai gavus jų sutikimą.

Specialistai esantys emigracijoje buvo apklausiami elektroniniu paštu siunčiant apklausos anketą, prieš tai gavus jų sutikimą. Iš 150 išsiųstų anketų sugrįžo 110, tačiau 10 buvo sugadintų, todėl tinkamų tyrimo atlikimui buvo 100.

3.3.1. Potencialių emigrantų apklausos duomenų analizė

Atliekant potencialių emigrantų tyrimą buvo apklausiami tik tie respondentai, kurie turėjo tvirtą apsisprendimą emigruoti iš Lietuvos ir atitinkamai buvo ėmęsi tam tikrų veiksmų. Pagal amžių apklausti potencialūs emigrantai pasiskirstė į tris grupes. Daugiausiai respondentų priklausė 36 – 45 m. amžiaus grupei (10 pav.).

Šaltinis: sukurta autorės

10 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal amžiaus grupes, proc.

Kitose amžiaus grupėse 25 – 35 m. ir 46 – 55 m. respondentų skaičius pasiskirstė beveik po lygiai 24 ir 23%. Atlikus respondentų socialinės padėties analizę nustatyta, kad apklaustų specialistų Lietuvoje uždirba vidutines pajamas 58%. (11 pav.).

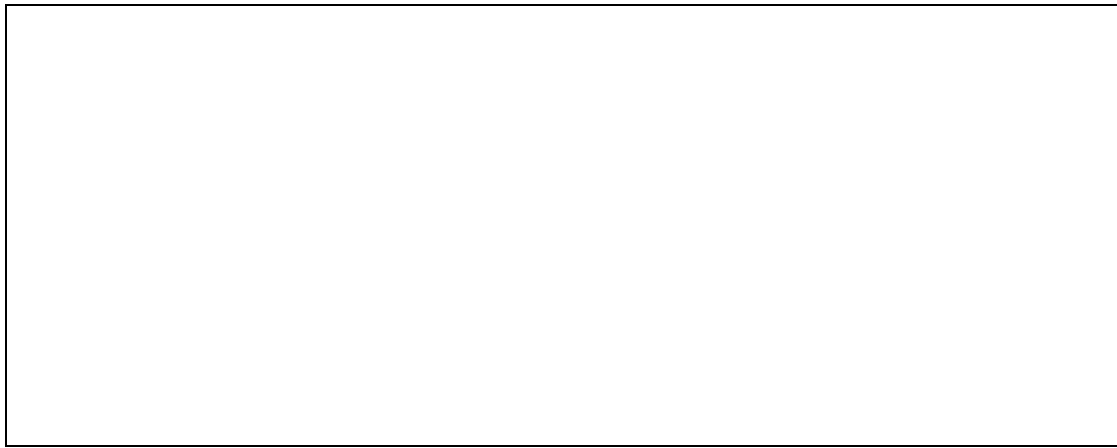

Šaltinis: sukurta autorės

11 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal pajamas , proc.

39% respondentų gauna mažesnes nei vidutines ir tik 3% respondentų gauna aukštesnes nei vidutines. Tyrimo rezultatai rodo, kad daugiau nei pusė apklaustų specialistų savo sprendimą emigruoti grindžia ne būtinybe spręsti ekonomines problemas, bet siekiu padidinti savo pajamas bei pagerinti savo materialinę gerovę.

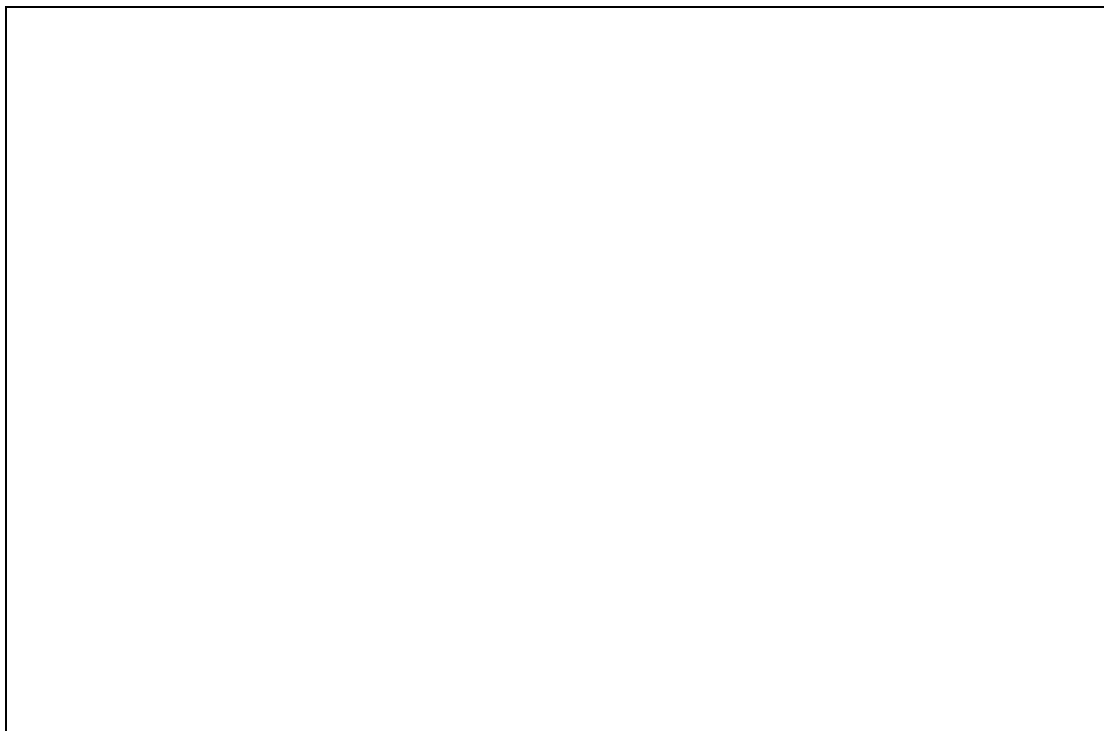
Remiantis tyrimo duomenimis, apie emigraciją daugiausiai galvoja specialistai turintys paklausias specialybes tiek Lietuvos, tiek užsienio mastu (12 pav.).

Šaltinis: sukurta autorės

12 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal specializaciją , proc.

Tarp apklaustų specialistų daugiausiai apie emigraciją svarsto statybininkai (31%), informacinių technologijų specialistai (29%), bei medikai (17%). Visos šios specialybės yra paklausios ir Lietuvos darbo rinkoje. Todėl respondentų sprendimas emigruoti grindžiamas tuo, kad užsienyje jie ne tik turės galimybes uždirbti daugiau, bet ir gaus geresnes darbo bei socialines sąlygas. Remiantis tyrimo duomenimis galima daryti prielaidą, kad specialistus emigruoti skatina ir visuomeninė nuomonė. Tačiau skirtingai nei specialybės neturintys emigrantai, specialistai savo apsisprendimą grindžia savo kompetencija. Daugiau kaip 70% respondentų nurodė aukštą specialybinių pasirengimą, 53% respondentų turi didelę darbo patirtį (13 pav.).

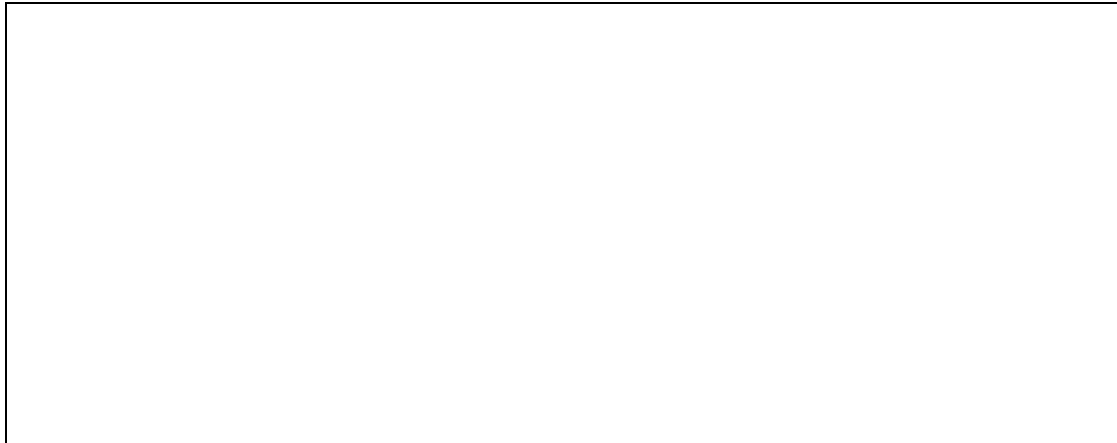

Šaltinis: sukurta autorės

13 pav. Respondentų kompetencijos įvertinimas , proc.

22% respondentų turi specialybines atestacijas (kas ypatingai vertinama užsienio darbdavių), 38% respondentų įvaldę papildomus gebėjimus - užsienio kalbas, darbą kompiuteriu, papildomus specialybinius įgūdžius.

Skirtingai nei specialybės neturintys emigrantai, specialistai į emigraciją žvelgia atsakingiau. Daugiau kaip 44% respondentų planuoja emigruoti ilgesniam laikui: iki 5 metų – 44%, iki 10 metų planuoja emigruoti 36% apklaustų specialistų (14 pav.).

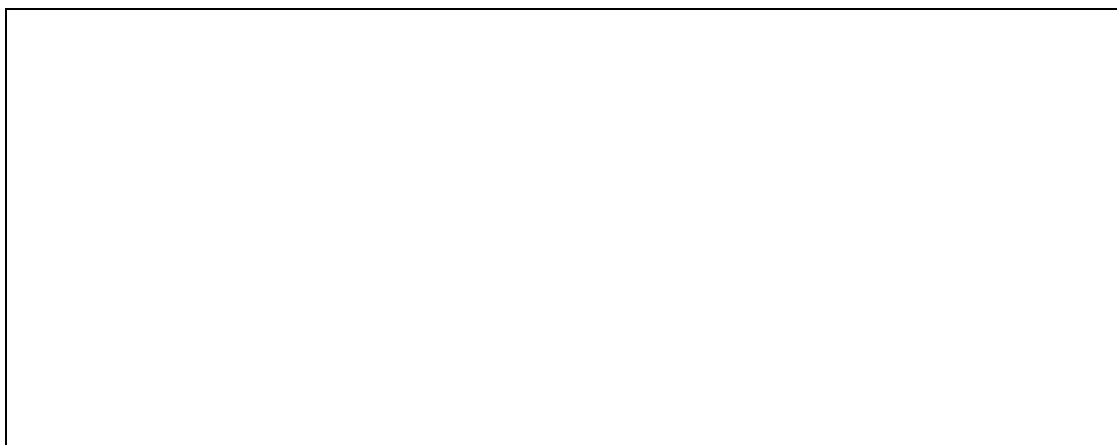

Šaltinis: sukurta autorės

14 pav. Laikas, kuriam respondentai norėtų emigruoti iš Lietuvos, proc.

11% respondentų planuoja emigruoti ilgesniam laikui nei dešimt metų ir tik 9% respondentų nori emigruoti laikui iki 2 metų.

Remiantis tyrimo duomenimis dauguma apklaustų specialistų planuoja emigruoti į Didžiąją Britaniją (41%), bei Europos šalis (39%) (15 pav.).

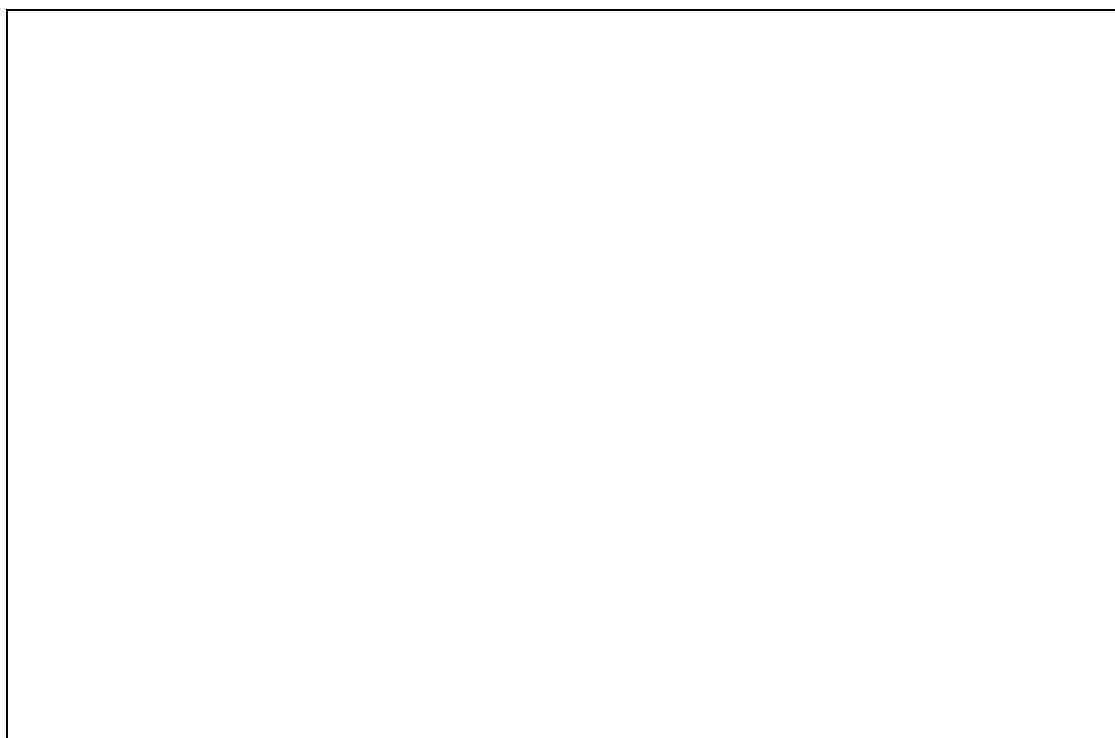
Šaltinis: sukurta autorės

15 pav. Šalys į kurias respondentai norėtų emigruoti, proc.

Tyrimo rezultatai rodo, kad sąlyginai mažai specialistų planuoja emigruoti į JAV (13%), bei Skandinavijos šalis (7%).

Pagrindinis motyvas skatinantis specialistus emigruoti yra noras užsidirbti (81%) (16 pav.).

Tačiau duomenų analizė rodo, kad specialistų ir specialybės neturinčių emigrantų suvokimas apie užsidirbimo galimybes užsienyje yra skirtingas. Specialybės neturintys emigrantai dažniausiai siekia užsidirbti tam tikrą sumą pinigų, kurios pakaktų socialiniam gerbūviui pakeisti. Dažniausiai apsiribojama suma naujam automobiliui, būsto remontui, nedidelės vertės nekilnojamam turtui, ar net pinigais, kurių pakaktų be rūpesčių pragyventi pusę metų ar metus. Specialistai emigruodami dažniausiai iškelia sau didesnius tikslus, kuriems įgyvendinti reikalingos didelės investicijos.

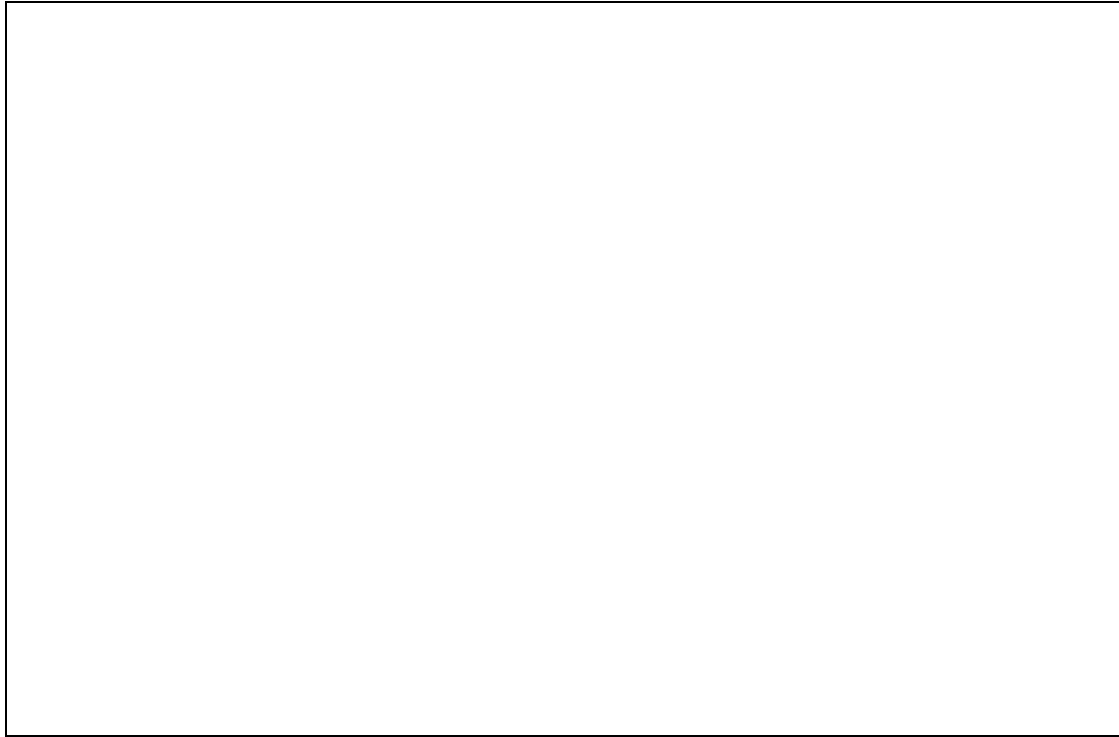

Šaltinis: sukurta autorės

16 pav. Asmeniniais veiksniais skatinantys specialistų emigraciją, proc.

Tik 7 % apklaustų specialistų nurodė geresnės karjeros motyvą, o 4% – geresnio gyvenimo siekį.

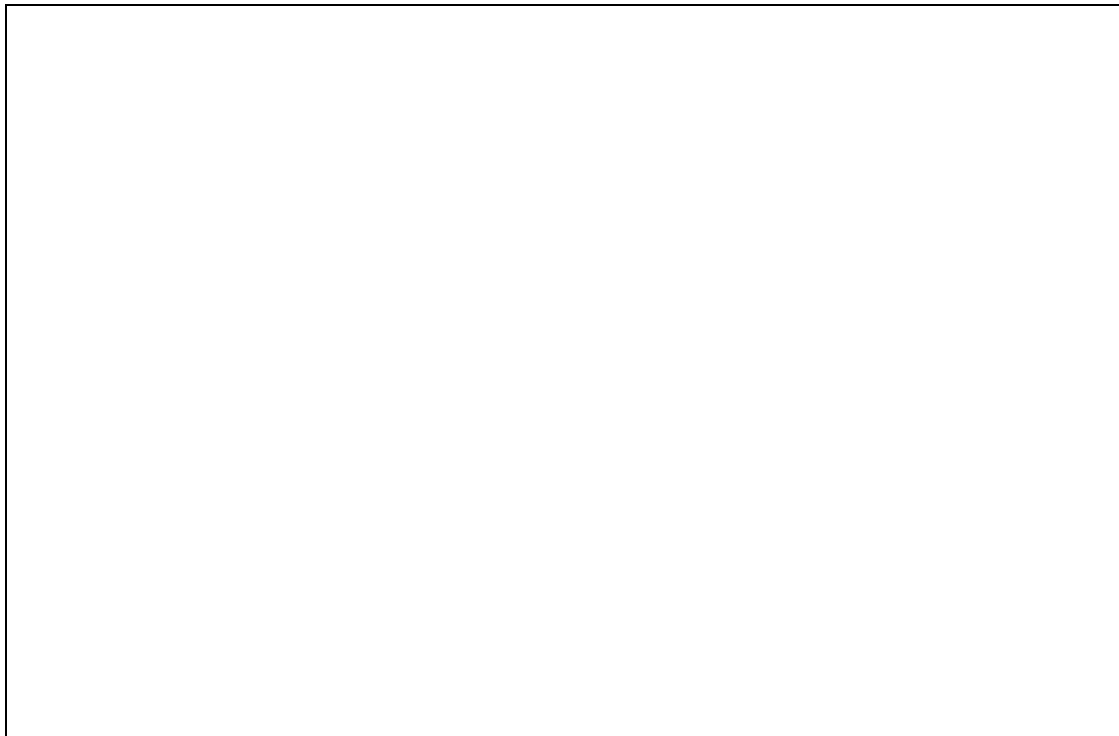
Tyrimo rezultatai rodo, kad klaidinga nuomonė, kuri teigia, kad specialistai dažniausiai emigruoja iš Lietuvos dėl to, kad nėra pakankamai įvertinami. Apklausti specialistai pagrįdė akcentavo ekonominius emigracijos motyvus (73%).

Šaltinis: sukurta autorės

17 pav. Išoriniai veiksniai skatinantys specialistų emigraciją , proc.

Tačiau tyrimo rezultatai rodo, kad specialistai savo sprendimą grindžia ne vien tik ekonominiais motyvais, apsisprendimą lemia veiksnių visuma ir netgi visuomeninės nuostatos. Apklaustų specialistų teigimu jų apsisprendimą emigruoti įtakoja aplinkinių nuomonė.

Šaltinis: sukurta autorės

18 pav. Aplinkos įtaka respondentų sprendimui emigruoti, proc.

42% respondentų nurodė, kad jų sprendimą aplinkiniai įtakoja dalinai, 23% - sprendimo emigruoti neįtakoja, 19% - sprendimą įtakoja nežymiai.

Remiantis tyrimo duomenimis nustatyta, kad potencialių emigrantų nuomonę labai įtakoja Internete esanti informacija. 51% respondentų ruošdamiesi emigruoti ieško informacijos būtent Internete (19 pav.).

Šaltinis: sukurta autorės

19 pav. Informacijos šaltiniai respondentų naudojami informacijai surinkti, proc.

32% respondentų reikiamos informacijos ieško atitinkamose institucijose, 8% – spaudoje, o 9% respondentų reikiamą informaciją gauna iš aplinkinių.

Remiantis tyrimo duomenimis galima daryti išvadą, kad specialistai skirtingai nei specialybės neturintys emigrantai, emigruoja iš Lietuvos užsitikrinę tam tikras pozicijas užsienyje. Daugiau nei pusė (56%) respondentų emigruotų tik turėdami konkretų darbo pasiūlymą pagal specialybę (20 pav.).

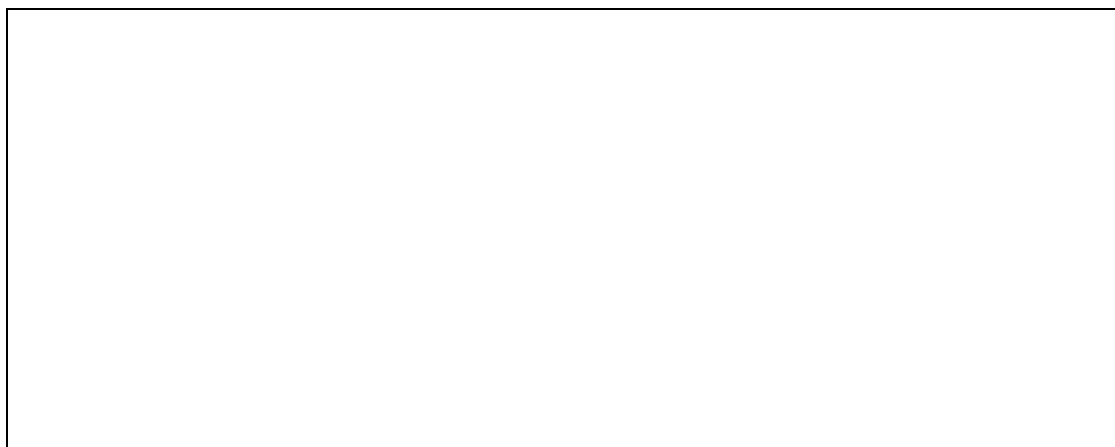

Šaltinis: sukurta autorės

20 pav. Sąlygos, kurioms esant respondentai ryžtųsi emigruoti, proc.

24% respondentų emigruotų tik tuo atveju jei turėtų giminių ar draugų pas kuriuos galėtų apsisistoti, 6% respondentų važiuotų pasikliaudami sėkme.

71% respondentų tikisi, kad emigracija labiausiai pateisins jų ekonominius lūkesčius (21 pav.).

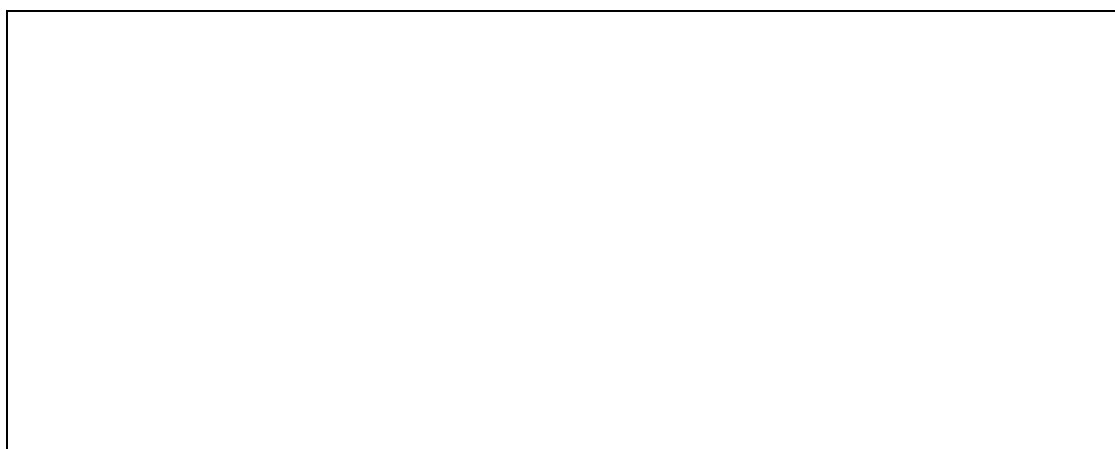

Šaltinis: sukurta autorės

21 pav. Lūkesčiai, kuriuos respondentai tikisi labiausiai pateisinti emigracija, proc.

19% respondentų mano, kad emigracija pateisins jų profesinius lūkesčius, 6% respondentų – socialinius.

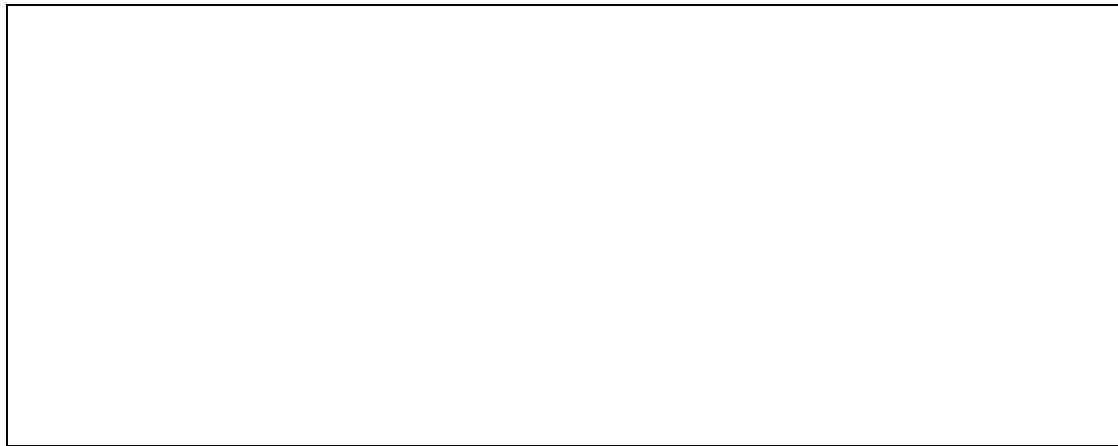
Tyrimo rezultatai rodo, kad apklausti specialistai nėra nusistatę prieš gyvenimą Lietuvoje. (22 pav.).

Šaltinis: sukurta autorės

22 pav. Pokyčiai, kurie paskatintų respondentus pasilikti Lietuvoje, proc.

79% respondentų liktų Lietuvoje jei jiems būtų sudarytos geresnės ekonominės sąlygos. 11% respondentų pasiliktų Lietuvoje jei pagerėtų socialinės sąlygos. Tačiau respondentų neįtikintų pasilikti Lietuvoje kitoks darbdavių požiūris į juos (23 pav.).

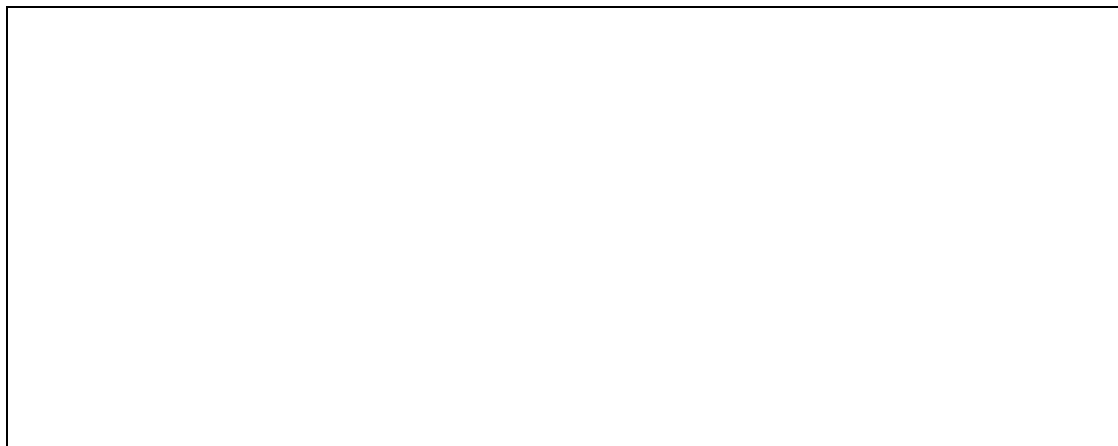

Šaltinis: sukurta autorės

23 pav. Darbdavių požiūrio į specialistų įtakos specialistų apsisprendimui likti Lietuvoje, įvertinimas, proc.

55% respondentų sutiktų pasilikti Lietuvoje tik atveju jei būtų užtikrinamas kvalifikaciją atitinkantis atlyginimas ir kitos socialinės garantijos. 18% respondentų nepasiliktų net ir tuomet jei jiems būtų padidintas atlyginimas.

Apklaustų specialistų nuomone, pagrindinės priemonės, kurios padėtų efektyviai kovoti su specialistų emigracija iš Lietuvos yra atlyginimų padidinimas (98%) ir geresnių darbo sąlygų kūrimas (79%).

Šaltinis: sukurta autorės

24 pav. Priemonių, skirtų specialistų emigracijos mažinimui, įvertinimas, proc.

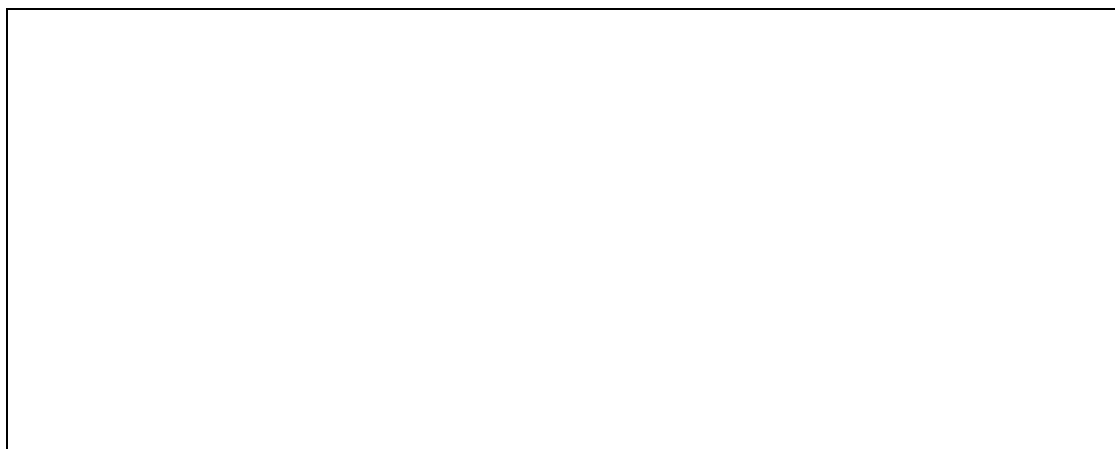
Apklaustų specialistų nuomone, tokios priemonės kaip papildomų socialinių garantijų užtikrinimas (63%) ar didesnis specialistų vertinimas (56%) tēra papildomos priemonės specialistų emigracijai mažinti.

Remiantis potencialių emigrantų apklausos duomenų rezultatu analize, nustatēme, kad emigracijos galimybę svarstantys specialistai savo sprendimā emigruoti grindžia ekonominiais motyvais, daugelis specialistų emigruoti ruošiasi ilgesniam laikui. Tačiau, pasikeitus aplinkybėms ir pagerėjus jų ekonominiai ar socialiniai padėčiai, pasiliktų Lietuvoje.

3.3.2. Emigravusių specialistų apklausos duomenų analizė

Atliekant specialistų emigravusių į užsienį apklausą, papildomai atlikta specialistų dirbančių užsienyje nuomonių, pateikiamų tarptautiniuose diskusijų forumuose, analizė. Tai leido nustatyti gana plačiai paplitusį reiškinį tarp emigrantų, - daugelis užsienyje gyvenančių emigrantų, nepriklausomai nuo jų specialybės ar išsilavinimo, linkę pagražinti savo gyvenimo sąlygas ir pasiekimus. Remiantis šia hipoteze galima teigti, kad respondentai pildydami anketas galėjo nepateikti visiškai objektyvios savo nuomonės.

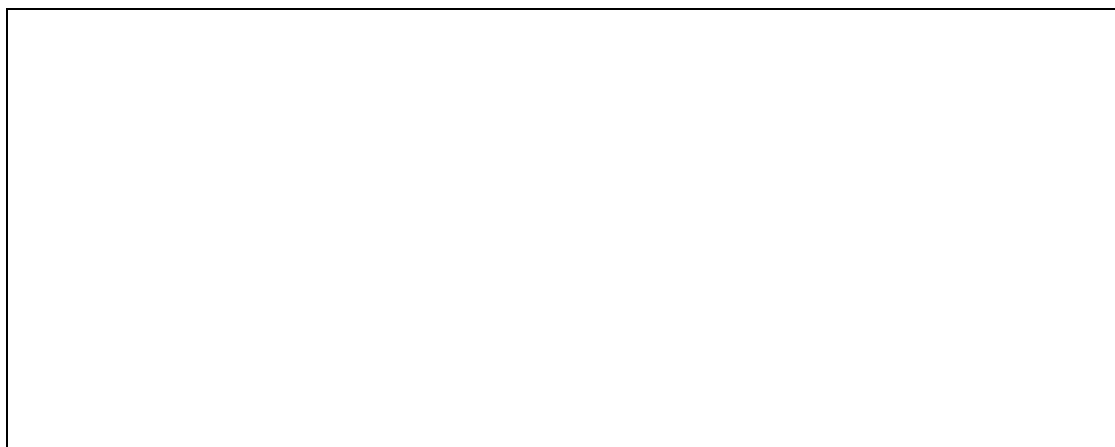
Tarp apklaustų emigravusių specialistų daugiausiai priklauso 36 – 45 m. amžiaus grupei (60%) (25 pav.).

Šaltinis: sukurta autorės

25 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal amžiaus grupes, proc.

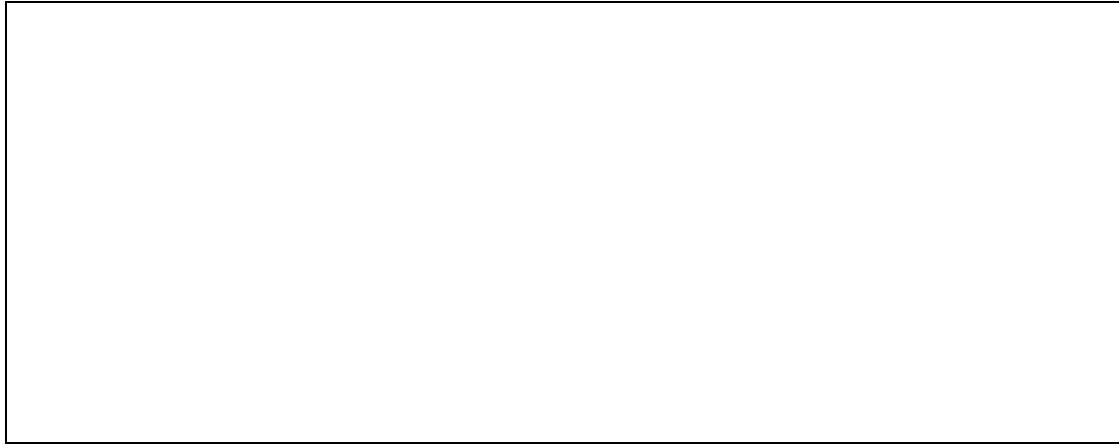
20% respondentų priklauso 46 – 55 m. amžiaus grupei, 15% respondentų - 25 – 35 m. amžiaus grupei. Remiantis šiais duomenimis daroma prielaida, kad iš Lietuvos emigruoja daugiausiai jauni specialistai, kurie uždirbdavo Lietuvoje mažesnes nei vidutines (45%) arba vidutines pajamas (40%) (26 pav.).

Šaltinis: sukurta autorės

26 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal pajamas esant Lietuvoje, proc.

Atliekant emigravusių specialistų apklausą, daugiausiai pavyko apklausti statybininkų (40%) ir specialistų technologijų srityje (30%) (27 pav.).

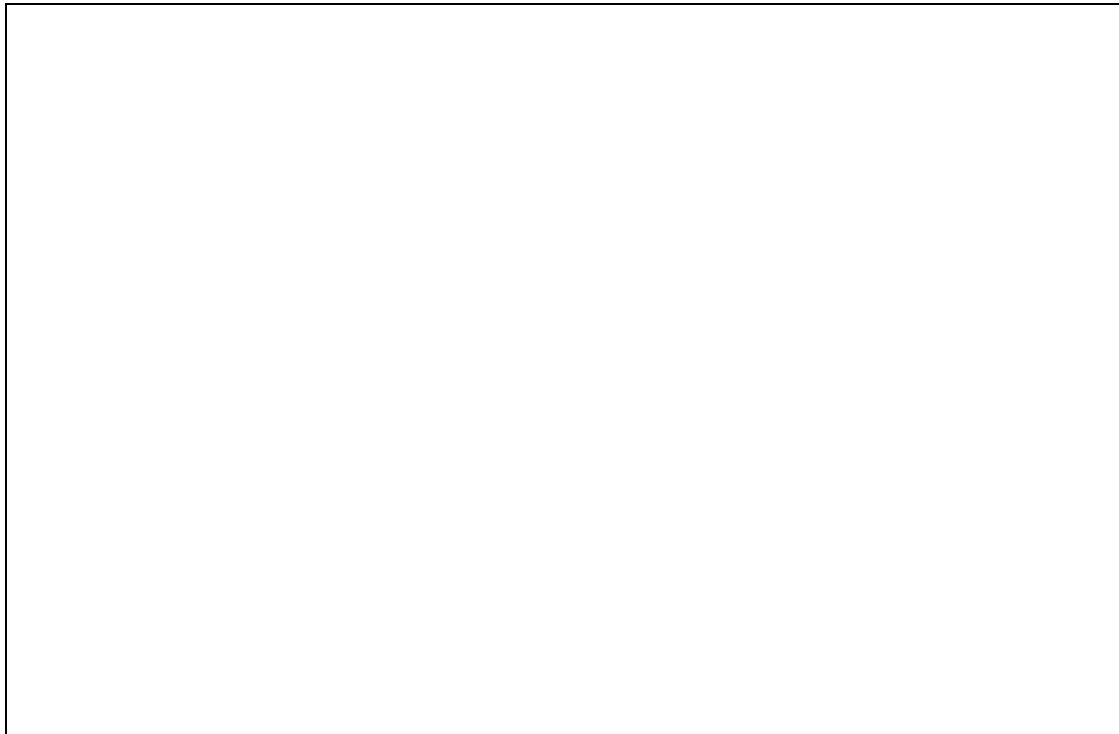

Šaltinis: sukurta autorės

27 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal specializaciją , proc.

Remiantis šiais duomenimis galima teigti, kad į užsienį daugiausiai emigruoja tų specialybių specialistai, kurie nesunkiai gali integruotis į užsienio darbo rinkas.

Tarp apklaustų specialistų visi (100%) turi specialybinį išsilavinimą (28 pav.).

Šaltinis: sukurta autorės

28 pav. Respondentų kompetencijos įvertinimas , proc.

55% respondentų turi darbo stažą, o 70% respondentų papildomus gebėjimus – moka užsienio kalbas, dirbti kompiuteriu, turi papildomus specialybinius įgūdžius.

65% visų apklaustų specialistų yra emigravę iš Lietuvos daugiau kaip 5 metus, o 20% – emigravę iki 5 metų (29 pav.).

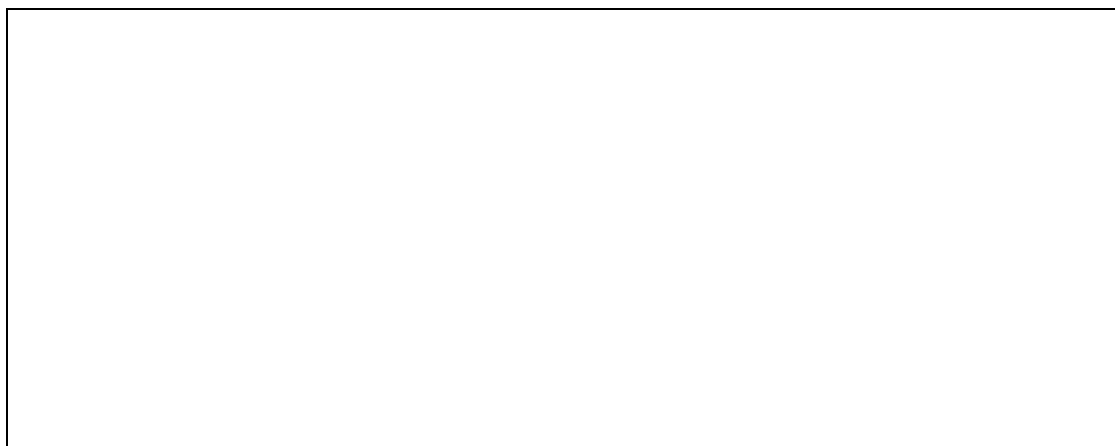

Šaltinis: sukurta autorės

29 pav. Respondentų praleistas laikas emigracijoje, proc.

Remiantis šiais duomenimis daroma prielaida, kad specialistai emigruodami siekia pasilikti užsienyje ilgesniam laikui ir jei jiems pavyksta gauti darbą pagal specialybę jie dažniausiai pasilieka užsienyje ilgesniam nei penkeri metai laikotarpiui.

Tarp apklaustų specialistų 40% emigravo į Didžiąją Britaniją, 30% – JAV, 20% – Europos valstybes (30 pav.).

Šaltinis: sukurta autorės

30 pav. Šalys į kurias respondantai yra emigravę, proc.

Mažiausiai (10%) apklaustų specialistų emigravo į Skandinavijos šalis.

Seikint detalizuoti veiksnius paskatinius apklaustus specialistų emigruoti iš Lietuvos, tyrimo metu buvo išskirtos keturios aplinkos veiksnių grupės, kurios tiesiogiai įtakoja asmens

sprendimą emigruoti ir atskirai tiriami didžiausią įtaką individo sprendimui turintys grupės veiksniai.

Pagrindiniai politiniai veiksniai įtakoję apklaustų specialistų apsisprendimą emigruoti yra didelė korupcija valdžios institucijose (65%) (31 pav.).

Šaltinis: sukurta autorės

31 pav. Pagrindiniai politiniai veiksniai įtakoję respondentų sprendimą emigruoti, proc.

35% respondentų, kaip pagrindinį politinį veiksni įtakojusį jų apsisprendimą emigruoti, nurodė Valstybės politikos prioritetų nutolimą nuo visuomenės interesų.

Pagrindinės ekonominės priežastys įtakojusios apklaustų specialistų apsisprendimą emigruoti yra mažas atlyginimas (85%) (32 pav.).

Šaltinis: sukurta autorės

32 pav. Pagrindiniai politiniai veiksniai įtakoję respondentų sprendimą emigruoti, proc.

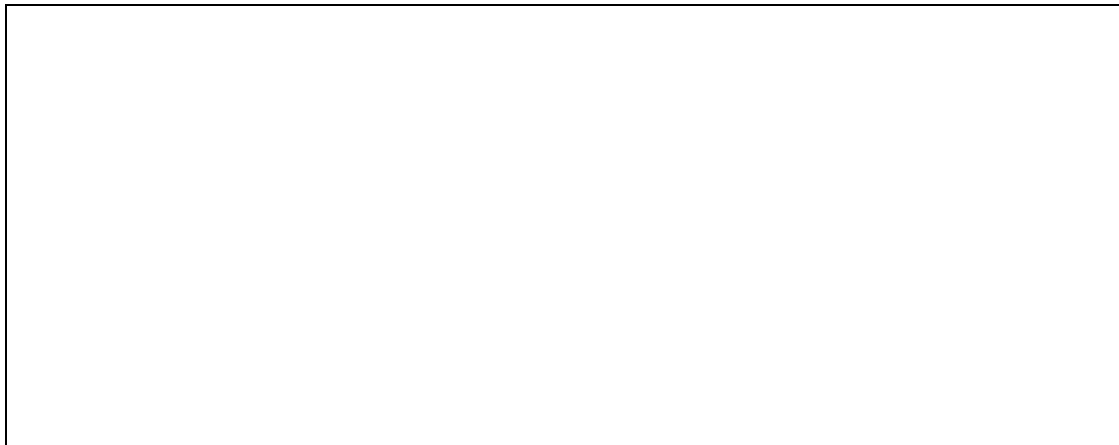
Svarbiausios socialinės priežastys paskatinusios apklaustus specialistus emigruoti iš Lietuvos yra mažos socialinės garantijos (80%) (33 pav.).

Šaltinis: sukurta autorės

33 pav. Pagrindinės socialinės priežastys įtakojusios respondentų sprendimą emigruoti, proc.

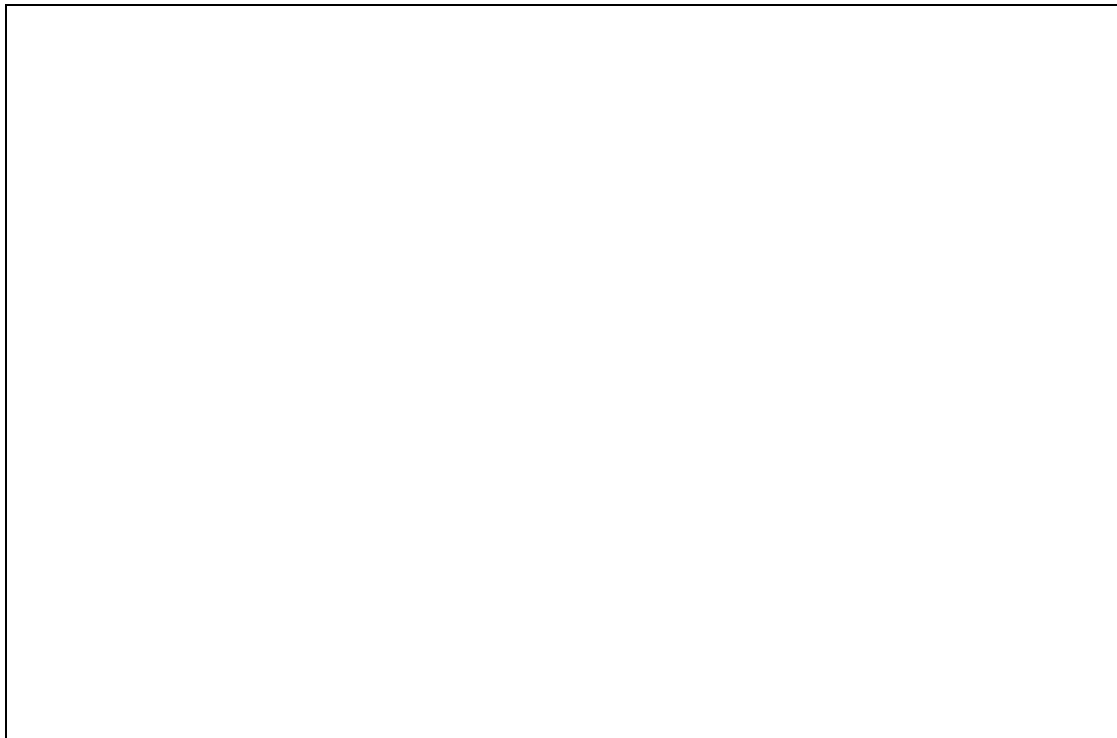
Respondentų apsisprendimui emigruoti turėjo įtakos ir jų turima specialybė, bei profesinė patirtis. 90% respondentų apsispręsti emigruoti padėjo ir tai, kad jų turima kompetencija ir darbo patirtis nėra pakankamai įvertinama Lietuvoje (24%) (34 pav.).

Šaltinis: sukurta autorės

34 pav. Profesinės priežastys įtakojusios respondentų sprendimą emigruoti, proc.

Apklausti specialistai nurodė, kad jų sprendimą emigruoti įtakuoja veiksniai, bei aplinkybių visuma, taip pat aplinkinių pozicija. Tačiau svarbiausiu motyvų 75% respondentų nurodo ekonominius veiksniai (35 pav.).

Šaltinis: sukurta autorės

35 pav. Išoriniai veiksniai lėmę specialistų apsisprendimą emigruoti , proc.

10% respondentų nurodo aplinkos veiksnius šeimos ar draugų įtaką, po 5% respondentų nurodo socialinius, profesinius, bei asmeninius veiksnius. Tačiau tik 25% apklaustų specialistų prieš emigruodami įvertino visus galimus problemos sprendimo būdus, kurie leistų pasilikti Lietuvoje (36 pav.).

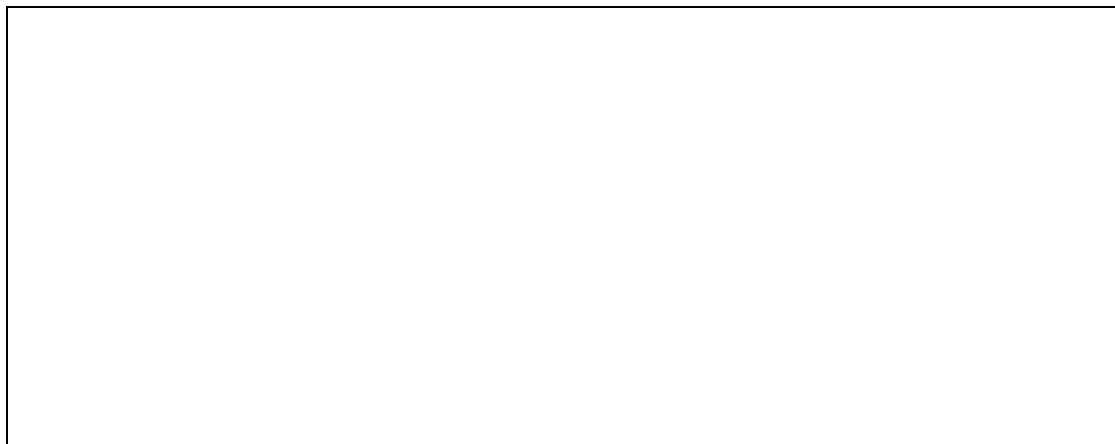

Šaltinis: sukurta autorės

36 pav. Alternatyvų emigracijai įvertinimas, proc.

40% respondentų tik dalinai įvertino galimas alternatyvas ir būdus, kurie leistų pasilikti Lietuvoje. 20% respondentų nesvarstė jokių alternatyvų, o 15% respondentų net nesiekė svarstyti kažkokių alternatyvų, kurie nes paprasčiausiai nenorėjo gyventi Lietuvoje.

Daugumai respondentų galutiniam sprendimui dėl emigracijos priimti prirėikė gana ilgo laikotarpio. 35% priimti sprendimą dėl emigracijos prirėikė pusės metų, 35% - galutiniam sprendimui priimti prirėikė 2 metų (37 pav.).

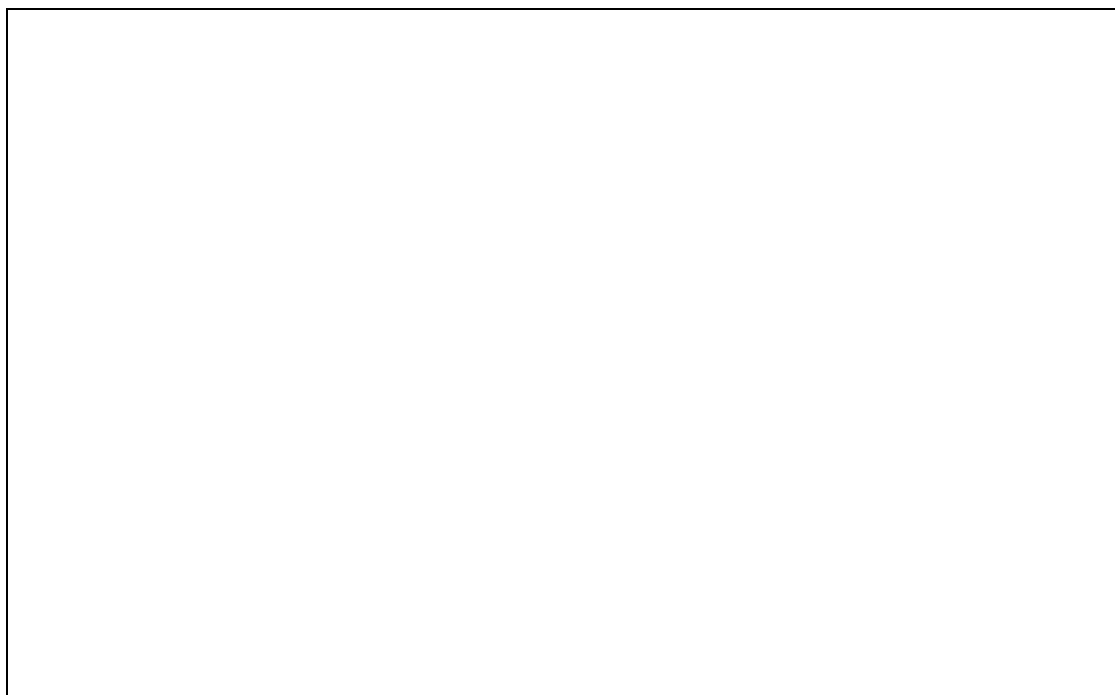

Šaltinis: sukurta autorės

37 pav. Laikas, kurio prirėikė priimti sprendimą emigruoti, proc.

20% respondentų galutiniam sprendimui priimti prirėikė metų, 10% respondentų apsispręsti pakako mažiau nei mėnesio.

Informacinių šaltinių analizė parodė, kad emigrantų sprendimą emigruoti smarkiai įtakoja aplinka. Giminės, draugai lemia emigrantų apsisprendimą kurią šalį pasirinkti emigracijai, bei kokius reikalavimus kelti būsimiems darbdaviams. 35% apklaustų emigravusių specialistų teigia, kad aplinkiniai lėmė galutinį apsisprendimą emigruoti (38 pav.).

Šaltinis: sukurta autorės

38 pav. Aplinkos įtaka respondentų apsisprendimui emigruoti, proc.

20% respondentų teigia, kad aplinkiniai jų sprendimą emigruoti įtakojo dalinai, 20% sprendimą emigruoti aplinka įtakojo apie 50 proc. Remiantis tyrimo duomenimis galima teigti, kad specialistams, taip pat kaip ir kitiems didelę įtaką daro aplinkiniai, tačiau jie taip pat ieško informacijos per kitus informacijos kanalus (39 pav.).

Šaltinis: sukurta autorės

39 pav. Informacijos šaltiniai respondentų naudojami informacijai surinkti, proc.

35% respondentų informacijos prieš emigruodami ieškojo internete, 30% respondentų domėjosi atitinkamose institucijose, 15% - spaudoje.

55% respondentų emigravo į užsienį turėdami konkrečius darbo pasiūlymus pagal specialybę. 15% turėjo giminių, draugų pas kuriuos apsistojo (40 pav.).

Šaltinis: sukurta autorės

40 pav. Sąlygos dėl kurių respondentai ryžosi emigruoti, proc.

20% respondentų važiavo į užsienį pasikliaudami sėkme. Šie duomenys rodo, kad specialistai emigruodami į užsienį siekia užsitikrinti atitinkamas garantijas. Garantijų užsitikrinimas yra svarbus ir dėl specialisto integravimosi į darbo rinką, bei visuomenę. Integruojantis į darbo rinką specialistams dažnai iškyla išsilavinimo ir kompetencijos pripažinimo problema. Tyrimo metu nustatyta, kad 35% respondentų nepakako jų turimo išsilavinimo/ kompetencijos (41 pav.).

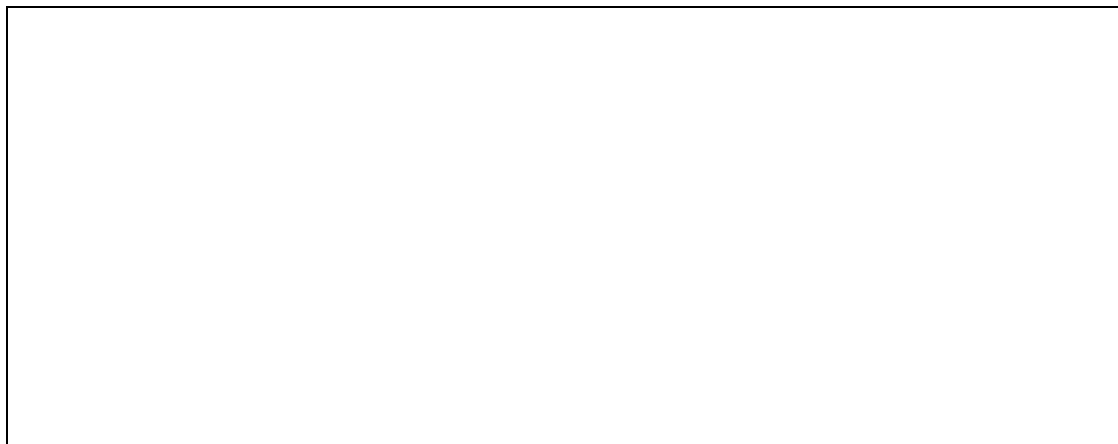

Šaltinis: sukurta autorės

41 pav. Specialistų išsilavinimo ir kompetencijos atitikimo užsienyje įvertinimas, proc.

55% respondentų papildomai turėjo įgyti išsilavinimą, kad galėtų toliau sėkmingai daryti karjerą užsienyje. Tik 10% apklaustų specialistų pakako turimos kompetencijos.

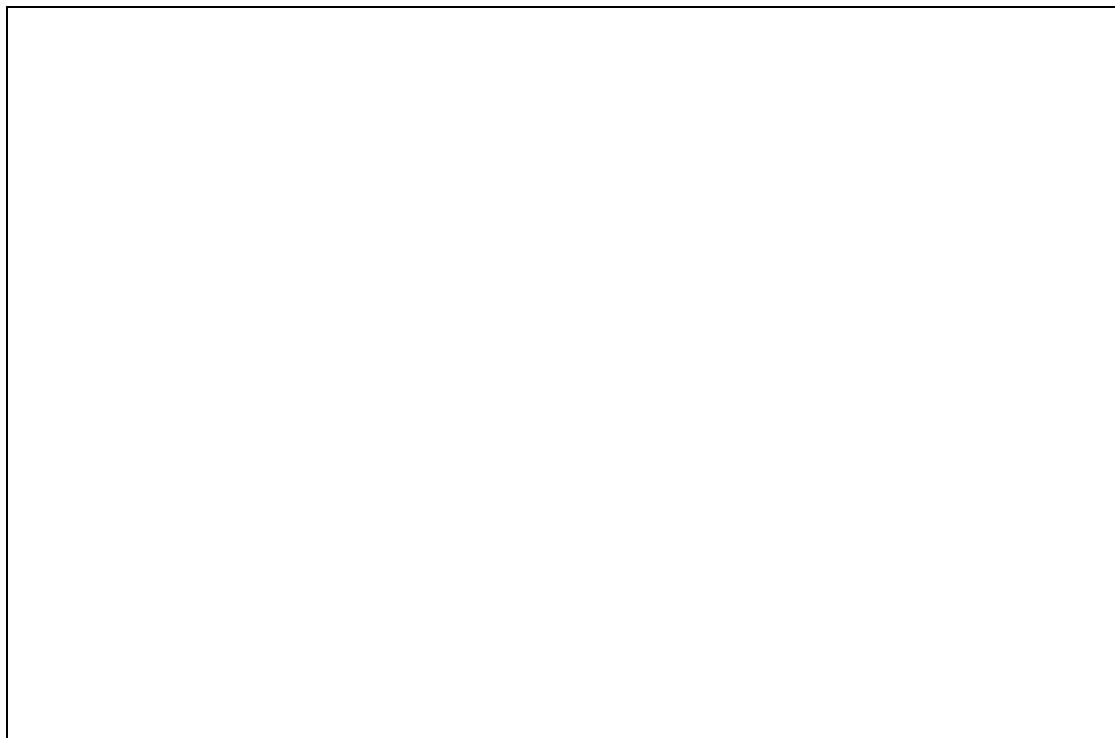
Tiek specialistai, tiek ne specialistai emigrudami identifikuoja pagrindinius lūkesčius kuriuos tikisi patenkinti emigracija į užsienį. 65% respondentų teigia, jog emigracija patenkino jų lūkesčius (42 pav.).

Šaltinis: sukurta autorės

42 pav. Emigracijos lūkesčių pasiteisinimo įvertinimas, proc.

25% respondentų teigia jog emigracija tik dalinai patenkino jų lūkesčius, 10% - emigracija lūkesčių nepateisino. Tyrimu nustatyta, kad emigracija labiausiai pateisino ekonominius respondentų lūkesčius (55%) (43 pav.).

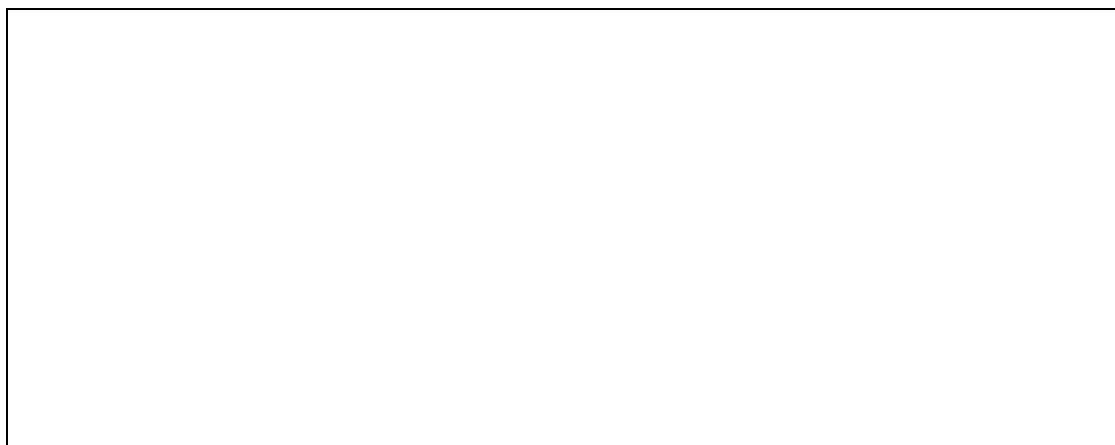

Šaltinis: sukurta autorės

43 pav. Lūkesčiai, kuriuos migracija pateisino labiausiai, proc.

20% respondentų emigracija labiausiai pateisino profesinius lūkesčius, 15% – socialinius. Mažiausiai emigracija pateisino respondentų politinius ir pripažinimo lūkesčius.

Remiantis tyrimo duomenimis nustatyta, kad darbą pagal specialybę suradę specialistai siekia užsienyje pasilikti ilgesniam laikui. 10% respondentų ketina grįžti į Lietuvą po penkerių metų, 15 %- po dešimties metų (44 pav.).

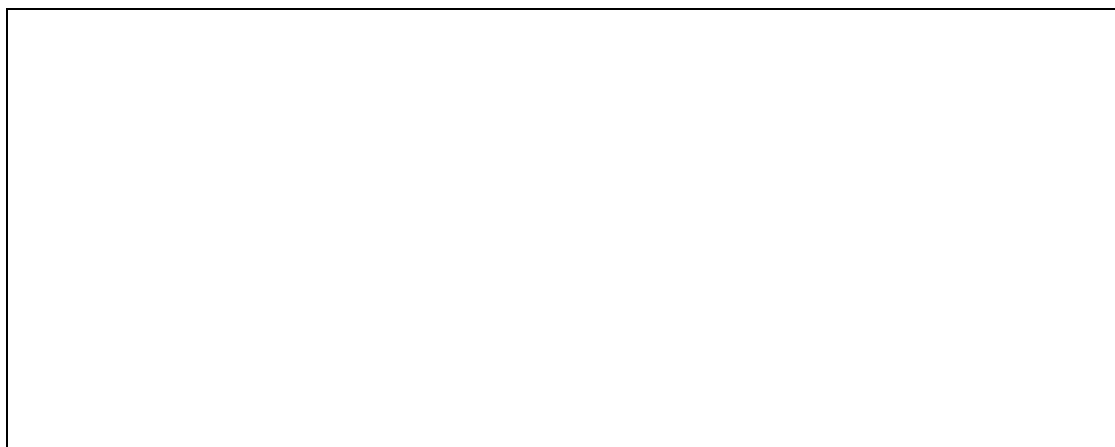

Šaltinis: sukurta autorės

44 pav. Respondentų pozicija dėl galimybės sugrįžti į Lietuvą, proc.

Daugiau kaip 70% respondentų nėra numatę konkretaus grįžimo į Lietuvą laiko ir net nežino ar tikrai kada nors grįš: 45% respondentų sugrįš kai užsidirbs pakankamai pinigų, 10% – senatvėje, 20% respondentų nesiruošiu grįžti.

Pagrindiniai veiksniai, kurie paskatintų respondentus sugrįžti į Lietuvą yra ekonominiai (40%), socialiniai (20%) ir asmeniniai (20%) (45 pav.).

Šaltinis: sukurta autorės

45 pav. Pokyčiai, kurie paskatintų respondentus sugrįžti į Lietuvą, proc.

Mažiau svarbūs veiksniai yra politiniai (15%) ir kultūriniai (5%). tyrimu nustatyta, kad emigravę specialistai grįžtu į Lietuvą tik tuo atveju jei šalyje pasikeistų ekonominio gyvenimo sąlygos arba jiems būtų pasiūlytas gerai apmokamas darbas (70%) (46 pav.).

Šaltinis: sukurta autorės

46 pav. Darbdavių požiūrio į specialistų įtakos specialistų apsisprendimui sugrįžti į Lietuvą, įvertinimas, proc.

15% respondentų į Lietuvą negrįžtu net jei jiems būtų sudarytos palankios ekonominės sąlygos.

Emigravę specialistai vertindami priemonės kurios padėtų efektyviai kovoti su specialistų emigracija iš Lietuvos, kaip efektyviausią priemonę nurodė atlyginimų padidinimą (55%) (48 pav.).

Šaltinis: sukurta autorės

47 pav. Priemonių, skirtų specialistų emigracijos mažinimui, įvertinimas, proc.

20% respondentų nurodė, kad specialistų migraciją padėtų sumažinti papildomų socialinių garantijų užtikrinimas (10%), 5% - didesnis specialistų vertinimas, 10% - geresnių darbo sąlygų kūrimas.

3.3.3. Specialistų ketinančių emigruoti ir emigravusių specialistų duomenų lyginamoji analizė

Specialistų ketinančių emigruoti ir emigravusių specialistų duomenų lyginamajai analizei pasirinkti šeši klausimai iš abiejų instrumentarijų (žr. 3 ir 4 lenteles – instrumentarijai 49-50 psl.) (žr. 1 lentelė).

6 lentelė

Lyginamajai analizei atlikti pasirinkti klausimai

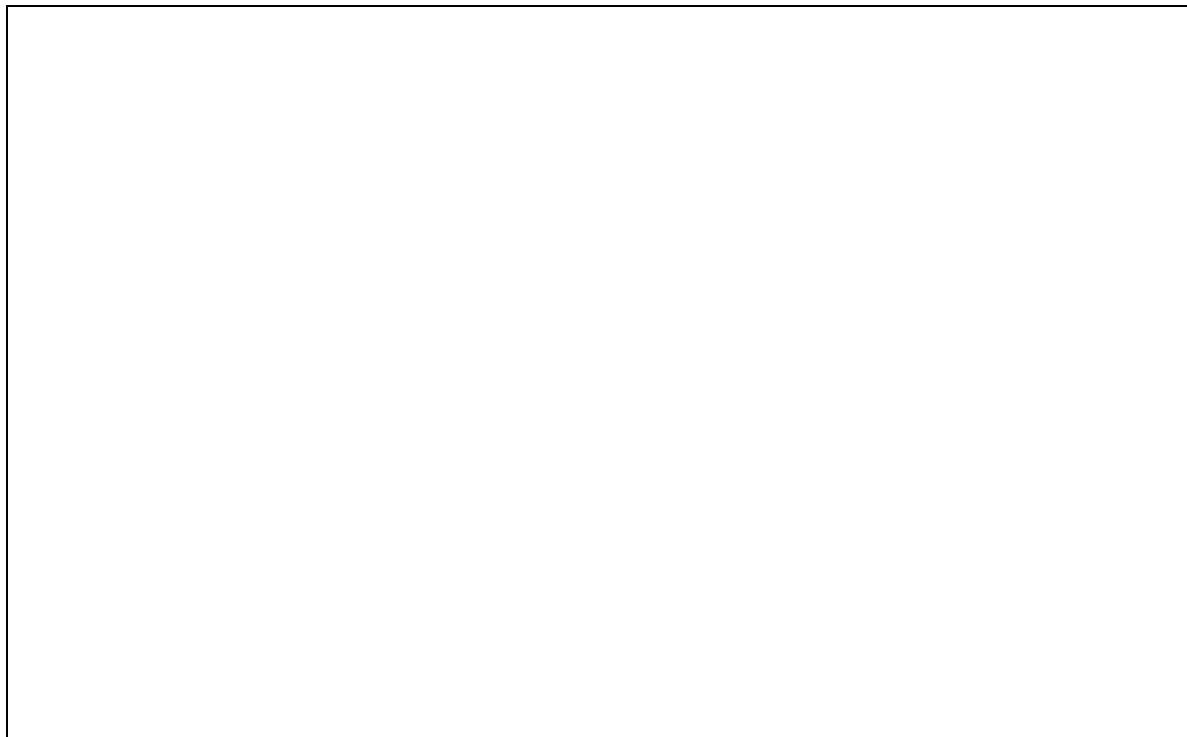
Specialistų ketinančių emigruoti Instrumentarijus	Emigravusių specialistų instrumentarijus
5	5
8	11
11	16
12	19
13	21
15	23

Šaltinis: sukurta autorės

Kadangi emigravusių specialistų buvo apklausta 5 kartus mažiau atliekant lyginamąją analizę atliekamas procentinis duomenų palyginimas, kuriame Specialistų ketinančių emigruoti

vienas balsas prilyginamas 1 proc., o Emigravusių specialistų vienas balsas prilyginamas keturiems procentams.

Analizuojant išorinius veiksnius skatinančius apklaustų specialistų emigraciją, nustatyta, kad pagrindinis veiksnys įtakojantis abiejų apklaustų grupių specialistus emigruoti yra ekonominio pobūdžio (48 pav.).

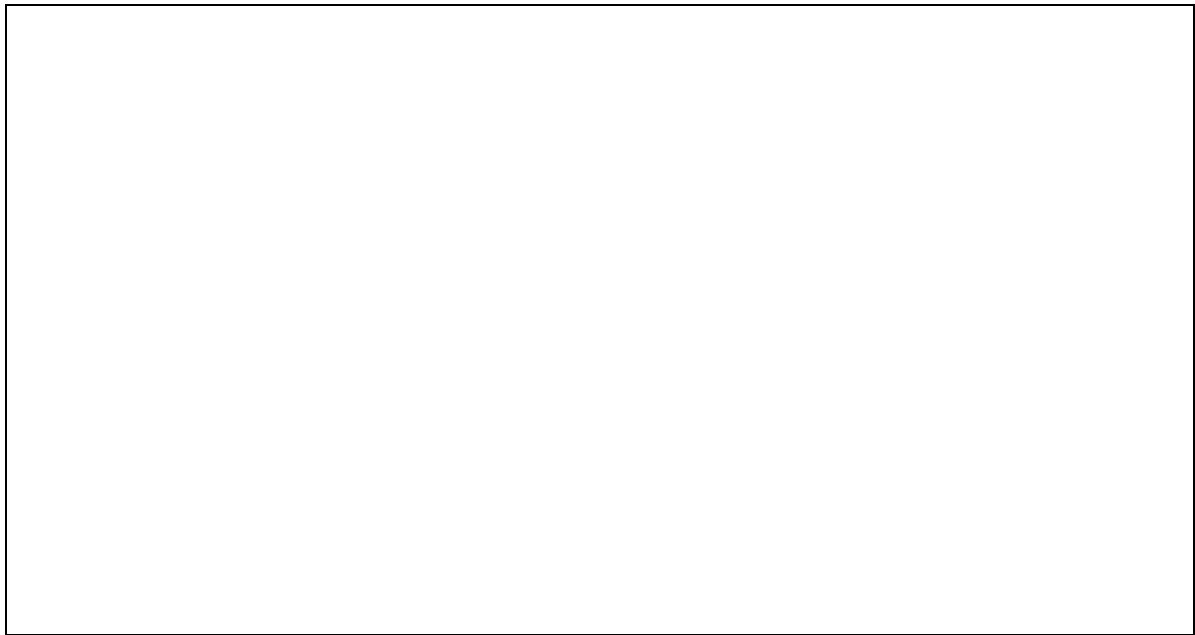

Šaltinis: sukurta autorės

48 pav. Išoriniai veiksniai skatinantys specialistų emigraciją , proc.

Lyginamoji analizė rodo, kad kiti veiksniai abiem tikslinėms grupėms nėra tokie svarbūs kaip kad siekis užsidirbti. Tyrimu nustatyta, kad skiriasi specialistų suvokiamas uždarbis ir keliama ekonominiai tikslai priklausomai nuo specialybės, turimos kompetencijos ir asmeninių ambicijų, tačiau daugelis specialistų orientuojasi į didesnius ekonominius tikslus, kurie neapsiriboja tam tikros sumos uždirbimu automobiliui ar būsto remontui.

Tyrimu nustatyta, kad specialistai linkę emigruoti tik tada, kai turi konkrečius darbo pagal specialybę pasiūlymus, kurie užtikrintų jų socialinę padėtį užsienyje. Tokia tendencija yra būdinga abiejų grupių specialistams (49 pav.). Tuo specialistų emigrantų elgsena skiriasi nuo profesinės specialybės neturinčių emigrantų, kurie dažniausiai emigruoja neužsitikrinę savo pozicijų užsienyje.

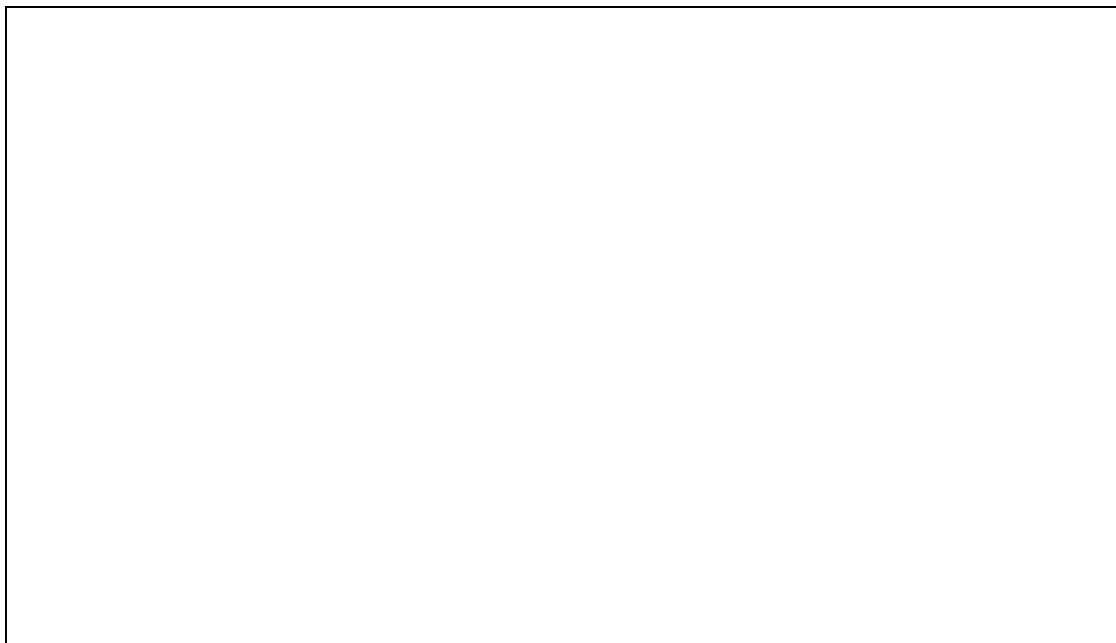

Šaltinis: sukurta autorės

49 pav. Sąlygos, kurioms esant respondentai ryžtusi emigruoti, proc.

Lyginamoji analizė rodo, kad specialistų siekis užsitikrinti socialinį stabilumą emigruojant vis stiprėja, nes specialistų ketinančių važiuoti pasikliaujant vien tik sėkme, mažėja. Vis daugiau specialistų neužsitikrinusių konkretaus darbo užsienyje ketina emigruoti į užsienį ten kur yra jų draugai ir giminės, kurie padės integruotis į vietinę darbo rinką.

Remiantis abiejų grupių specialistų apklausų duomenų lyginamąją analize, nustatyta, kad emigruodami specialistai pirmiausiai tikisi, kad emigracija labiausiai pateisins ekonominius jų lūkesčius (50 pav.).

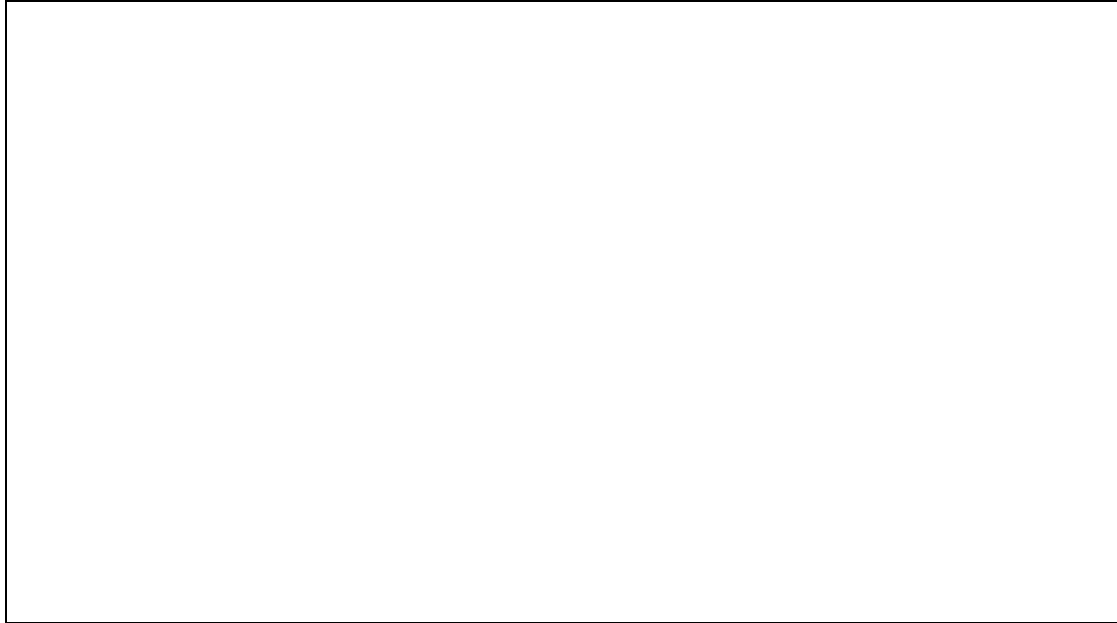

Šaltinis: sukurta autorės

50 pav. Lūkesčiai, kuriuos migracija pateisino labiausiai, proc.

Tyrimas rodo, kad specialistai emigruodami tikisi, kad darbdaviai užsienyje jiems pasiūlys geras darbo, užmokesčio ir socialinių garantijų sąlygas. Lyginamoji analizė rodo, kad specialistų tikėjimas, jog emigracija labiausiai pateisins jų ekonominius lūkesčius vis stiprėja.

Ekonominiai veiksniai taip pat yra pagrindiniai lemiantys abiejų grupių specialistų apsisprendimą grįžti ar pasilikti Lietuvoje (51 pav.).

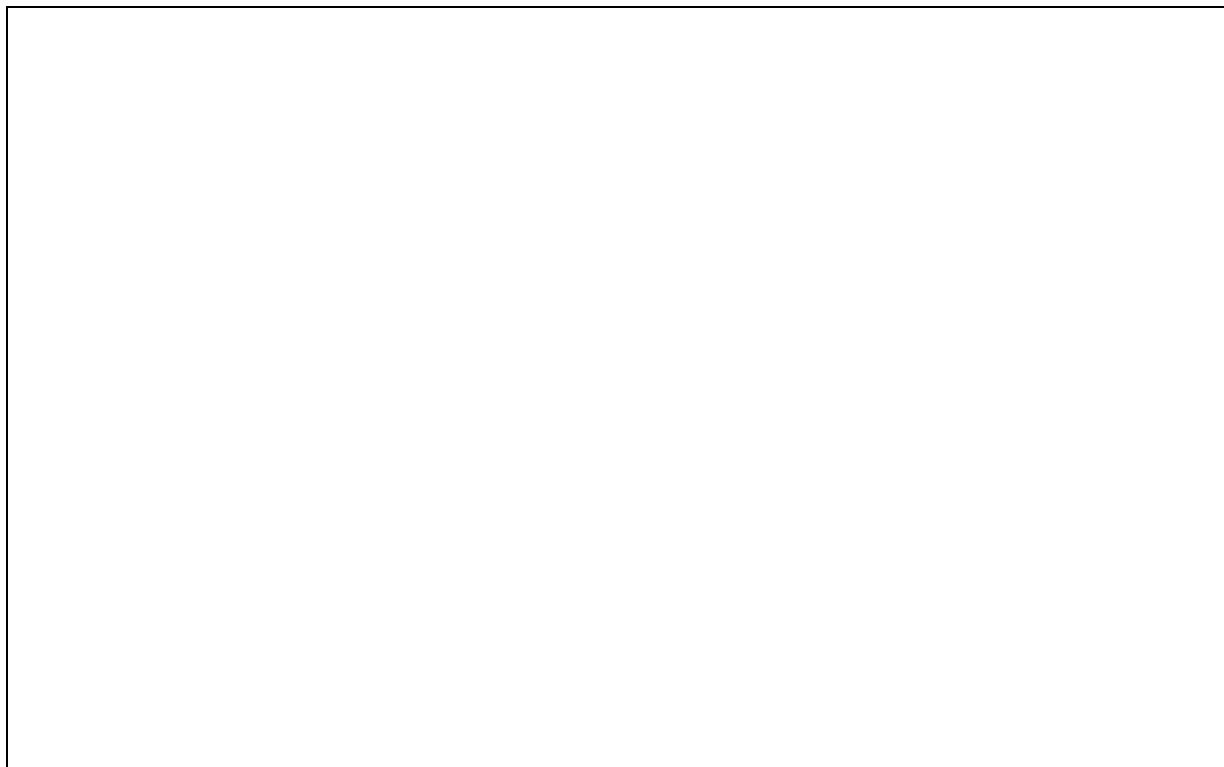
Šaltinis: sukurta autoriaus

51 pav. Pokyčiai, kurie paskatintų respondentus pasilikti Lietuvoje, proc.

Tačiau, atlikta lyginamoji analizė rodo, kad ekonominis veiksnys, kuris yra labai svarbus ketinantiems emigruoti specialistams, emigravusiems specialistams palaipsniui praranda svarbą, nes jie įsikuria užsienyje ir sugrįžimas į Lietuvą jiems palaipsniui tampa tokiais pačiais pokyčiais kaip kažkada emigracija.

Priemonių, skirtų specialistų emigracijos mažinimui lyginamoji analizė rodo, kad abiejų grupių specialistų vertinimu efektyviausia specialistų emigracijos mažinimo priemonė yra atlyginimų didinimas (52 pav.).

Vertinant kitas emigracijos mažinimo priemonių efektyvumą, apklaustų grupių nuomonės išsiskyrė. Potencialių emigrantų nuomone su emigracija efektyviai kovoti padėtų geresnių darbo sąlygų užtikrinimas, bei papildomų socialinių garantijų suteikimas. Emigravusių specialistų nuomone šios papildomos priemonės būtų mažai efektyvios.

Šaltinis: sukurta autorės

52 pav. Priemonių, skirtų specialistų emigracijos mažinimui, įvertinimas, proc.

Lyginamoji analizė rodo, kad abiejų grupių specialistai į emigraciją žiūri kaip į ilgalaikį procesą. Tačiau potencialūs emigrantai planuoja emigraciją trumpesniajam laikotarpiui, nei specialistai jau emigravę į užsienį. (53 pav.). Tai rodo, kad specialistams įsitvirtinant užsienyje, jiems lieka vis mažiau motyvų skubėti sugrįžti į Lietuvą.

Šaltinis: sukurta autorės

53 pav. Laikas, kuriam respondentai norėtų/ ketina emigruoti iš Lietuvos, proc.

Tarp potencialių emigrantų populiariausias emigracijos laikas yra iki 5 metų, apie 65% visų emigravusių specialistų planuoja pasilikti iki 10 metų.

Apibendrinant lyginamosios analizės duomenis galima teigti, kad abiejų grupių specialistų pozicijos daugeliu atveju sutampa. Pagrindiniai veiksniai skatinantys specialistų emigraciją yra ekonominiai motyvai, kurie yra individualūs kiekvieno specialisto atveju, tačiau visiems specialistams būdingi pakankamai dideli ekonominiai tikslai neapsiribojantys vien tik naujo automobilio įsigijimu ar pinigų remontui uždirbimu. Tyrimas rodo, kad daugelis specialistų siekia pakeisti savo (šeimos) ekonominę padėtį, užsitikrinti tvirtas ilgalaikes ekonomines pozicijas.

Tyrimo rezultatai rodo, kad specialistai emigruodami iš Lietuvos siekia užsitikrinti darbą pagal specialybę, jei to nepavyksta stengiasi apsistoti pas emigravusius draugus, gimines, kurie jiems padėtų integruoti į užsienio šalies darbo rinką.

Abiejų grupių specialistai sutiktų pasilikti / sugrįžti į Lietuvą. Pagrindinis motyvas būtų ekonominiai veiksniai, tačiau lyginamoji analizė rodo, kad emigravusių specialistų sugrįžimą į Lietuvą ekonominiai veiksniai motyvuoja žymiai mažiau ir ši motyvacija ilgėjant emigracijos laikui pastoviai silpsta. Taip pat remiantis šiuo tyrimu galima teigti kad kiti motyvai gali būti kaip papildomi tačiau ne pagrindiniai, kurie paskatintų specialistus pasilikti / sugrįžti į Lietuvą.

Remiantis atlikta lyginamąja analize nustatyta, kad pagrindinės priemonės, kurios efektyviai padėtų kovoti su specialistų emigracija yra atlyginimų didinimas, papildomų socialinių garantijų suteikimas, bei darbo sąlygų gerinimas.

3.4. Tyrimo hipotezių pagrindimas, pasiūlymų pateikimas

1. Lietuvos narystė Europos Sąjungoje skatina specialistų „protų nutekėjimą“.

Atlikus tyrimą nustatyta, kad Lietuvos narystė Europos Sąjungoje skatina specialistų „protų nutekėjimą“, tačiau net ir Lietuvai neįstojus į ES „protų nutekėjimas“ sparčiai augtų, nes ES ir kitų išsivysčiusių šalių ekonomika ir socialinė politika yra žymiai pažengusi nei Lietuvoje, todėl specialistams ten yra žymiai geresnės darbo, bei socialinės sąlygos.

2. Lietuvoje įgyta profesinė kompetencija leidžia Lietuvos piliečiams palyginus lengvai prisitaikyti kitose Europos Sąjungos šalyse.

Lietuvoje įgyta profesinė kompetencija ne visiems specialistams leidžia lengvai prisitaikyti kitose Europos Sąjungos šalyse, bei kitose užsienio šalyse. Daugeliu atveju tai priklauso nuo profesijos specifikos, darbdavio keliamų reikalavimų, bei specialisto pareigų struktūros. Tačiau daugelis emigravusių specialistų per gana trumpą laiką sugeba pasikelti savo turimą kvalifikaciją ir sėkmingai integruotis užsienio šalių darbo rinkose. Paprastai tokie specialistai emigracijoje pasilieka ilgą laiką arba visam gyvenimui.

3. „Protų nutekėjimą“ sąlygoja politiniai, socialiniai bei ekonominiai pokyčiai.

Remiantis tyrimo duomenimis daroma prielaida, kad emigraciją lemia pagrinde ekonominiai ir socialiniai reiškiniai, tačiau patį emigracijos procesą tiesiogiai sąlygoja visi išorinės ir vidinės specialisto aplinkos veiksniai, o taip pat ir visuomenės nuostata jog užsienyje nepriklausomai nuo to kokį darbą dirbi ir kaip gyveni, vis viena geriau nei Lietuvoje. Ši visuomenės nuostata yra visiškai klaidinga.

4. Valstybės ir darbdavių motyvacija sumažintų „protų nutekėjimo“ mastus.

Atlikto tyrimo duomenys rodo, kad tik praktinė valstybės ir darbdavių motyvacija sumažintų „protų nutekėjimo“ mastus. Specialistų apklausa rodo, kad motyvacijos priemonės neturinčios konkretaus ekonominio pagrindo specialistų apsisprendimui likti Lietuvoje neturėtų konkrečios reikšmės ir neskatinėtų emigravusių specialistų sugrįžimo.

Remiantis tyrimo rezultatais ir šiomis hipotezėmis pateikiu pasiūlymus specialistų migracijos mažinimui (6 lentelė).

PASIŪLYMAI

7 lentelė

Pasiūlymai ir priemonės specialistų migracijai mažinti

Kryptis	Pasiūlymai	Priemonės
Ekonominė	<p>Atlyginimų didinimas: atlyginimai turi būti diferencijuojami pagal specializaciją, kompetenciją, darbo stažą, atsakomybę darbą ir kitus kriterijus, kas leistų mokėti didžiausius atlyginimus aukščiausią kvalifikaciją turintiems specialistams.</p> <p>Dirbančių specialistų kreditavimas: aukštos kvalifikacijos specialistams valstybė turi garantuoti paskolų suteikimą, kurios leistų jiems užsitikrinti normalias gyvenimo sąlygas ir susitelkti ties pagrindiniu darbu.</p>	<p>Sudaryti specialistų kompetencijos - kvalifikacijos sistema;</p> <p>Sukurti kvalifikacijos kėlimo/ atestavimo sistema.</p> <p>Specialisto darbo rezultatų vertinimo sistema, pagal kurią valstybė vertintų galimybę laiduoti už specialisto kreditus.</p>
Socialinė	<p>Darbdaviai ir valstybė turėtų teikti įvairias socialines lengvatas ar privilegijas, kurios skatintų specialistų tobulinti savo kompetenciją.</p> <p>Socialinės lengvatos specialistų šeimoms: šeimoms kur abu tėvai yra dirbantys specialistai turi būti sudarytos sąlygos abiem tėvams dirbti.</p>	<p>Nemokamas išsilavinimas, tobulinimosi programos, patirties įsigijimas užsienyje ir t.t.</p> <p>Nemokami lopšeliai, darželiai, kompensacijos už auklių samdymą.</p>
Darbo sąlygos	<p>Saugumo, poilsio, laisvalaikio užtikrinimas, bei kitų darbo sąlygų gerinimas.</p>	<p>Siūloma darbdaviams įvesti reikalavimus, kad jie parengtų darbo sąlygų gerinimo projektus ir juos įgyvendintu.</p>
Pripažinimas	<p>Vyriausybė turi skatinti darbdavius keisti požiūrį į specialistus kaip lengvai pakeičiamą darbo jėgą.</p>	<p>Valstybė kompensuotų dalį darbdavių išlaidų skirtų specialistų kompetencijos ugdymui, taip pat taikytų įvairias mokesčines lengvatas.</p>

Šaltinis: sukurta autorės

Pateikiami pasiūlymai turi būti įgyvendinami įvairiausių ekonominių ir socialinių programų pagrindu bendradarbiaujant valstybei ir darbdaviams.

IŠVADOS

Išanalizuoti literatūros šaltiniai ir atliktas tyrimas leidžia pateikti tokias išvadas:

1. Migracijos procese svarbios dvi veiksnių grupės –stūmimo ir traukos:
 - a) **Stūmimo veiksniai:** demografiniai (darbingo amžiaus gyventojų mažėjimas ir dėl to silpstanti socialinė sistema); ekonominiai veiksniai: atlyginimų skirtumai (tiek tarpregioniniai, tiek ir tarpsektoriniai); lėtas pereinamasis laikotarpis; silpna socialinė sistema; nedarbo lygio augimas; mažos pajamos vienam gyventojui.
 - b) **Traukos veiksniai:** demografinė politika (pvz., siekis pritraukti kuo daugiau jaunos darbo jėgos); geografinė padėtis; kultūrinis suderinamumas; santykiniai pranašumai; didesnės pajamos; geresnė gyvenimo aplinka/ infrastruktūra.
2. „Protų nutekėjimo“ reiškinys yra užimtumo, migracijos, ekonominės ir socialinės politikos objektas, kuriam didelį poveikį daro valstybės švietimo ir konkurencijos politika, apimanti tokias sritis, kaip šalies intelektualinio potencialo didinimas, tyrimai ir plėtra bei investicijos į naujovių ir technologijų infrastruktūrą
3. Vykstant globalizacijai didžiausia protų traukos iš viso pasaulio zona tapo JAV. Kita talentų traukos zona susiformavo Europoje. Tokios valstybės, kaip Didžioji Britanija, Vokietija, Švedija, o pastaruoju metu – ir Airija, pritraukia didžiąją dalį talentingiausių ir gabiausių darbuotojų iš likusios Europos dalies, Azijos bei Afrikos.
4. Nors JAV ir yra svarbiausias Europos protų migracijos tikslas, iš esmės šiuos protus ypač traukia tik keletas regionų, iš kurių svarbiausi yra Kalifornija, Niujorko valstija bei Masačusetsas. Šios vietos pasižymi tam tikra infrastruktūra ir specifine dinamika, teikiančia pranašumo pritraukiant geriausius mokslininkus ir inžinierius. Tokių išskirtinių centrų (*centres of excellence*) buvimas tam tikrose vietose ir jų nebuvimas kitose yra svarbus migracijos „traukos ir stūmimo“ faktorius. Amerikoje tokių centrų yra daug; be to, JAV pasižymi ir kitais privalumais: lanksti ir atvira karjeros sistema, stipri verslininkystės kultūra bei aukštas gyvenimo lygis. Panašiai yra ir Šveicarijoje, kur yra keletas svarbių mokslinių tyrimų ir akademinų centrų, ir kuri pasižymi vienu aukščiausių gyvenimo lygiu Europoje. Ši šalis sėkmingai patraukia universitetų absolventus iš kitų Europos šalių.
5. Pagal Europos Komisijos pranešimą, imtis iniciatyvos reikia:
 - a) Pradėti „Europos Tyrėjų Chartiją“, žmogiškųjų išteklių naudojimui R&D srityse;
 - b) Tyrėjų įdarbinimo sistemos pertvarkymo, Europos lygiu;
 - c) Plėtoti struktūrą, kuri įregistruoja ir pripažįsta tyrėjų profesionalius pasiekimus jų karjeros laikotarpiu;

- d) Plėtoti mokslininkų, tyrėjų visuotinių pasisakymų tribūną;
 - e) Kurti būtinus prietaisus, tam kad vystytųsi tyrėjų, bei mokslininkų kapitalas;
 - f) Specialaus mechanizmo vystymas, kuris kandidatams į daktaro laipsnį, suteiktų visus leidimus į adekvačius fondus ir socialines garantijas.
6. Atlikus tyrimą nustatyta, kad Lietuvos narystė Europos Sąjungoje skatina specialistų „protų nutekėjimą“, tačiau net ir Lietuvai neįstojus į ES „protų nutekėjimas“ sparčiai augtų, nes ES ir kitų išsivysčiusių šalių ekonomika ir socialinė politika yra žymiai pažengusi nei Lietuvoje, todėl specialistams ten yra žymiai geresnės darbo, bei socialinės sąlygos.
7. „Protų nutekėjimo“ tyrimo duomenys rodo, kad tik praktinė valstybės ir darbdavių motyvacija sumažintų „protų nutekėjimo“ mastus. Specialistų apklausa rodo, kad motyvacijos priemonės neturinčios konkretaus ekonominio pagrindo specialistų apsisprendimui likti Lietuvoje neturėtų konkrečios reikšmės ir neskatintų emigravusių specialistų sugrįžimo.

JURAITYTĖ, Laura. (2007) Brain Drain Problem in Europe Union (Case of Lithuania). MBA* Graduation Paper. Kaunas: Kaunas Faculty of Humanities, Vilnius University. 75 p.

SUMMARY

The **topicality** of the theme – nowadays high qualification citizens' emigration is very relevant problem for most of Europe Union countries, because is lost the country's intellectual potential. This research is important and relevant with its possible conclusions.

The object of the research – „brain drain“ problem in Lithuania.

The objective of the research – to analyze the flush and the reasons of the „brain drain“ - appealing to scientific literature analysis, statistical data analysis and the results of the questionnaire survey. To give the suggestions that should decrease the “brain drain”.

The structure of the work – this master work consists of three parts. In the first part is analyzed theory needed to the future analyzes. In the second part – is given statistical data analyzes, also described the “brain drain” from Europe Union and Lithuania. In the third part – is given the accomplished research, with formulated suggestions for “brain drain” decreasing.

The size of the work is 75 pages, 30 pictures, 12 tables.

The method of the research - the empirical survey has been quizzed giving the questionnaire to the respondents chosen by chance. The answers were gathered from the December 2006 till the March of 2007. Also was reviewed the scientific literature which analyzes the “brain drain” and migration subsequences, and the systemic analyzes of the statistical data, graphic

LITERATŪRA

1. Accession Monitoring Report. May-December (2005) A joint online report by the Home Office, the Department for Work and Pensions, the Inland Revenue and the Office of the Deputy Prime Minister, 22 February 2005 ISBN 9955-501-93-6
2. ADOMĖNAS, M. (2006) Lietuvių emigracija: priežastys, tendencijos ir pasekmės. Pranešimas konferencijoje - Emigracija iš Lietuvos: padėtis, problemos, galimi sprendimo būdai. Vilnius.
3. BAGDONAVIČIENĖ, Vida, MORKVĖNAS, Rimantas (2004) Naujai besikuriančios lietuvių bendruomenės [interaktyvus] Vilnius: Pilietinės Visuomenės Institutas [žiūrėta 2005 m. balandžio 7 d.]. Prieiga per internetą: www.civitas.lt/files/Emigracija_pranesimai.pdf
4. BBC NEWS (2006) [interaktyvus] žiūrėta 2006 m. gegužės 31 d. Prieiga per internetą <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/3513889.stm>
5. BOSCH, X (2003) Brain drain robbing Europe of its brightest young scientists. [interaktyvus] London: The Lancet, Jung 28 [žiūrėta 2007-01-10] Prieiga per internetą <http://proquest.umi.com>
6. CARRINGTON J William, DETRAGIACHE Enrica (1999) How extensive is the Brain Drain? [interaktyvus] [žiūrėta 2006 m. gegužės 31 d.]. Prieiga per internetą <http://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/1999/06/carringt.htm>
7. CERVANTES, M., GUELLES, D. (2002) The Brain Drain: Old myths, new realities [interaktyvus] OECD [žiūrėta 2007-01-11] Prieiga per internetą http://www.oecdobserver.org/news/fullstory.php/aid/673/The_brain_drain:_Old_myths,_new_realities.html
8. Demografijos metraštis (2003), Vilnius: Statistikos departamentas
9. DG Research, MERIT
10. ES Brain drain study (2001) [interaktyvus] [žiūrėta 2006 m. gegužės 16 d.]. Prieiga per internetą <http://www.ec.europa.eu/research/era/pdf/indicators/snap5/pdf>
11. EUROPOS KOMISIJA (2003) Taking action to stop EU brain drain: Commission proposes measures to improve researchers' careers. [interaktyvus] [žiūrėta 2006 m. gegužės 26 d.]. Prieiga per internetą http://www.certh.gr/libfiles/MOBILITY-PORTAL/MON-257-BRAIN-DRAIN-2003-18-JUL-IP-03-1051_EN.pdf
12. GAILIŪTĖ, Kotryna (2006) Lagaminą kraunu, Vilnius: TytoAlba.
13. GLIOSAITĖ, Kristina (2004) Ekonominių emigracijos motyvų ir pasekmių vertinimas [interaktyvus] Vilnius: Pilietinės Visuomenės Institutas [žiūrėta 2005 m. balandžio 7 d.]. Prieiga per internetą: www.civitas.lt/files/Emigracija_pranesimai.pdf

14. HANSEN, Wendy (2003) European movers
15. JUCEVIČIENĖ, Palmira., VIRŽINTAITĖ, Renata, JUCEVIČIUS, Giedrius, (2004) [Protų nutekėjimo reiškinio priežastys ir pasekmės: esminius pokyčius patiriančios šalies aspektas](#) *Inžinerinė ekonomika*, Kaunas: Technologija, Nr. 4 (39) p. 60-67.
16. KALYTIS, Romualdas, GRIKIENIS, Rimantas, (2004) Protų nutekėjimas: tendencijos ir galimi sprendimai [interaktyvus] Vilnius: Pilietinės Visuomenės Institutas [žiūrėta 2006 gegužės 28 d.]. Prieiga per internetą www.civitas.lt
17. Konferencija: Emigracija iš Lietuvos: padėtis, problemos, galimi sprendimo būdai. [interaktyvus] [žiūrėta 2007 m. sausio 12 d.] Prieiga per internetą http://www3.lrs.lt/home/ivairus/anketos/emigracija_anketa_rez.htm
18. KUZMICKAITĖ, Daiva, (2004) Teoriniai tarptautinės migracijos diskursai [interaktyvus] Vilnius: Pilietinės Visuomenės Institutas [žiūrėta 2006 m. gegužės 27 d.]. Prieiga per internetą: www.civitas.lt/files/Emigracija_pranesimai.pdf
19. LABANAUSKAS, Liutauras (2006) „Protų nutekėjimo“ problema Lietuvoje Europos Sąjungos laisvo asmenų judėjimo kontekste [interaktyvus] [žiūrėta 2006 m. gegužės 18 d.]. Prieiga per internetą <http://www.socforumas.lt/files/events/protu%20nutekejimo.doc>
20. LABANAUSKAS, Liutauras (2006) „Protų nutekėjimo“ problema Lietuvoje: medikų emigracija [interaktyvus] [žiūrėta 2007 m. sausio 13 d.]. Prieiga per internetą http://images.katalogas.lt/maleidykla/Fil62/Fil_027_034.pdf
21. Laisvo darbo jėgos judėjimo pasekmės Lietuvai: įvertinimo metodika (2001) Socialinės apsaugos ir darbo ministerija / ALF: Vilnius.
22. Laisvosios rinkos institutas, Lietuvos ekonomikos tyrimas 2004-2005
23. Lietuvių emigracija: problema ir galimi sprendimo būdai (2004) [interaktyvus]. Vilnius: Pilietinės Visuomenės Institutas [žiūrėta 2006 m. gegužės 27 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.civitas.lt/files/Emigracija.pdf>
24. Lietuvos Statistikos Departamentas. (2005) Darbo jėga, užimtumas ir nedarbas 2000 – 2005m. [interaktyvus]. Vilnius: Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės [žiūrėta 2006 m. gegužės 27 d.]. Prieiga per internetą : < <http://www.kastat.lt/>>.
25. MAHROUM, Sami (2003) Europe and the Challenge of the Brain Drain. [interaktyvus] [žiūrėta 2006 m. gegužės 18 d.]. Prieiga per internetą <http://www.jrc.es/pages/iptsreport/vol29/english/SAT1E296.htm>
26. MARCINKEVIČIENĖ, Rūta (2004) Emigracija spaudoje: požiūrio atspindys ir formavimas [interaktyvus] Vilnius: Pilietinės Visuomenės institutas [žiūrėta 2007-01-10] Prieiga per internetą http://www.civitas.lt/files/Emigracija_pranesimai.pdf

27. MARIA Kelo, Wächter Bernd (2004) Brain drain and Brain gain: migration in the European Union after enlargement. [interaktyvus] [žiūrėta 2006 m. gegužės 28 d.]. Prieiga per internetą <http://www.aca-secretariat.be/05publications/Migration.pdf>
28. RUZGYS, Juozas, ERIKSONAS, Linas, (2005) Kodėl išvažiuojame iš Lietuvos – ar sugrįšime? [interaktyvus] Vilnius: Pilietinės Visuomenės Institutas [žiūrėta 2005 m. balandžio 7 d.]. Prieiga per internetą: www.civitas.lt/files/Emigracija_pranesimai.pdf
29. SIPAVIČIENĖ, Audra (1997) International Migration in Lithuania: Causes, Consequences, Strategy, Vilnius: Lithuanian Institute of Philosophy and Sociology.
30. SIPAVIČIENĖ, Audra (2001) Tarptautinė migracija Lietuvoje [interaktyvus] (žiūrėta 2005 m. gegužės 02 d.). Prieiga per internetą <http://www.sti.lt/monitor/5sk.pdf>
31. STANKŪNIENĖ, Vlada (1996) Mobility of Scientists in Lithuania: Internal and External Brain Drain. Vilnius: Lithuania Institute of Philosophy and Sociology p. 151
32. STEPANAUSKAS, Ramūnas (2003) Protų nutekėjimas ar protų apsikeitimas? [interaktyvus] [žiūrėta 2005 m. balandžio 17 d.]. Prieiga per internetą http://www.balticlabs.com/forumas/MKS03_stepanauskas_pranesimas.doc
33. TALJŪNAITĖ, Meilutė (2005) Pilietybė ir socialinė Europos integracija. Vilnius: Mykolo Riomerio universiteto Leidybos centras.
34. USHKALOV, I.G., MALAKHA, I.A. (2001) The „brain drain“ as a global phenomenon and its characteristics in Russia, Armonk: Russian Social Science Review [interaktyvus] [žiūrėta 2007-01-09] Prieiga per internetą <http://proquest.umi.com>

ANKETA

Gerbiamas respondente,

Vilniaus universiteto Kauno humanitarinio fakulteto magistrantūros studentė Laura Juraitytė studijuojanti verslo administravimą ir vadybą atlieka tyrimą, kurio tikslas ištirti specialistų emigraciją iš Lietuvos, procesą įtakojančius veiksnius, emigracijos tikslus bei priemones specialistų emigracijai mažinti. Anketa yra anonimiška.

Jei save laikote kokios nors srities specialistu ir svarstote galimybę emigruoti į užsienį, prašome atsakyti į žemiau pateiktus klausimus.

Iš anksto dėkoju.

Potencialių specialistų emigrantų anketa

1	Kokiai amžiaus grupei priklausote?			
A	25 – 35 m.	C	46 – 55 m.	
B	36 – 45 m.	D	daugiau	

2	Pagal pajamas kokiam socialiniam sluoksniui priklausote? Uždirbote:			
A	Mažesnes nei vidutines	C	Aukštesnes nei vidutines	
B	Vidutines pajamas			

3	Kokios srities specialistas esate?			
A	Medikas	D	Specialistas technologijų srityje	
B	Informacinių technologijų	E	Pedagogas/ mokslininkas	
C	Statybininkas	F	Kita	

4	Įvertinkite savo kaip specialisto kompetenciją pagal pateiktus kriterijus (galimas daugiau nei vienas pasirinkimas).			
A	Specialybinis išsilavinimas	D	Papildomas gilinimasis pasirinktoje specializacijoje	
B	Darbo stažas	E	Specialybinė atestacija	
C	Pasiekimai	F	Papildomi gebėjimai (užsienio kalbos, darbas kompiuteriu, papildomi specialybiniai įgūdžiai)	

5	Kuriam laikui norėtumėte emigruoti iš Lietuvos?			
A	2 metams	C	iki 10 metų	
B	iki 5 metų	D	daugiau	

6	Kur norėtumėte emigruoti?			
A	Europa	C	JAV	
B	Didžioji Britanija	D	Skandinavijos šalys	

7	Kas skatina Jus emigruoti?			
A	Noras užsidirbti	D	Geresnės karjeros galimybės/ susirasti darbą	
B	Siekis įgyvendinti tikslus	E	Noras pamatyti pasaulį	
C	Prastos gyvenimo sąlygos	F	Geresnio gyvenimo perspektyva	

8	Kuris iš šių veiksnių labiausiai įtakoja Jūsų sprendimą emigruoti?			
---	--	--	--	--

A	Ekonominiai veiksniai		D	Asmeniniai	
B	Socialiniai		E	Aplinkos: šeimos ar draugų įtaka	
C	Profesiniai veiksniai				

9	Kokią įtaką Jūsų sprendimui emigruoti turi draugų, aplinkinių nuomonė?				
A	Sprendimo emigruoti neįtakoja		D	Sprendimą emigruoti įtakoja apie 50 proc.	
B	Sprendimą įtakoja nežymiai		E	Lėmė galutinį apsisprendimą emigruoti	
C	Dalinai įtakoja sprendimą emigruoti				

10	Ruošiantis emigruoti, kur ieškote informacijos?				
A	Spaudoje		D	Domėjaisi atitinkamose institucijose	
B	Internetu				
C	Iš aplinkinių				

11	Emigruotumėte iš Lietuvos:				
A	Turėdami konkretų darbo pasiūlymą pagal specialybę;		D	Kita	
B	Turėdami giminių draugų pas kuriuos apsistosite;				
C	Važiuotumėte pasikliaudami sėkme;				

12	Kaip manote, kokius Jūsų lūkesčius migracija pateisins labiausiai?				
A	Politinius		D	Profesinius	
B	Ekonominius		E	Pripažinimo	
C	Socialinius				

13	Kuriam laikui ruošiatės emigruoti iš Lietuvos				
A	Penkeriems metams		D	Iki senatvės	
B	Dešimčiai metų		E	Nesiruošiu grįžti	
C	Kol užsidirbsiu pakankamai pinigų				

14	Kokie pagrindiniai pokyčiai paskatintų Jus pasilikti Lietuvoje (pasirinkite vieną pagal svarbą).				
A	Politiniai		D	Kultūriniai	
B	Ekonominiai		E	Asmeniniai	
C	Socialiniai				

15	Ar darbdavių požiūrio kitimas į specialistus paskatintų Jus pasilikti Lietuvą?				
A	Taip		C	Tik tuo atveju jei būtų užtikrinamas kvalifikaciją atitinkantis atlyginimas ir kitos socialinės garantijos	
B	Ne				

16	Kokios priemonės Jūsų nuomone padėtų efektyviai kovoti su specialistų emigracija iš Lietuvos? (galimas daugiau nei vienas pasirinkimas).				
A	Atlyginimų padidinimas		D	Didesnis specialistų vertinimas	
B	Papildomų socialinių garantijų užtikrinimas		E	Geresnių darbo sąlygų kūrimas	
C	Galimybių tobulėti ir daryti karjerą sudarymas				

ANKETA

Gerbiamas respondente,

Vilniaus universiteto Kauno humanitarinio fakulteto magistrantūros studentė Laura Juraitytė studijuojanti verslo administravimą ir vadybą atlieka tyrimą, kurio tikslas ištirti specialistų emigraciją iš Lietuvos, procesą įtakojančius veiksnius, emigracijos tikslus bei priemones specialistų emigracijai mažinti.

Prašome atsakyti į žemiau pateiktus klausimus.

Iš anksto dėkoju.

Emigrantų anketa

1	Kokiai amžiaus grupei priklausote?			
A	25 – 35 m.	C	46 – 55 m.	
B	36 – 45 m.	D	daugiau	

2	Pagal pajamas kokiam socialiniam sluoksniui priklausote būdamas Lietuvoje? Uždirbote:			
A	Mažesnes nei vidutines	C	Aukštesnes nei vidutines	
B	Vidutines pajamas			

3	Kokios srities specialistas esate?			
A	Medikas	D	Specialistas technologijų srityje	
B	Informacinių technologijų	E	Pedagogas/ mokslininkas	
C	Statybininkas	F	Kita	

4	Įvertinkite savo kaip specialisto kompetencija pagal pateiktu kriterijus (galimas daugiau nei vienas pasirinkimas).			
A	Specialybinis išsilavinimas	D	Papildomas gilinimasis pasirinktoje specializacijoje	
B	Darbo stažas	E	Specialybinė atestacija	
C	Pasiekimai	F	Papildomi gebėjimai (užsienio kalbos, darbas kompiuteriu, papildomi specialybiniai įgūdžiai)	

5	Kiek laiko esate emigravę iš Lietuvos?			
A	2 metus	C	iki 10 metų	
B	iki 5 metų	D	daugiau	

6	Kur emigravote?			
A	Europa	C	JAV	
B	Didžioji Britanija	D	Skandinavijos šalys	

7	Kokie pagrindiniai politiniai veiksniai paskatino Jus emigruoti iš Lietuvos?			
A	Valstybės politikos prioritetų nutolimas nuo visuomenės interesų	B	Didelė korupcija valdžios institucijose	

8	Kokios pagrindinės ekonominės priežastys paskatino Jus emigruoti iš Lietuvos?			
A	Mažas atlyginimas	C	Dideli mokesčiai	
B	Nestabili šalies ekonominė padėtis			

9	Kokios pagrindinės socialinės priežastys paskatino Jus emigruoti iš Lietuvos?			
A	Mažos socialinės garantijos		C	Prasta švietimo sistema
B	Prasta sveikatos sistema			

10	Kokios pagrindinės profesinės priežastys paskatino Jus emigruoti iš Lietuvos?			
A	Turima kompetencija ir darbo patirtis nėra pakankamai įvertinama Lietuvoje		b	Motyvacijos iš darbdavių pusės stoka

11	Kuris iš veiksnių buvo svarbiausias Jūsų sprendimui emigruoti?			
A	Ekonominiai veiksniai		D	Asmeniniai
B	Socialiniai		E	Aplinkso: šeimos ar draugų įtaka
C	Profesiniai veiksniai			

12	Ar prieš emigruojant įvertinote visus galimus problemos sprendimo būdus, kurie leistų pasilikti Lietuvoje?			
A	Taip		D	Nebuvo reikalo svarstyti, nes Lietuvoje man gyventi nepatinka.
B	Ne			
C	Dalinai			

13	Kiek laiko Jums prireikė apsispręsti dėl emigracijos?			
A	Iki mėnesio		D	Galutiniam sprendimui prireikė 2 metų
B	Pusės metų		E	
C	Galutiniam sprendimui prireikė metų			

14	Įvertinkite draugų, aplinkinių įtaką Jūsų sprendimui emigruoti?			
A	Sprendimo emigruoti neįtakoję		D	Sprendimą emigruoti įtakoję apie 50 proc.
B	Apsisprendimą įtakoję neįtikimai		E	Lėmė galutinį apsisprendimą emigruoti
C	Dalinai įtakoję sprendimą emigruoti			

15	Ruošiantis emigruoti, kur ieškojote informacijos?			
A	Spaudoje		D	Domėjaisi atitinkamose institucijose
B	Internete		E	
C	Iš aplinkinių			

16	Emigruodami iš Lietuvos:			
A	Turėjote konkretų darbo pasiūlymą pagal specialybę;		D	Kita
B	Turėjote giminių draugų pas kuriuos apsistojote;			
C	Važiavote pasikliaudami sėkme;			

17	Ar emigravus Jums pakako išsilavinimo ir specialybinės kompetencijos, kad sėkmingai integruotis į darbo rinką pagal specialybę?			
A	Pakako		C	Teko papildomai įgyti išsilavinimą;
B	Nepakako			

18	Ar emigravimas pateisino Jūsų lūkesčius?			
A	Taip		C	Dalinai
B	Ne			

19	Kokius Jūsų lūkesčius migracija pateisino labiausiai?			
A	Politinius		D	Profesinius
B	Ekonominius		E	Pripažinimo
C	Socialinius			

20	Ar svarstote galimybę kada nors sugrįžti į Lietuvą?			
A	Po penkerių metų		D	Senatvėje
B	Po dešimties metų		E	Nesiruošiu grįžti
C	Kai užsidirbsiu pakankamai pinigų			

21	Kokie pagrindiniai veiksniai paskatintų Jus sugrįžti į Lietuvą (pasirinkite vieną pagal svarbą).			
A	Politiniai		D	Kultūriniai
B	Ekonominiai		E	Asmeniniai
C	Socialiniai			

22	Ar darbdavių požiūrio kitimas į specialistus paskatintų Jus sugrįžti į Lietuvą?			
A	Taip		C	Tik tuo atveju jei būtų užtikrinamas kvalifikaciją atitinkantis atlyginimas ir kitos socialinės garantijos
B	Ne			

23	Kokios priemonės Jūsų nuomone padėtų efektyviai kovoti su specialistų emigracija iš Lietuvos? (galimas daugiau nei vienas pasirinkimas).			
A	Atlyginimų padidinimas		D	Didesnis specialistų vertinimas
B	Papildomų socialinių garantijų užtikrinimas		E	Geresnių darbo sąlygų kūrimas
C	Galimybių tobulėti ir daryti karjerą sudarymas			

2 PRIEDAS

Duomenų suvestinė: potencialių emigrantų

1	Kokiai amžiaus grupei priklausote?				
A	25 – 35 m.	23	C	46 – 55 m.	24
B	36 – 45 m.	47	D	daugiau	6
2	Pagal pajamas kokiam socialiniam sluoksniui priklausėte? Uždirbote:				
A	Mažesnes nei vidutines	39	C	Aukštesnes nei vidutines	3
B	Vidutines pajamas	58			
3	Kokios srities specialistas esate?				
A	Medikas	17	D	Specialistas technologijų srityje	12
B	Informacinių technologijų	29	E	Pedagogas/ mokslininkas	7
C	Statybininkas	31	F	Kita	3
4	Įvertinkite savo kaip specialisto kompetenciją pagal pateiktus kriterijus (galimas daugiau nei vienas pasirinkimas).				
A	Specialybinis išsilavinimas	75	D	Papildomas gilinimasis pasirinktoje specializacijoje	9
B	Darbo stažas	53	E	Specialybinė atestacija	22
C	Pasiekimai	12	F	Papildomi gebėjimai (užsienio kalbos, darbas kompiuteriu, papildomi specialybiniai įgūdžiai)	38
5	Kuriam laikui norėtumėte emigruoti iš Lietuvos?				
A	2 metams	9	C	iki 10 metų	36
B	iki 5 metų	44	D	daugiau	11
6	Kur norėtumėte emigruoti?				
A	Europa	39	C	JAV	13
B	Didžioji Britanija	41	D	Skandinavijos šalys	7
7	Kas skatina Jus emigruoti?				
A	Noras užsidirbti	81	D	Geresnės karjeros galimybės/ susirasti darbą	7
B	Siekis įgyvendinti tikslus	1	E	Noras pamatyti pasaulį	3
C	Prastos gyvenimo sąlygos	4	F	Geresnio gyvenimo perspektyva	4
8	Kuris iš šių veiksnių labiausiai įtakoja Jūsų sprendimą emigruoti?				
A	Ekonominiai veiksniai	73	D	Asmeniniai	9
B	Socialiniai	6	E	Aplinkos: šeimos ar draugų įtaka	6
C	Profesiniai veiksniai	6			
9	Kokią įtaką Jūsų sprendimui emigruoti turi draugų, aplinkinių nuomonė?				
A	Sprendimo emigruoti neįtakoja	23	D	Sprendimą emigruoti įtakoja apie 50 proc.	7
B	Sprendimą įtakoja nežymiai	19	E	Lėmė galutinį apsisprendimą emigruoti	9
C	Dalinai įtakoja sprendimą emigruoti	42			

10	Ruošiantis emigruoti, kur ieškote informacijos?				
A	Spaudoje	8	D	Domėjaisi atitinkamose institucijose	32
B	Internete	51			
C	Iš aplinkinių	9			

11	Emigruotumėte iš Lietuvos:				
A	Turėdami konkretų darbo pasiūlymą pagal specialybę;	56	D	Kita	6
B	Turėdami giminių draugų pas kuriuos apsistosite;	24			
C	Važiuotumėte pasikliaudami sėkme;	14			

12	Kaip manote, kokius Jūsų lūkesčius migracija pateisins labiausiai?				
A	Politinius	2	D	Profesinius	19
B	Ekonominius	71	E	Pripažinimo	2
C	Socialinius	6			

13	Kokie pagrindiniai pokyčiai paskatintų Jus pasilikti Lietuvoje (pasirinkite vieną pagal svarbą).				
A	Politiniai	4	D	Kultūriniai	5
B	Ekonominiai	79	E	Asmeniniai	1
C	Socialiniai	11			

14	Ar darbdavių požiūrio kitimas į specialistus paskatintų Jus pasilikti Lietuvą?				
A	Taip	27	C	Tik tuo atveju jei būtų užtikrinamas kvalifikaciją atitinkantis atlyginimas ir kitos socialinės garantijos	55
B	Ne	18			

15	Kokios priemonės Jūsų nuomone padėtų efektyviai kovoti su specialistų emigracija iš Lietuvos? (galimas daugiau nei vienas pasirinkimas).				
A	Atlyginimų padidinimas		D	Didesnis specialistų vertinimas	19
B	Papildomų socialinių garantijų užtikrinimas	98	E	Geresnių darbo sąlygų kūrimas	56
C	Galimybių tobulėti ir daryti karjerą sudarymas	63			

Duomenų suvestinė: emigravusių iš Lietuvos

1	Kokiai amžiaus grupei priklausote?				
A	25 – 35 m.	3	C	46 – 55 m.	5
B	36 – 45 m.	12	D	daugiau	

2	Pagal pajamas kokiam socialiniam sluoksniui priklausėte būdamas Lietuvoje? Uždirbote:				
A	Mažesnes nei vidutines	9	C	Aukštesnes nei vidutines	3
B	Vidutines pajamas	8			

3	Kokios srities specialistas esate?				
A	Medikas	3	D	Specialistas technologijų srityje	6
B	Informacinių technologijų	2	E	Pedagogas/ mokslininkas	1
C	Statybininkas	8	F	Kita	

4	Įvertinkite savo kaip specialisto kompetencija pagal pateiktu kriterijus (galimas daugiau nei vienas pasirinkimas).				
A	Specialybinis išsilavinimas	20	D	Papildomas gilinimasis pasirinktoje specializacijoje	4
B	Darbo stažas	11	E	Specialybinė atestacija	1
C	Pasiekimai	3	F	Papildomi gebėjimai (užsienio kalbos, darbas kompiuteriu, papildomi specialybiniai įgūdžiai)	14

5	Kiek laiko esate emigravę iš Lietuvos?				
A	2 metus		C	iki 10 metų	13
B	iki 5 metų		D	daugiau	1

6	Kur emigravote?				
A	Europa	4	C	JAV	6
B	Didžioji Britanija	8	D	Skandinavijos šalys	2

7	Kokie pagrindiniai politiniai veiksniai paskatino Jus emigruoti iš Lietuvos?				
A	Valstybės politikos prioritetų nutolimas nuo visuomenės interesų	7	B	Didelė korupcija valdžios institucijose	13

8	Kokios pagrindinės ekonominės priežastys paskatino Jus emigruoti iš Lietuvos?				
A	Mažas atlyginimas	17	C	Dideli mokesčiai	2
B	Nestabili šalies ekonominė padėtis	1			

9	Kokios pagrindinės socialinės priežastys paskatino Jus emigruoti iš Lietuvos?				
A	Mažos socialinės garantijos	16	C	Prasta švietimo sistema	1
B	Prasta sveikatos sistema	3			

10	Kokios pagrindinės profesinės priežastys paskatino Jus emigruoti iš Lietuvos?				
A	Turima kompetencija ir darbo patirtis nėra pakankamai įvertinama Lietuvoje	18	b	Motyvacijos iš darbdavių pusės stoka	2

11	Kuris iš veiksnių buvo svarbiausias Jūsų sprendimui emigruoti?			
----	--	--	--	--

A	Ekonominiai veiksniai	15	D	Asmeniniai	1
B	Socialiniai	1	E	Aplinkso: šeimos ar draugų įtaka	2
C	Profesiniai veiksniai	1			

12	Ar prieš emigruojant įvertinote visus galimus problemos sprendimo būdus, kurie leistų pasilikti Lietuvoje?				
A	Taip	5	D	Nebuvo reikalo svarstyti, nes Lietuvoje man gyventi nepatinka.	3
B	Ne	4			
C	Dalinai	8			

13	Kiek laiko Jums prireikė apsispręsti dėl emigracijos?				
A	Iki mėnesio	2	D	Galutiniam sprendimui prireikė 2 metų	7
B	Pusės metų	7	E		
C	Galutiniam sprendimui prireikė metų	4			

14	Įvertinkite draugų, aplinkinių įtaką Jūsų sprendimui emigruoti?				
A	Sprendimo emigruoti neįtakojo	2	D	Sprendimą emigruoti įtakojo apie 50 proc.	4
B	Apsisprendimą įtakojo nežymiai	3	E	Lėmė galutinį apsisprendimą emigruoti	7
C	Dalinai įtakojo sprendimą emigruoti	4			

15	Ruošiantis emigruoti, kur ieškojote informacijos?				
A	Spaudoje	3	D	Domėjausi atitinkamose institucijose	6
B	Internete	7	E		
C	Iš aplinkinių	4			

16	Emigruodami iš Lietuvos:				
A	Turėjote konkretų darbo pasiūlymą pagal specialybę;	11	D	Kita	2
B	Turėjote giminių draugų pas kuriuos apsistojote;	3			
C	Važiavote pasikliaudami sėkme;	4			

17	Ar emigravus Jums pakako išsilavinimo ir specialybinės kompetencijos, kad sėkmingai integruotis į darbo rinką pagal specialybę?				
A	Pakako	2	C	Teko papildomai įgyti išsilavinimą;	11
B	Nepakako	7			

18	Ar emigravimas pateisino Jūsų lūkesčius?				
A	Taip	13	C	Dalinai	5
B	Ne	2			

19	Kokius Jūsų lūkesčius migracija pateisino labiausiai?				
A	Politinius	1	D	Profesinius	4
B	Ekonominius	11	E	Pripažinimo	1
C	Socialinius	3			

20	Ar svarstote galimybę kada nors sugrįžti į Lietuvą?				
A	Po penkerių metų	2	D	Senatvėje	2
B	Po dešimties metų	3	E	Nesiruošiu grįžti	4

C	Kai užsidirbsiu pakankamai pinigų	9		
---	-----------------------------------	---	--	--

21	Kokie pagrindiniai veiksniai paskatintų Jus sugrįžti į Lietuvą (pasirinkite vieną pagal svarbą).				
A	Politiniai	3	D	Kultūriniai	1
B	Ekonominiai	8	E	Asmeniniai	4
C	Socialiniai	4			

22	Ar darbdavių požiūrio kitimas į specialistus paskatintų Jus sugrįžti į Lietuvą?				
A	Taip	3	C	Tik tuo atveju jei būtų užtikrinamas kvalifikaciją atitinkantis atlyginimas ir kitos socialinės garantijos	14
B	Ne	3			

23	Kokios priemonės Jūsų nuomone padėtų efektyviai kovoti su specialistų emigracija iš Lietuvos? (galimas daugiau nei vienas pasirinkimas).				
A	Atlyginimų padidinimas	11	D	Didesnis specialistų vertinimas	1
B	Papildomų socialinių garantijų užtikrinimas	4	E	Geresnių darbo sąlygų kūrimas	2
C	Galimybių tobulėti ir daryti karjerą sudarymas	2			